

MARIANO AGUILÓ Y LA «RENAIXENÇA»
A TRAVÉS DE UN EPISTOLARIO

(Conclusión)

108

Barña, 23 Novb. 1877

Es precis quet prepares ab temps per començar l'any nou en Barcelona. L'editor Seix sembla que ha rebut molt bons informes de tu y torná a veurem per demanarme que venguesses. Accepta la traducció de la *Metamorfosis*. Jo no t'he volgut comprometre, pero crech que si vens no ten arrepentiras, de teulades en avall.

No podries prevenir a ta *clientela* qu'es precis fer el sacrifici de mitx any per terminar la teua carrera de lletres y quet veus obligat a fer dit sacrifici? Jo no diría mes y men vendria, ahont trobarás feyna mes agradable, mes honrosa y tant o mes lucrativa. No bastaria que poguesses enviar 50 duros mensuals a ta familia? Pensethi y responme. Jo fa temps que hi cont y per axó no he volgut passar envant la impressio dels *Exemplis* en Palma. Si has vist a ton gust el 1.^r full, tal vegada enviant un poch d'original mes, corretgit, podria entretant tirarse aqui dit primer full que encara tenen compost.

Han tocat les 3 fa estona y men vatx al vapor a despedir en Sales y entregarli aquesta carta. No tench cap sobre per cloure la carta den Muntaner. Fesme favor de posarni un y entregarley en persona tan aviat com pugues ab una entrega de la *Bibl.^a Cat.^a* que enviy y digasli que has de fer de les altres, puix si en Gelabert nos cuyda de escamparles, no cal que les hi donem. De totes maneres pren la teua entrega, donan una a D. G. Rosselló y guarda les 24 restants fins que en Muntaner te diga que sen ha de fer.

Adeu, que es tardissim. Un abraç a en Francesch y digam que te aconseya.

109

Barcel.^a, 7 Desem.^a del 77

Conech tota la trascendencia del viatge que te aconsey, y el te aconsey, porque jo en ton lloch sense trepidar el faria. Tens necessitat grandissima de acabar la carrera de lletres, y si no vens l'éxit es peri-

llós. Dir quiet veus obligat a fer aquest sacrifici es cosa que no't rebaxa als ulls dels teus *cólegas* y dexeables.

Una vegada aquí es precis quem tengués com á un germá gran a qui es un poch precis creure y *estimar* y tenirli completa confiança. Mitx any passa mes de pressa de lo que ara creus. El torment de l'anyorança de familia que sens dupte patirás l'endolcirá la bona intenció del teu sacrifici que esper que Deu beneirá.

La teua cetla de casa te espera, y la vendrás á habitar com ten vas a son Monserrat, tranquil. Un contracte per escrit ab l'editor me semble que per ara no't convé. Quant te conegue esper quen podrás traure mes partit. Com torná á veurem a la Biblioteca acabá per dirme: «Tench bons informes den Forteza, a mes dels que tench de V. Que venga y que venga tan aviat com puga. Si no fa les Metamorfosis, que desde ara accept, farà altra cosa o sino corretgirá les proves. Necessit un literat que me assessór».

El literat que tenia abans ha mort y me diuen que ha dexat una bona tayada a sa familia, sense escriure cap obra, puix jo quel vatx conexer, me semblá sempre que no passava d'un *gasetiller*. Deu m'ho perdó si'l rebaix. Tot axó conech quiet semblará vago, pero es dificil de concretarho mes.

Si vens tranquil y confiat podrás guanyar ab manco suor y mes lluiment que ara el sustent de la teua familia, y d'aquí á mitx any tendrás acabada una carrera quiet dona un títol y una esperança. A les hores si no te haguesses arrelat y entés ab aquest editor: si no hi hagués esperança o seguredat d'entrar en el cos de Bibliotecaris, si no's trobás en tota Barcelona una colocació per tu, y no ten volguesses tornar a Mallorca, encara sé per tu un treball que no't disgustaria y quiet podria redituat a poca diferencia lo que ara guanyes, y provablement mes.

Es realment un mitx any de prova. La distribució del temps hauria d'esser la seguent o a poca diferencia: 12 hores per dormir y menjar, 4 per grech y hebreu, 4 per l'editor, dues per una altra feyna y dues de descans, &c. Y ab tot axó la teua familia no tendria per ara mes que 30 duros mensuals, y tu te hauries de resignar a viure a casa y fer la vida de estudiant pobre. Axó es tot lo *pijor* quiet puch assegurar per aquesta mitja anyada. Una vegada encarrilat el treball, a les hores pactes nous y trauren tot lo partit que pugues.

Pensathi y resol que estás encara en tota llibertat. La bona voluntat de la meua gent es mes de la que creus, puix la teua franquesa no hi está a la altura. Si sabesses venirten, sense fer cap preparatiu, per Palma o per Alcudia, durant les vacances de Nadal, podries tocar ab les mans lo quiet dich y si no't convenia, encara series a temps a tornar-ten abans dels Reys per continuar la teua trista feyna a Mallorca.

Ahir a les 4 en Plácit va anar a cal editor de part meua y torná ab una carta per tu, que no te enviay perque ley vull tornar que diu... «Estoy en cumplir cuanto con los SS. Aguiló hemos convenido, y al

»objeto pronto en depositar en poder de dichos SS. los tres mil y pico »de reales importe de su semestre. De Vd. affmo. & &, JAIME SEIX.» La hi vull tornar per darte a tu mes llibertat. Editor per editor, si en Seix no's portás be, te'n se un altre *catalanista* que vol y pot pagarte mes per la teua cooperació de lo que ell ofereix per ara.

Olvidat de que est *perruca*, recordet quiet tench per germá, y *si't fa pessa* (que diuen els catalans) lo que t'escrich vineten sense aprensions, comptant que ta costella y ta demes familia no s'hi han de resistir. Digam el parer den Fran.^{ch} si ell no mel escriu. = La enhorabona anticipada pel sermó de demá =. En Querol ha publicat ses poesies; es cosa alta de punt y a proposit perque en Lluís Pons s'hi puga lluir en un bon article. En Ferrá ha publicat mes poesies propies? . . .

La meua gent te saluda. Fa uns quants dies que l'Angelich está mes axerit que d'ordinari . . .

110

Barña, 21 Desb. del 77

Molts anys, y l'any vinent ab mes tranquilitat y veent mes clar y millor ton porvenir. Tenim en Placit ja fet un gros propietari y que no haurá de basquejar per la vida. Les ties sen han volgut anar al cel mes de pressa de lo que era d'esperar. Provablement se mudaran molt avinent de casa.

Passa bones festes, fent lo possible per descansar, y no penarte ab inutils cabilacions. Començant l'ofici de germá major te dich que si necessites diners pel viatge y per dexar a la familia no te endeutis. Escruiamo, y si no hi ha temps, demanals de part meua a en Lluís Piña, y que dispós aquí de la cantitat quiet doni. No te amohinis ab preparatius.

Comensa per posar el llibre dels *Exemplis*, la copia y les fulles impreses en el sol del teu baul o maleta que si Deu ho vol y l'impressor aquí li donarem una bona sempenta. Quina llástima que son *Montserrat* no sia una barque y dun cop vos duria a tots.

Aquest capellenet Francesch l'anyorarás molt y no serás tot sol. Ne'n de fer colcuna per ferlo venir aviat. Passau tots bones festes, sense tristeses ni aprensions. Digues a na Carme que no me avorresca, que nou meresch, encara que vos separ per un poquet de temps. Dona besades a tos fillets y reb l'abraç de ton amich y germá. — MARIANO.

He dat a en Felix per tu un tom de las *Rimas* den Querol perque'l fullegis y el fassis fullejar als amichs durant aquestes festes, si es que en Mallorca no hi ha exemplars. Ja'm sabrás dir el parer den Tomas Aguiló si es quel vulga fullejar . . .

Com en Felix no ve pot ser que s'ha embarcat ja per Alcudia, per axo te incloch aquest billet per son germá.

111

Hi ha hagut un segon aniversari pen Pep Coll y no hi he pogut anar, axó't dirá lo ocupat que he estat.

De la teua carta no recort sino: «encara no sé lo que faré», que si se refereix a ta venguda me sab greu que no la tengues resolta del tot, com creya y crech. Si la teua indecisió prové del cor la comprench y sent ab tú. Si ve del cap te puch respondre a lo quem vulgas preguntar, puix desitx que ta vinguda sia justificada, racional y en lo possible expontanea. Parlam, donchs, ab tota la franquesa de que est capac.

Vaig fer un encarrech de feyna de courer á en Felix. Com els llautoners estan prop de St. Nicolau, me ocorre que podria esser molt be que en Francesch, ton germá, sabés millor que en Félix a qui anar. Vull fer restaurar uns claus antichs de cadires de braços y doní a en Felix mostra de axí com estan y de com los vuy; que costaria a Palma la restauració d'aquests claus per dotzenes? Digues a ton germá quem perdoni aquesta *pegiguera* y sabent lo descuydat que semble en Felix fesme favor de dirme alguna cosa al contestarme.

Estimadíssim, adeu. Te hagut d'escriure parlant ab en Monserrat y tench un frare dominico francés desfressat a mitges de capella que me espera que acabi la carta perque van a tocar les tres.

112

XII-28 77?

Desde molt abans de S. Tomás no he sortit de casa mes que per anar a missa el dia de Nadal. El costipat, les visites y la peresa, y mes que tot la cruesa de temps, no m'han dexas fer res mes.

Ahir quedarem ab en Plácit que aniria a veure en Seix, quet transcriuria la conversa ab ell, y que'm daria sa carta perque jo la clogués. Pero son mes de les 12 y no l'he vist y vatx a escriuret pel meu compte. Vols quels sis mesos se tornen cinch? Com a vey y com a pare comprench molt be el teu desitx, que justifica en part els molts dies que seran perduts per l'Universitat durant el Janer, y l'*escusa* del teu viatge (pel publich) deu ser sempre la carrera. Si les coses que poden susceir durant la teua ausencia son soptades, no s'han de tenir en compte, perque sorprenen tant als presents com als ausents: Si's presentás assunto o malaltia recordet que hi ha tres o quatre correus setmanals y quel camí se passa en 12 hores. Vuy dir quels amohinos per la teua venguda son escusats.

Si quedes el Janer supos quel te pagaran, puix que si'l haguesses de perdre te aconsell que vengues tan aviat com pugues.

Adeu, estimadíssim, en Plácit arriba y anam a dinar. Fulleja el tom den Querol, no ten arrepentirás. Volia escriure a en Rosselló y Muntaner, pero no m'ha estat possible.

113

1878?

Estam en dies de dol y na Trina ha copiat el primer *aniversari* a una mare. S'ha d'escaxar o s'ha de imprimir? Llitzlo un parell de vegades, y en cas de estamparlo corretgés lo que pugues abans. Consent en enviartela perque la *Tristor* l'ha reproduida en el Gay Saber que viu de *gorres*. Vuy hi ha la elecció de mantenedors y se parlava den Mañé; dupt quel votin y mes que ell accepte. En Mateu te poesia teua impresa y den Obradors y crech que no aprofitará mes que la den Alcover, pus crech que ahir terminava la impressió. Mossen Cinto me digué que te enviaria l'Atlántida junt ab els altres Mestres. Ja'm dirás si l'has rebuda.

En Placit segueix ab la menuda malalta. Na Fran.^{ca} fent molt mala cara, si be no passa tants males estones com dies passats.

Recort quen Tomás Aguiló en una carta de molt temps me deya quen Muntaner estava picat de mi per la publicació del *Llibre de Cavalleria* den Lull. Ara que estich als darrers fulls m'ha vengut a la memoria y en caldria sebren l'aygua clara, pots ferme discretament aquest servey, demanantho a en Tomás? Realment el comportament den Muntaner te les apariencies de picat. Digam ab claredat fraternal lo quen pugues sebre y lo que ten sembli perque me interessa doblament. No perque no parl de tu y dex de pensar cada dia. Voldria posar un comentari de paraula a la carta que escrigueres a en Placit, en quet vetx resolt a dexar en Seix.

Si independentment del poch valor literari de la poesia inclosa te repugna per la part mallorquina no la donis al calendari. La enviy sense llegirla. Rebí el llibre nou den Terongí sense conixer la lletra de la faxa que portava. Sabs qui mel ha enviat?

114

Mal dia per escriure. La *Romania* no ve a un correu; desitx que la veja en Muntaner, que aquell hi anirá mes de pressa quen Geroni.

Tench dos diction.^s començats den Amengual y tench por que no me atrapi al tercer, lo pendré quant estiga mes avançat. Es que continua o comença de bell nou? El nou (encara no se sab de quin autor es?), per dolent que sia me convé veurel. Escriuré a en Muntaner que te fondos per axo, que m'hi suscriga y si ho feres ja tu com crech enviam les entregues que han sortit y ja'ns entendrem.

Vuy el correu me ve a sorprendre a ultima hora: nom recordava que fos divendres. Esperava quen Gelabert me enviaria un exemplar del Calendari ahont hi ha la poesia meua; tota vegada que nou ha fet compral y enviame'l o dulce tu mateix.

Sent que mori el *Museo*, y tú mateix lo trobarás mes a faltar en esser aquí: es una llástima. Aquí hi ha un moviment desusat entre'ls catalanistes. La *Renaixença* se duplica y promet molta cosa. Torna a sortir el *Gay Saber*, den Briz, que dona molt escrit cada 15 dies; y en Collell publica a Vich la *Veü de Montserrat*, que llegirás ab gust cada setmana. Jo y tot pens sortir des meu retrahiment, si axo's possible. Tu m'hi empenyarás?

No tench quim duga el caxonet dels *claus* al vapor, y aplás enviarlos per un altre correu. El preu es massa barato per ferho com vull. Si possible fos, me agradaria que restaurés els tres o quatre quen Felix sen dugué, ajarmantlos tot lo que puga ab lo de la mostra y pagantne lo que sia. Tu podries durlos y llavors ab mes conexement del menestral y meu ens arreglariem per la restauració dels demés. Es necessari tornarlos a la forma primitiva o tan aproximada com bonament es puga, puix que han d'estar clavats damunt vellut de seda carmesí y un molt acostat a l'altre.

Vetx quen Placit te parla de la indisposició de na Fran.^{ca}, que gracies a Deu no ha estat, o no sembla que sia tan grave com se presentá, assustantnos a tots. Ja ha almorzat a la taula, per consegüent no ten volia parlar. Dona memo.^s al tio Tomás, puix que vuy no está per escriure.

Dexem pel meu compte en Viscasillas y tal vegada en Garriga que esper veure abans de que tu vengas. No'ls escrigas; tú aquí, se arreglará tot, si Deu ho vol.

Com no'm parles del tom del Querol es señal que no l'has vist. Pregunta a en Gelabert com esta de reparto del fascicles de la Biblioteca Catal.^a En Rosselló me digué que tenia l'ultim full del 1.^r tom del *Felix* estampat, que jo no tench; veges si'l podrás dur, y si ja s'ha tirat el 1.^r del 2.ⁿ tom que també'l tenia a punt. Fas compte de escriure á dit Gelabert (ja que esta tan mut) que D. Bartomeu Muntaner me representa a Palma en tot lo relatiu a la Biblioteca Catal.^a y ab ell hi pot passar els comptes de fi d'any.

Fes un repás per les llibreries per veure si hi ha sortit cap fulla o folletet en Mallorquí. Tench una satisfacció de lo quem dius den Geroni Forteza y li vull escriure ara mateix. Supós quen Tomás Aguiló haurá fet l'*almanaque*, que desitx veure...

Supos quen Collell haurá enviat el prospecte del seu periodich al *Museo*, si encara hi sou a temps voldria quen diguesseu colca cosa.

116

Barña, 25 Janer del 78

Tench en Collell aquí, y l'imaginació esbarriada ab el ditxós catalanisme. Si sabés que la ventada que encara fa aturás el vapor de sortir, jo me aturaria d'escriure, pero no vull esposarme a quet falt la darrera sempenta perque vengues. No se si'l meu costipat crónich me dexará anar al moll a esperarte, pero lo que es el cor ja fa temps que t'espera. Vina, y dexet de migranyes arreconades pel porxo fent de manera que no les pugues trobar pus.

No se si oblit encarrechs que ferte, pero l'unich que m'ocorre es el de la *Bibl.^a Catal.^a* Entrega a D. Bartomeu Muntaner les entregues que dius que tens y digali si vol res de mi. Recull la noteta que t'ha promés en Gelabert y si li va be passar comptes dels *fascicles dobles* que ell se ha cuydat de repartir de part meua, cobrau; y digali per endevant quel quim representarà per tot lo referent a dita publicació es D. Bartomeu Muntaner.

Supos que també't despedirás den Quadrado, saludal: a en Tomás y als parents no hi ha que dirho, y manco a la teua familia, que voldria quel sentiment no'ls fes donar aquesta poruga importancia quels parents donam als viatges; l'ausencia es amarga y no convé amargarla mes....

En Collell te comana molt.

117

Barña, 10 d'Agost del 78

Ahir not pogui escriure, y m'oblidí de fer tirar la carta den Placit. Men duch a pasturar a la familia uns quants dies, començant per arribar fins a Vich. May cap viatge me havia vengut mes malament, puix que may l'imprenta de la *Bibliot.^a Catal.^a* havia feta la via que ara fa.

Dech revelarte un *secret*, y manifestarte un desitx, que sens dupte te amohinará. El Rey se ha suscrit per dos exemplars del *Cançoner y Romancer catalans*, &c. enviantme una lletra de *mil duros*. Estich, doncs, compromes per haver acceptat lo que jo no havia demanat. Encar mes, en Brusi accepta de *mil amors* la publicació de la *llibreria catalana popular*, que mira com un honor per la casa. Les proposicions que ha abseptat de paraula me son ventatjoses. Un dia de aquests les escriuré y les firmarem. Abans de comprometem del tot me convé sebre si es possible la teua tornada. Ho es? L'altre dia passí la tarda ab el Rector de la Universitat, que ha estat un mes a Madrid, y ha lograt les modificacions que intentava en les sales de la Biblioteca, les quals se estan realitsant ja, y suposen un gran augment en el personal. Hi ha, donchs, mes possibilitats de que hi pugues entrar, que abans de sortir de aquí.

No se les proposicions que en Seix te fa si tornes; pero se que ab un parey d'hores diaries que pugues dedicar al catalá, aquest, *la libbre-*

ria catalana te podrà donar el minimum trenta duros mensuals. En Muntaner no te digué res de Bibliografia ni tu tampoch a ell? Preguntali si els licenciats en *filosofia y lletres* tenen dret a inscriures al servey de una Biblioteca pública com abans. Ell que está al corrent de la nostra legislació especial t'ho sabrá dir millor que jo, y en cas afirmatiu convé obrar en consecuencia, tant si't quedes a Mallorca com si resols tornar.

Els toms dels Jochs s'han repartit y vetx que la Diputació ofereix per l'any vinent premi a *la millor obra dramatica ques presente y en sia digne*. No puch consentir que no aprofitis la ocasió de fer entrar lo teu drama al palench. Sien els que sien els mantenedors me semble que no vas a perdre res, y te exposes a guanyar molt. Pensa tranquil totes aquestes coses. No miris per res el meu desitx si no la teua conveniencia, y quant estiguis en *si* o en *no* escriumo.

No puch esser mes llarch perque me esperen. Dirigeix la carta a la Biblioteca de S. Juan, si't convé escriurem, encara que no assegur que tots siem fora de Barcelona dimecres vinent. Saluda coralment a ta familia, en especial a Mossen Francesch. He tengut dues llargues converses ab l'Ubach. No conech la seua obra. El Canonge . . . es a Palma? Ja men diras qualque cosa.

118

B. 6 Set.

El viatge d'estiu ha quedat en projecte, y en desigs els banys de mar; no n'he pres cap. Rebí el paquet que donares a en Sales. Qui es l'autor del *Diccionari Mallorquí*? No sen tira cap exemplar en paper millor o mes fort? Me sab greu quet desprenques del tomet que esta dedicat a tu y men pots comprar un pel meu compte.

Per hont te arriben els papers den Seix rebrás els toms dels Jochs Florals per tu, pen Rosselló, y pen Muntaner el de paper prim. La entrega de la *Romania* es perque en Rosselló la veja, y la recullis tan aviat com l'haja llegida, puix es exemplar de la Biblioteca.

Penses examinar-te de *Bibliografia* prest? *Les aprensions* que tenies respecte el teu consultor han resultat certes? El veus sovint? No't vull parlar de mi per dexar les teues resolucions mes libres. En les obres que imprimexen del pobre Guiem F. no t'ha consultat per res en Rosselló? Hi te part el seu germá Geroni F.? Quen saps d'aquest nou valencia?

Perdonam tantes preguntes. Saluda a ta familia, digam qualque cosa de ton germá Fran.^{ch} y reb l'abraç de ton amich de cor. — MARIANO.

L'altra diassa m'asseguraren que hi havia una nova publicació Taronginal. Es cert?

119

19-IX-1778?

Qualcuna ten passa, a mes de les migranyades. Voldria enganyarme y que fos tot resultat de imaginació meua y de silenci teu.

Plou y no's provable que veja en Tomás, nebot, que crech será el portador de la present. Te entregará 26 fascicles 47 y 48 de la *Bibli.^a Catal.^a*, y altres tants dels 49 y 50. Quédeten exemplar per tu, donen a en Rosselló y en Muntaner, y pregunta á eix últim que has de fer dels demés, si s'han de entregar á en Gelabert o no. Que ho miri com a cosa seua y fassi lo que be li aparegui sense consultarmo.

Adeu, que esperen aquesta carta. Te encarrech moltes memories pen Fran.^{ch}, a qui agrayesch sa felicitació...

120

B. 4 Oct.^{bre} 78

Adios, carta. En Collell m'ha comparegut a les 10 y sen va ara que van a tocar les 3. Molts anys a ton pare, molts anys a ton germá prevere; al un y l'altre comptava posá un parey de retxes y jau veus.

Ventura que les alabances den Collell per les pastes mallorquines han esborrat la mala impressió, l'escándol que tenguí al veureles. Cada present d'aquests ho mir com un acte de allunyament de part teua, com una protesta contra el meu desitx de germandat. Les olives ab el preu de lo que han costat, vet aqui el vertader obsequi.

Na Trina es a cuydar una amiga seua malalta y na Fran.^{ca} va atrefegada, un altre dia te diran lo que t'han de dir. No he pogut tampoch escriure a en Tomasset perque ves de durme els 5 fulls del Felix que s'han estampat. Si tenguesses un moment per encarregarley me faries content. Supos que tu reberes un numero de la *Romania* que entregares a en Rosselló. Si aquest el tengués llest me aniria molt be quen Tomas lo tornas perque tot sovint els catalanistes ho demanen a S. Juan.

Si ha sortit mes del diccionari, y el tomet de la *Bibli.^a Balear* envial també. En Muntaner te fondos meus o en Tomasset que t'ho reembolsi.

121

Barcelona, 20 Desbr. del 78

M'axéch del llit per donarte els molts anys y crech men hi hauré de tornar perque'm sent febrós. En Sales te donará 26 fascicles dobles de la *Bibl.^a Cat.^a*, el 51 y 52 fesne lo que dels altres, si es que dels altres sen feu res.

No tench temps ni ganes de cercar la carta den T. A., a la qual vaxch eludir. Quant me cayga a mans sabré fins quin punt acertes en la teua original teoria sobre les meues *ilusions*. Te dono la enhorabona per la teua nova poesia y esper que a la tornada den Sales veure el calendari...

Esper que recullirás el número de la *Romania*, que supós deu tenir en Muntaner, y que aprofitarás la primera ocasió que tengas per remetre'l a la tornada den Sales. Salut, que entre noltros va cara. Sabs qui ha comprat la casa de mon pare, que D. t.?

122

7 Feb. 79

Don el pésam á na Carme, á ses germanes y á tú. En aquest camp de batalla, pels de la meua edat, ni temps queda per plorar les morts. Apenes en cau un, com ja sen veu un altre de ferit. Se necessita la resignació cristiana, el coratge militar y la fredor médica per viure en capella ab alguna tranquilitat.

En lloch de treballar en les cançons populars y molta altra feyna que tench, la vatx dar dies passats en corregir y copiar versos antics meus, quem sab molt greu no poderte mostrar. Si jo tengués el teu drama la enviaria als Jochs Florals. Si t'hi resols pot ser que jo hi enviï també aquell poemet de *marras* que te un milanar de versos. Fas la memoria per la traslació de la Biblioteca y demanda de personal...

Adeu. Rebí l'altre dia per conducte den Amer el calendari den Gelabert y vatx veure que hi feya un trist paper, com esperava. En Tomás A. no vol altre *mallorquí* quel seu; no se si't vatx enviar ja la enorabona per la que hi tens en castellá de *difícil facilidad*.

Has vist el cantarano antich que m'han enviat? Es del primer ters del sig. 18, ab flors, &c, de marfil, per l'estil d'un quen tenien a ca la tia Paula devant l'armari de la porcelana antiga. T'ho dich perque si tu o'ls teus ne sabieu cap de venal consemblant m'ho escrigau; s'han de posar allá ahont tench les caxes antigues en el cuarto de na Fran.^{ca} y per consegüent no'm basta un.

123

7 de Març del 79

El divendres passat dexará recorts de dolor inolvidable en les dues families. Desitx y esper que aquests recorts servesquen en les dues cases per agrahir a Deu la venidora salut, al passar del tot el terrible temporal. Per tots naltros, y casi pels metges, l'Angelich ha resucitat. Durant les llargues hores de la tarda y nit del divendres el tenguem per mort. Diumenge recobrí l'esperança, que encara no tench completa, y fins el recobrarla un poch, va esser trist. Dos dies abans del atach nerviós, &c &c, va dir repetides vegades que sen volia anar al cel a veure'l Senyor Avi, fent plorar na Trina y estremexentnos a tots; diumenge, després d'una dormida reparadora, lo feu despertar una sacudida forta, y al obrir els ulls va dir, son ses matexes paraules, que somiava que *sempujava al cel ab uns aucells grossos, grossos, y sense plomes y havia caygut de molt amunt*. Deu li fasse la gracia de que no s'hague d'arrepentir d'exa cayguda.

Está neguitós d'una manera extraordinaria, lo que li priva la millora de la catarral; la gástrica semble que cedeix, a judicar per la fam que te. Es horrible sentir hores seguides demanar en tots els tons l'aliment que necessita y no li podem dar. Fa una hora que ha pres la primera sopa clara sense aturar per axó el neguit. Esper saber aviat notícies de la millora de na Carme. La teua tribulació se ha mesclat tant en la nostra que sempre seguit sent que parlan de les dues. Na Francisca sempre dins el llit ab el nen. No la creya tant valenta, tant mare...

Na Trina volia posar una linea en nom de na Fran.^{ca}, pero nos possible. Totes tres pensem molt en voltros.

124

25 Abril 1879

Tench un costipat de primavera que cada nit me fa escopir sanch. Si hagués sabut quen P(ico) enviava láminas te haguera remés una mala prova d'una poesia publicada ultimament en el *Gay Saber*, lo *Comiat*, que voldria que vesses. En Briz la me arrancá y casi'm sab greu, a pesar dels elogis que n'he sentits. N'he corregides alguns altres d'aquell temps, que voldria mostrarte.

Ahir terminarem la tria de les poesies pel certamen Catolich, Mallorca no se'n du res. Vatx protestar de lo que se ha premiat per *Fé*, sens voler dir que les demés joyes sien molt millors. Crech quels impios sen han duyt la millor part, allá ho veurem en publicarse els noms. Tant mal augurava d'aquest certámen mes politich que catolich, que encara ha estat manco dolent de lo que esperava. Han quedat sis o set premis deserts, lo que vol dir que ni ha per anys. — Dels antichs *Jochs Florals* no'n se res. — Quina llástima que hagen mort a Palma totes les manifestacions catalanistes. — De per tot lo mon escriuen enhores bones molt calentes a en Cinto per l'Atlántida y ja te impres el tom dels *Idilis* que val mes. Adeu, si veus en Geroni Rosselló diguesli que li escriuré per Alcudia, que vuy m'ha estat impossible.

125

30 Matj 1879

Ja arriba l'hora de la traslació de la Biblioteca y me agafa massa vell aquesta feyna de gegants; que Deu me assistesque.

Ja t'escriguí que en els *Jochs Florals* no donaren l'estatua de la tragedia, es dir el premi de la obra dramática, sino dos accesits, un al Ubach y l'altra a en Pitarra; es que la Providencia te guarda el premi per tu? Casi m'ho pens; amen. Vatx sentir malament la *Gala Placidia*, degollada per uns quants aficionats, y no'm semblá que meresqués el bombo que li han dat. Veurem si la lectura farà millor efecte, com desitx.

Tu has d'esser que en vista del original me digues si val la pena de reimprimir les *Metamorfosis*. Com a llibre té fama, y crech que pagaria el treball que hi perdesses, donante o exemplant el camí per

entrar en Biblioteques. Que tal es l'Ajudant que hi ha en la de Palma? Infórmaten secretament, puix si vengués a Barña pot ser tu tenguesses major possibilitat per entrar, sense l'esglay quiet dona el canvi de patria.

Ja me torna escapar el correu sense escriure a en Geroni Rosselló, que s'ha adormit demunt el *Felix* com en Muntaner demunt el *Boeci*. Quina llástima que tu no sápigues esser el despertador! En Placit fent de propietari apenes li basta el temps per fer amillaraments, pagar les contribucions, y fer de pagés y administrador del patrimoni. Adeu, estimat, ara que passava gust a copiar y corregir versos ho he hagut de dexar pot ser per sempre. Volia sebrer murmuracions del meu *Comiat* y tels callares. Tench ganes de ferlo llegir a'n Tomás Aguiló, encara que no hu vetx empresa facil apesar de parlar d'ell.

126

Barcelona, 27 Juny 79

També te quedes sense carta meua, ventura que no perts res. Na Fran.^{ca} millora, ab tot y axó tardará una setmana a creurela fora de perill. Si's pogués posar orde en la administració de la *Biblioteca Catalana*, n'estaria content. Si hi ha passos que tu no pugues fer els atlots den Tomás Aguiló te ajudarien. Temps endarrera haviam quedat quen Muntaner seria el tresorer, pagant lo que fos al repartidor dels fascicles. Arreglaho com pugau, pero arreglaho definitivament.

Adeu, la partera y ses germanes te saludan y tot saludan cariñosa-ment a na Carme y a tos fills. Dona una abraçada a en Fran.^{ch} y a ton pare y repla molt forta de ton amich. — MARIANO.

P. D. Si't quedes sense cap llissó, perque no ten vens a passar aquí una mesada y anirem a respirar uns quants dies a Montanya, y a la tornada a complir el vot a la Verge de Montserrat?

A mi'n faries molt favor si ho fesses de la manera que jo desitx.

127

Barña, 11 Juliol del 79

Na Franc.^a ja trasteja, y la nina mama y dorm en braços de una, al parexer, escelent dida; que va esser un regal visible de la Providencia despres de 15 dies de tota especie de torment.

Llitx ab gust *L'ignorancia*; suscriumi. A mes del bon sentit, está escrita ab mes sal quels periodichs de per aquí. En Maura, que supós ques en Pau, &c, me te enamorat; es la ploma mes original y mes forçaguda que tenim. Un periodich popular podria esser una gran palanca, tal vegada l'única, per infuir en el caracter mallorquí y remourel de sa indolencia. També a poch a poch podrian fer algun sacrifici a favor de la unitat de la llengua. Me sap greu que no se hajan atrevit a usar l'*ny* nostra. Pero axó son pecats petits si troban recursos per arrelarlo y millorarlo. ¿Qui ha fet el triduo del Cor de Jesus en St. Felip Neri?

Aquí una pila de joves se mouen per entrar a la *Biblioteca*. En Sa-

bater, en T. Thos, el fill den Rubió, en Franquesa, en Bertran y Bros y una pila mes. Axó me fa pensar mes ab tu que d'ordinari, puix cada nova pretensió me recorda el meu antich desitx (que tal vegada a volerho tu no per axo se haguera complert) de tenirthi per company.

Dimecres vatx escriure a en Geroni Rosselló per darli una sempenta porque no descuyt el seu llibre de Lull. Feis lo que pugau per ordenar la suscripció de la *Biblioteca*. Jo ara no puch pensar mes que ab la de l'Universitat. No se que dirte de la llealtat den Pitarra de que tants murmuran. Prou voldria que fos una excusa porque venguesses; pero me semb'la mes possible el premi dels Jochs Florals vinents, que queda en peu. Obtengut un premi llavors fora mes facil posarlo en escena. Jo'l poliria aquest estiu, hi posaria les notes historiquas que convenguessen, y feta una gran copia, tan catalana com sápies, lo enviaria als Jochs desde Barcelona mateix. Sempre me semble que hi vas a guanyarhi. Ojalá en Picó te'l volgués copiar conservant el secret.

En Picó me llegí l'oda a Horaci den Costa y me vatx quedar ab un pam de boca: Tenia moltes ganes de escriureli y d'enviarli qualque cosa per mostrarli el meu afecte, pero com tot se compon per no tenir un minut meu quant el vegis o li escriguis donali memories meues molt fortes.

Dona una abressada a ton germá Fran.^{ch}, a qui agrayesch molt les retxes que posá. Ja me dirás si en T. mostra sa mussa y si aquesta li ha aufegat sa musa. Vos heu vist? . . .

En Placit volia dirte qualque cosa sisquera saludarte, pero ha hagut de sortir de la Bibli.^a

128

8 Ag. 79

En Placit a la torre. Ahir me dugueren els toms dels Jochs Florals, que encara no he fullejat; n'Ignacia los te durá; son tan gruxats com un missal. No podrán dir quel catalanisme no progrés. Supós quels teus amichs venen moltes *ignorancies*, ques lo que importa, y quel *bufet* haurá fet crexer el despatx. Surten plomes noves per escriurey? Si no es axí no podrá durar massa.

Acab de rebre la noticia que han nombrat un ajudant a Madrit per la Biblioteca de Barña; tem que no será una gran adquisisió. No puch sortir a fora, y ho necessit, per preparar la traslació de la Biblioteca ab comunicacions que per ara fan poch efecte, puix quel Ministre y el Director son fora de la Cort.

Tench traspaperada la teua carta darrera y la den Carnicer. No tench colecció feta de endevinalles, pero se que tench de tenir algunes, que per ara he cercat inutilment. Sent quedar mal ab D. Leon y ab el nabo[t] de D. Agustin Duran de quen parlem. Informet de la obra que publica y la enviaré a cercar. Escusam ab lo teu amich que ara es la vegada de ma vida que he estat mes enfeynat.

He sabut vagament quen Tomás Aguiló no's trobava be, informaten y digamen qualque cosa. En Rosselló va esser jutge dels Jochs Florals de Valencia?, hi va anar?, ha tret res el bitllet quey posares?

129

14 Agost 1879

Hem tornat tenir una alarma forta per l'Angelich. Dilluns vaig sortir de casa a les 6 de la tarde dexantlo alegre y jugant, y al tornarhi al cap de dues hores el trobí que cremava y ab 140 pulsacions per minut. No puch oblidar el *durará poch* de la lloca sense pagar molt car el meu oblit. Dichosament el metge jal dexa correr per casa; y el sent a la sala que juga. Fasses la voluntat de Deu que ni la vida val el desijarla.

No se que consellar a la Trina respecte al viatge a Palma. Aquí se está fonent, y tench por que allá pitjor ab les noticies quem dones de sa cosina, que no creya tan mal parada. Deu li assistesca.

Cada noticia que tench d'una persona del c.^r esguerrada (sie es possible que ni hagi cap que no ho sia) sent sulfurarse l'esperit. Aquesta atlota ab un altre llinatge de taulades en avall seria una mare de familia felis. Hi ha moments ques comprenen les *taronginades*. Comprendre y excusar no es una matexa cosa.

En T. A. m'ha escrit, y també me haguera sulfurat si no estes avesat a l'estranyesa de la seua llógica. Dexemo correr, perquè'm cridan per anar a missa. Adeu, pues, que es tardissim. Escriume una mica llarch.

130

El teu projectat viatge a Madrid me te fa dies pensatiu. Sembla que la Junta de Biblioteques fa lo possible per protegir els fills de la *escola de diplomática* y allunyar els de filosofia y lletres, encara que tengan l'any de Bibliografia, com succeix ab el fill den Rubió apesar de tots els seus empenyos, com ja crech que te escrigué en Plácit. Per un costat tench por de desanimarte y per l'altre me sap greu que purament per la Bibliografia fasses el gasto del viatge en época tan calorosa, si no comptes ab cap palanca verdadera. El ministre y el director de Foment son fora; per les places petites hi ha recomencacions tan grans quen Toreno, per no desayrarles, no fa res. Axo m'ho digueren l'altre dia, y está acort en la carta que m'ha escrit el Rector, que fa un mes es a Madrid.

La poca esperança, la nenguna que tench de alcançar res de la cort ab el meu viatge aumenta per ara la peresa de tirar un centenar de duros al menos, y de tenirhi els discusts consecuentes a l'oblit de les relacions que hi tenia. En Geroni Forteza s'ha mogut molt, pero no se si ha lograt res. En Milá s'ha interessat per ell repetides vegades. Saps res d'ell? Quant vegis en Gelabert digali que hem rebut el paquet que

enviá y no he ubert encara esperant en Plácido. Lo quet diguí den T. A. no te res que veure ab l'*Ignorancia* (que no he rebut) sino ab una mala voluntat que no se com explicadme y que ha tengut una influencia desastrosa demunt mi. Dexemo correr.

131

17-X-1879?

Tot hom se conjura perque no puga parlar ab tu ni per escrit. Jo no se quant temps ha que tench ganas de fer una enrahonada literari[a] y tot se va aplaçant y ara escrich sense temps y ab testimonis que embarrassan la ploma. En Placit parla de salut; es possible que corrin per Palma noticies falses y alarmants. Si axí fos tranquilisa a mes germanes y a na Trina. Com a constalació hi ha hagut tifus, que ha atacat als petits en general. No'n parles si no ten parlen.

132

Barcelona, 14 de Novb.^e del 79

De diumenge ença me te presoner el primer costipat d'eix ivern, que fa temps temia, per no haverme pogut prevenir d'estiu ab l'ayre de muntanya. Mon germá Pep devia partir aquest matí. Nos despedirem ahir vespre. Les despedides sense esperança son tristissimes despedides; y jo'n tench poca de tornar-lo a veure. Gsan consol seria que un lo sabés ben arrelat y segur allá ahont sen va, pero aquest consol no hi es. Ell sen va content y promet enviar l'any vinent son fill major. Deu lo guiy y el protegesca; per de prompte la seua robustes semble un miracle.

* * *

Acab de rebre'l *Calendari Catalá* y la poesia den Miquel Costa, única que he llegit, me agrada moltissim y tench ganas de tornar-la llegir en acabar aquesta carta que esperen. En Costa podrá fer, si vol, per la llengua materna lo que jo haguera volgut saber fer. Quant el vegis saludal de ma part coralment. Mossen Verdaguer ja te un altre llibre fet, que farà tant de tró o més quels altres per sa oportunitat y per son merit. Es pel *milanari* de Monserrat que voldoia anarhi y que tu hi venguesses. Si't premian el drama, que es ben possible, ab una pedra pots matar dos aucells, puix que les festes de Monserrat serán al final del Abril. Diuen quen Llorente será president dels Jochs y en Matheu secretari. Veurem.

Me sembla que estás massa benigne ab el meu *Plant*. Voldria que te enginyasses per saberne'l vot den Quadrado. Per axó estaré content que la envies al *Calendari Balear* de que ja tenia oblidat el deute. Adeu,

estimat. Si veus en Rosselló feli fer via, que estich per ell per publicar els darrers fulls dels Tirant.

133

B. 20 D.^{bre} 79

Ahir te vatx posar una rexta parlant apresurat, y sense nyeses y vuy poch sen falta tench devant al Gayter del Llobregat que llitx. Ahir rebí *L'Ignorancia*, y vuy la teua carta. Vetx quen T. Aguiló s'hi digna escriure. Digam els noms y especialment el de Mossen Lluch. Cada n.º es un repas de mallorquí de que qualque cosa sen queda el Diccionari.

Tenia una altra poesia copiada per na Trina per enviarte pels calendaris, fa cosa d'un mes y no poguente escriure aquell correu queda aufegada entre papers y no ha tornat sortir. Reimprimiras el *Plant*?

M'han dit que un dels diaris se quexava del retart de la *Bibl.^a Cat.^a* Vols fer favor de veure en Gelabert quants de fulls te impresos? Jo he acabat el Tirant y no puch dar el final sense quatre fulls del *Felix*. Les ocupacions den Rosselló me fan un flach servey. Anímal a que fassa un esforç per compl'aurem: es una grossa afronta per mi. Molts anys fiet. Que l'andiot te do força per acabar el drama. Encara no han enviat el cartell.

134

Barcelona, 2 Janer de 1880

M'esborrona aquesta fetxa (o aquest any) que acab de posar per primera vegada. Despres de tants de dies de vacances te escrich també á ultima hora per saludarte y fora.

Quant se acabaran els teus *despilfarros*? Si els pans de Christo haguessen estats tan grossos casi no haguera necessitat fer el miracle per alimentar tanta de gent. Un quarter ens en quedarem, y n'hi va haver per dies. Era una enceimada monstruosa. Sia com les rodes dels fochs artificials que la roda grossa es la darrera. No rehinsidesquis may mes.

Conech que es un amohino per tu ferte encarrechs per en Rosselló y no li he pogut escriure com desijava. Semble impossible que s'haja oblidat tan completament del compromís am que estich en la Biblioteca Catalana. Uns versos apurant els assonants en *uo* en l'*Ignorancia* firmats per na *Tia d'Alaró* me feren l'efecte den Tomas Aguiló, ¿ho son? ...

135

9 Janer 80

En Placit ha tencat la carta y te vatx a escriure no mes per demanarte que aprofitis la ocasio del viatge den Felix per si han sortit entregues del *Diccionari mallorquí* y si s'han publicat els *calendaris*, &. He escrit a en Geroni Rosselló diguentli que en Felix venia. Supos que no hi ha cap full fet de la *Bibl.^a Cat.^a*, si ni hagues lo podria dur. Hauras rebut el cartell dels Jochs Flor.^s el 1.^r premi es pel *Drama*.

Moltes memories de la meua gent. L'Angelich va desde el dia 2 a Colegi, dematí y tarda, y ho ha pres bastant bé. Jo tench les mans a la translació de la Biblioteca de S. Juan.

136

B. 16 Janer 80

El capellá portador de la teua carta y calendaris va esser a casa, pero jo no hi era y me sabé greu. Llegirem moltes composicions y es una festa guaytar una estona cada any a Palma per medi de aquests librets. En Tomás Aguiló no ha publicat el seu *almanach*?

En Geroni Rosselló me va escriure que estava corregint el full 13 del *Felix*, si pel correu vinent en Gelabert me pogues enviar els plechs *dotze y tretze*, la entrega podria sortir immediatament. Fes tu lo que pugues per lograrho, puix me ha estat impossible escriurels. Gracies per l'exemplaret dels romances que me enviaves.

137

Barña, 6 Març del 80

Te dech una pila de cartes, pero me falta temps y valor per escriureles. Als amohinos normals y extraordinaris de la translació de la Biblioteca, fa un mes y pico que la mort rondeja per casa. Començá la Cecilieta un terrible refredat que pará en una *bronquitis* aguda, y durant 10 ó 12 dies eternals la veyam esficcianse fentmos sentir lo que no som capaç de dir.

Abans que la nina sortis de perill (si es que n'está fora, que no hi está) l'Angelich se enmalaltí, y el *serampion* de casa en Plácido sen vengué a cercarlo, y anant tan bé com es possible ne te encara per molts dies de estar al llit. Na Francisca, aclaparada per la pena y pel cuydado y pels *dijumis*, per fi s'ha hagut de retre, com inutilment li vaticinava desde molt y la tenim al llit ab un principi de malaltia grave, que m'ho semblaria menos si fos el *serampion*. Volia escriure a la meua tia Ayna y a les cosines per darles per darles el pesam per la mort den Bruno, q. D. t., pero ho encarreguí a altri; fesho tu per mi, si sen des-cuydaren, y rebeulo tambe de part nostra, ton pare, tu y la familia.

La meua vellesa, que camina de presa, justifica la mort dels que rodejaren la meua infancia, pero no les fa menos sensibles. Aquest any

la segada ha estat grossa y acompanyada de tristes reflexions. De que ha mort en Bruno? La trencadura hi ha tengut part?

Fuys de parlarme den Tomás Aguiló, y com jo no escrich a ningú mes que a tu, a tu me ocorre demanar de la seua salut. Fora de les estones que ve Mossen Cinto a llegirme ses poesies, que no son poques, no pens en literatura. Al dia del aniversari de la mort de mon pare, q. a. c. s., ne vatx copiar y corregir alguns antichs de ma mare. Son ja una pila, pila, pero dupte que sien una obra literaria, sera un quadern per dexar a l'Angelich, si es que no m'esta reservada la pena de veurel morí.

Est tan laconich al parlarme del teu drama que no se que dirten. Si no l'envies me sabrá molt greu y anire allargant la esperança per un altre certamen. Jo crech que te vatx dir que haventme vist obligat a treure de S. Joan els mobles antichs que hi tenia, he fet y estich fent la *calaverada* de restaurarlos, y m'ha robat y me robará molt temps y molts duros, sobre tot la llibreria catalana feta de caxes de mosaich del seg. xvi. que fa mitx any que hi treballen y encara ni ha per temps...

No saps res de Dona Ayna Vich?, ha pogut resistir els frets d'aquest iverñ?

138

Barña, 2 Abril del 80

Deix en el tinter y a una altra banda les penes passades y presents y la por del esdevenidor, y aném á altres de fora de casa, pero que m'interessen molt. Fa dies que no'm puch traure en Felix del cap. La malaltia que temia desde que vengué a Barcelona s'ha presentat mes de pressa de lo que esperava. La meua dona li envia una botella que prometé a na Francisca, el correu passat, y entregará sa tia Pepa Aguiló (Bossèria, 29). Está revoltada de quaderns que n'Estanislau se cuydará de repartir: que vaja alerta al desferla.

Ahir dematí Mossen Verdaguer vengué a comprometre an *Jordi* perque anviás una poesia als Jochs Florals, y ell una altra. La teua ja hi era del dia antes, vos desitx bona sort. La de Moss. Cinto, que ni es relligiosa ni històrica, crech que te l'èxit segur. Jo almenys la y vatx premiar l'estiu passat que la feu a Prats de Molló. La teua te troços que m'agraden molt. No he vist an Matheu desde que vengué a cercar la poesia pel calendari den Briz. Provablement no sabré res del teu drama fins que veja l'anunci del premi, y sent una ansietat de que voldria que tu no participasses y que poguesses oblidar que l'has enviat. Tots a casa sentirem no haverlo pogut llegir, puix ja sabs que l'estimám ab predileció forta. Si'l premian ne tendré mes alegria que tu mateix.

He llegit que son mes de 200 les produccions presentades y en *regular nombre* les dramátiques ques disputarán el premi de la Diputació. Deu li do fortuna! S'ha dexat de publicar s'*Ignorancia?* El darrer n.º

que n'he rebut es el 31 corresponent al dia 17 de Janer. Suscriumi y digam lo quet dèch. No t'es possible venir pels Jochs y Milanar? El premi seria una gran sempenta. En Quadrado diuen que vendrà per estarhi molts dies.

Trenta anys enrera aquestes tres festes a la poesia m'hagueren escalfat de cascos; ara per mi'n fan l'efecte dels tres dijunis d'unes Tempores. Fa un segle que no he escrit a en Rosselló; supós qu'ell y altres mallorquins hauran enviat als Jochs Florals o al Certamen Catolich. Els Amers tiran al *Milanar*. Totes aquestes noticies se't diuen en reserva.

Na Fran.^{ca} volia agrahir sa teua carta de consol, pero encara no esta per axó. L'altre vespre na Victoria li dugué una poesia que li ha feta (que es de les bones seues) y com li costa tant de plorar temia que tengués un tropell de sanch al cor. El glop que ha begut li costará de pahir, si es que ho arriba may a lograr. Saluda coralment a ton germá Francesch agraintli les seues retxes y la trista embaxada que en Plácido li encarrega. Deu vulga que tart molt a tornar fer semblant feyna...

139

B., 9 Abril del 80

La teua activitat afronta la meua peresa. Has enviat una bona torna a la pesada del drama. L'Oda es millor de lo ques podia esperar del peu forçat y del curt temps que l'has treballada; es molt millor que algunes que men han llegit. El teu drama se rebé; la llista el porta y no va sol; n'hi ha varios que pel titol li poden fer ombra. No tench cap noticia extraoficial.

Sembla que en Monserrat hi haura moltes sempentes. Tots els apontes estan presos ab una anticipació un poch injusta, pero que fa honor a la activitat catalana. Tenia ganes de duri la familia, pero ja no se si jo hi pujaré. Si ten dus qualche cosa hi anirem plegats, encara que hajam de passar una mala nit.

Quant sortia de casa el carter hi duya les *Ignorancies*. Anit tendrem que llegir despres de dinar. Fes entregar la inclosa a en Tomas granbotiga o a sa germana, quant te venga bé. Volia escriure al Estanislau Aguiló, pero ja han tocat les 3 y no fas mes que firmarne ton amich de cor.

140

Barcelona, 21 Abril del 80

La Verge t'estima molt; crech que tens el primer premi de Monserrat. A casa s'han oblidat de la nina morta, y hi ha una alegria grossa. No crech que t'hagen conegut, ni la patria sisquera. Fa dies que no he vist en Quadrado y les poques vegades que'ns hem vist ha estat per esgatinyarnos per cuestiones llingüisques. Mira el diari de vuy del Brusi,

el n.º 52 es la teua. En el lema ti tragueren el *de* (en vers *de* nosaltres). Te don la mes coral enhorabona: gos cent vegades mes que si jo fos el premiat.

Fas compte de no dirne res a ningú fins quel teu nom surti triufant del sepulcre de la carpeta. No crech que tengues temps de venir, ni t'ho aconseny, a pesar de la alegria que tendria de veuret. Llástima que no t'hage pogut escriure despres de parlar ab en Quadrado.

El *Penadiment*, que tu copiares, acab de saber extraoficialment que te la viola. En Teodoro Llorente no arribará fins demá passat y no se si voldrá suscriure els premis, per conseguent no se anunciaran fins d'aquí alguns dies. Ab els drames hi ha llupta y fins que venga en Llorente no's decidirá. Crech que es un mal que t'hagen endevinat, diuen que es el mes ben escrit, pero que es lánguit per ferne 4 actes. Els dos que lluyten fortment son un den Guimerá y l'altre del Ubach. No'n digues un mot a nengú. T'escrich davant una nitabilitat enropea, un sabi benedictí francés, y no se si te sentit lo que t'escrich... No estich segur d'anar a Monserrat.

141

Barña, 30 d'Abril del 80

Que't diré?, com deya'l vell Muntaner, sino *enhorabona!*, *enhorabona!*, ja que no puch donarte l'abraçada que desitx. He dormit o jagut tres nits a Monserrat en el llitet mateix den Quadrado. May els cossos havian estat tan acostats, pero may els esperits tan allunyats. Jo he estat nerviós y displicent, es cert, pero era impossible per mi no estarhi. Li vatx escriure.

La venguda del Bibliotecari de Marsella, ab l'esposa seua, m'ha detengut. Los he hagut de acompanyar y son les 3 y ½ tocases. No se si hi sera a temps. En Placido ha entregat la lira (que es una gran joya) a qui't diu en la fulla vinent...

Memories a n'Estanislau Aguiló, a qui escriure un altre dia.

142

14-V-1880?

Per saludarte y no mes. Esper la carta minuciosa quem promets per Alcudia. Ahir demaní el drama teu a'n Matheu y llegirem a casa els dos primers actes. Corregim lo quet sembli del *Penadiment*, y si l'ha vist cap company teu digamen la censura.

Estich en la llibreria quem fas fer tot capficat, es un *poema de fusta* antiga que necessit acabar y desitx que vengues a veure. Rebí ta poesia *d'acció de gracies*, ten parlaré a l'altra carta de les dues, que ara no's possible.

143

Barña, 28 Maig del 80

Sempre lo mateix, posarme escriuret quant tocan les tres. *Deport* es solaç, divertiment, &c &c. El *deportar* castellá t'haurá confús momentaneament. Es veu usada en Mallorca en el segl. 17, y en Catalunya y Valencia a final del segl. 18.

Encara vuy ha vengut en Rull (el metge) a visitar l'Angelich. Na Fran.^{ca} encarada a durlo a Mallorca y jo compromés, a acompanyarlos a pesar d'esser els dies en que es mes indispensable que estiga en l'Universitat nova. No se encara lo que faré. Quin dia acabas tu la teua feyna escolar? El vapor que va a Palma diuen que está tan malament ques preferible el qui va a Alcudia. Feya comptes de anarhi y entretenirme alguns dies abans de arribar a Palma, anant tal vegada á Lluch, &c &c.

Com tot es indecis y vago, puix que dependex del estat del nin y de la feyna meua, oblida aquesta indicació, que si necessit res de tu ja te escriuré. Un dels motius de voler anar per Alcudia era per veure en Costa, quem comparegué l'altre dia y lo vatx trobar mes fret y mes entonat que abans. Voldria que fos aprensions meues. No se si tendré acert y paciència per corregir les dues paraules del *Penadiment* que'm cites. Al *engir* l'usen varios catalanistes de les AA. v. g., en Calvet, &c, y *delir* crech que ho usí en el 1.^r discursset dels Jochs Florals del 62, si mal no recort. Vuy he vist una poesia que espirava a Premi en els Jochs, den Pitarra, y a pesar de referirse a la guerra del any 8 m'hi posa *occiure*. Se veu quels poetes mes populars de Barña no tenen tanta por als arcaismes com l'Arxiuer del Antich Regne de Mallorca. Axi va'l mon!

Seria un alicient per venir a veuret si tengues l'esperança de durten a passar un parey de mesos en Barña, a veure si la Biblioteca nova ti faria ganes de quedarhi. Dech carta a en Rosselló temps ha. Saludal, si'l veus...

Estich ab ansia per ma germana Pepa, y tampoch he pogut escriure a en Lluís, sin saps res escriume per Alcudia. Digam qualque cosa de na Fran.^{ca} y den Tomás Aguiló, que també m' preocupan molt. Adeu.

144

4 Juny 1880

Me quet a Barña, ab gran recança del meu cor, veent els troços d'ell que sen van a Palma. Entreguí, com pots pensar, la carta a Mossen Cinto tot d'una de rebuda. Me falta també la ult.^a *Veü de Mont.* Moss. Collell passá apressuradament per Barña sense venirme a veure. Per ara tench el judici en suspens y vull creure que tot es casual. En Cinto ve tant covint com abans, pero no m'ha parlat de la teua poesia. En Collell ha tengut disgusts de familia, dels que preocupan molt, per consequent no judiquem.

En Rn. Muns preguntá a en Quadrado, ¿qui tenia el 1.^r premi?, y en

Quadrado li va dir quen Collell (segons en Muns me va dir davant en Ll. Pons). Aquesta equivocació dels mantenedors monserratins (nascuda del poch lluch del secretari) supos que no ha de tenir cap influencia ab l'amistat que tenim ab en Collell. L'ultim *Gay Saber* deya que els dos primers premis de Mon.^t eren el teu y el den Cinto, y ho deya perque tothom, al dir dels periodichs, ha tengut el primer premi manco *el que l'ha tengut* que aufeguen dins el silenci. Noltros no tenim *clach*. La conspiració del silenci es cosa antiga, y la susceptibilitat catalana se ressent de cada triumpfo d'un mallorquí; per axó m'ha dolgut sempre el retrahiment den Quadrado, a qui moralment, com a critich, li tocava pendre una part en aquest moviment literari. A Paris no s'han desdenyat de aficarhi alguns dels primers homes. En Tubino aquí fara un *cien pies* que no se si me obligara a dirne qualque cosa.

Quant vols que venga a cercarte? No se que intencionadament haja dextat de contestar a cap pregunta teua. No he esquexat may cap carta teua ni les pert; nedan en el mar dels meus papers y a l'hora de respondret sol esser impossible trobarles. Tambe entreguí a Moss. Cinto el *Romanceret* que li enviaves.

No't parl den Gelabert. En Placit escrigué á en Muntaner y encara no li ha contestat; si vatx a Palma veuré de arreglarho. Volria quel meu Angelich estigues lo manco possible a Palma, y conversés lo manco possible ab gent gran. Tench horror a que fassa *d'homonet*, lo voldria veure brut y terrejant com les gallines y els porcells. No te escandalisis del meu aparent materialisme. Veritat es que ni el camp y els pagesos han pogut salvar a en Felix. Fasses la voluntat de Deu!

145

B., 25 Juny del 80

Una altra carta de batalla o de requiem escrita al ultim minut. Ja est conco, tot te sia enhora bona. Donala de part meua als pares y al avi. Per prest que puga anar a Palma sempre será a mitjan Juliol, si la Biblioteca no m'ho destorba. Si ten haguesses vengut t'haguera acompanyat despres; ara tu'ns pots acompanyar a noltros a la tornada; preparati, y anirem tots a Monserrat, que ho tench promès a na Fran.^{ca} y vull complirho.

El *frach de Mestre Cayatano* no es una sempenta per ferme anar a Mallorca; y tench ganes de anarmen a despedir de l'isla, per lo que puga esser, passant uns quants dies en soledat en algun lloch escabros. Oblida el passat disgust, tornet egoista, cuydet sense aprensions, y fes de viure. Tem el viatge a Palma per la calor esterna, y per la facilitat que tench de sulfurarme internament, tant d'estiu com d'ivern. La soledat y els banys de mar supos que ho compondran.

Se'ls cuydados paternals que has dispensat a n'Angelich y los te agrayesch moltissim. Observel y ja'm dirás que te'n sembla, en aquesta edat ja apunten instints que convé tenir en compte per corregirlos.

146

Barcelona, 6 d'Agost del 80

La mort den Hartzenbusch es com un mitx dol de familia. Me recordat de llargues converses, &c., &c., que no han servit mes que per mostrarme ma vida que se acaba sens haverla aprofitada. En el test catalá de les *Metamorfosis* no hi ha el perill del escandol; perquè no comenses per ell? Me sab molt de greu que no tengues cap tom en la Biblioteca Catalana. Quina llástima que no hajam viscut a una matexa ciutat!

En Placit marxá a la torra a principis de setmana y esta en ses glories. No't vull parlar de la traslació de la Biblioteca a la Universitat. Me te en un neguit mortal. Tenint tots els medis es una empresa gegantina; figuret sens tenirne cap, y no tenir mes que la rémora dels meus 55 anys y de la memoria evaporada!

Dels fascicles de la *Bibl.^a Catal.^a* que tens no'n donares exemplar a en Geroni Rosselló y a en Muntaner? Te vatx enviar alguns exemplars per repartir del primer tom del *Legendari*?, ho feres? Has reppassat els epigrafes llatins per veure si han sortit molts despropòsits y moltes errates? Fesho y dágamo.

Que saps den Tomás Aguiló? Pens molt ab ell, pero no li he tornat escriure duptos del consol que li puga dar. Voldria saber a pedres menudes el comportament den Geroni Rosselló ab tu despres del premi de Monserrat. Tu ets *avaro* de dar noticies dels literats mallorquins; será que no tens prou confiança en la meua discreció?

L'altre dia entre les proves d'imprenta trobí les de la poesia a la traslació del Arxiu & que reproduia el *Gay Saber*, sens permis meu y copiada de les *Flors de Mallorca*. En Rosselló me va fer un flach servey incloentley sens dirmen res. Crech que fa anys la vatx corregir un poch, pero no vatx poder trobar les correccions, y damunt la prova ne vatx fer unes quantes y no se quin efecte't faran. He dit quen tirassen uns quants exemplars a part per enviarten un, pero es hora de enviar les cartes al correu y no l'he rebut. Com improvisació y com a mostra del meu primerench catalanisme no n'estich del tot felló.

En G. Maura no fa res? llástima de poeta! Vengué a veure la teua lira? Si a Mallorca tenguessem diputats vertaders pares de la patria, sisquera per vanagloria seua aquest premi te haguera valgut qualque cosa mes de lo que val de plata.

Vuy hem tengut tronada y aygua en gran, si ha arribat per Mallorca haurá refrescat el forn. Vos planch, y axo que fa dies que estich ben destemprat. Aquí no tenim novedat. El nin se recorda molt del teu, y va millorant.

147

B., 3 Set.^e del 80

Del desorde del estiu la correspondencia ne val de menys. He fet corre un poch n'Angelich, que semble que está mes fort; ha pres molts banys y está alegre. L'escursió a Monserrat s'ha ficsat per aquest mes y Moss. Collell hi vendrá. Axó vol dir que encara hi ests a temps d'acompanyarnos. En Collell te ganes de posar la teua poesia premiada a la *Veü* el dia de la Mare de Deu de Monserrat y volia demanarte licencia, segons me digué. Lo vatx veure no més que un moment tot atareat...

La setmana passada me dugueren els toms dels Jochs Florals. En Plácido creu que la viuda del fotografo Virenque los sen podra dur a Mallorca. Me sab greu que no'l tengues ja si persistexes en ferne judici critich. Supos que no has trobat el tom de n'Ozanam. Dels poetes franciscans ni ha varies edicions. Saps si en Costa te totes les obres y falta el corresponent als poetes dits? Respontme tant prest com pugues.

148

1-X-1880

Mossen Cinto se men ha duyt el temps que tenia per escriuret. Ha confessat envergniyit quet devia carta. Acaba de publicar la *Lligenda de Monserrat* y plouen articles laudatoris. Ab lo viage que ha fet aquest estiu ja torna tenir tela tallada per treballar ab gust un o dos anys ab aquesta activitat tota seua, y tenir un altre esplet de aplaudiments. La meua felicitat de vec haguera estat veurevos tots dos plegats, treballant cascú pel seu compte, a la vinya literaria. Els literats vells de Mallorca vetx que's refuen aquest pler; semble que no'ls agrada mes que lo seu. Veritat es que com jo he fet tan poca cosa me queda cor de sobres per estimar lo dels altres.

La teua oda ha agradat, segons m'ha dit en Verdaguer y en Collell. Na Trina la copia tot de presa del *exemplar* den Bitla per tenir el meu trasapelat, si es que algu no'l se men ha duyt. Jo'm vatx atrevir a apuntar dues petites esmenes, y en Collell ni feu algunes y no he sabut quines eran, una del final no se si es prou acertada quem va dir que havia fet. Reimprimeixla a ton gust a l'Ancora o en el Calendari. A en Quadrado li tocará posarhi un davantalet. Jo si fos de tu lo y insinuaria si es que en Tomás no ley diu. En Pepito ha enviat no se sab ab qui els restants toms dels *Jochs Florals* pels adjunts forans y el de la Biblioteca. No he pensat a darli alguns exemplars de la poesia al Arxiu.

Me allarch mes del que puch y esperen les cartes. Aquesta especialment es per felicitar la *trinitat franciscana* de ca teua. Dona uns forts *molts anys* de part meua a ton bon pare que jo vatx veure durant molts anys que era el mes pollo o el mes elegant dels perruques y ara ja n'es el degá (lo que diu l'edat dels dos). A ton germa, que ja's pot

dir l'unich capellanet que en exa queda y al teu fill que l'esperança que puja.

Digam qualque cosa den Tomas Aguiló quant escrigas...

149

8-X-1880?

Esper un exemplar de la teua poesia premiada, ab mes ansia si hi has fet alguna correcció: lo del *deport* crech que te vatx contestar quant m'ho demanares? Te enviy mitja dotzena de copies de la poesia al Arxiu, fen l'us que vulgas, inclus el de la ciminea.

Me alecrás de que hages trobat l'Ozanam. Pel correu vinent te escriure els numeros quem faltan de l'*Ignorancia*, que son alguns. Fas o vatx a fer una nova buydada de papeletes en el *diccionari* y me vendrien re de be les quem digueres que tenies fetes. Un professor amich den Plácido, que ha vengut a establirse a Barcelona, me festeja el dar forma en el *Diccionari*, y jo estich indecis. Te bastantes condicions per ferho mes que regular, encara que sap poch catalá.

No sé que passa a en Geroni Rosselló, en s'última carta s'hi veu que passa per un periodo de fredor, a pesar que imprimeix un nou tom de poesies castellanes, segons me digué. En Collell y en Cinto trobaren molt millor ta oda al llegirla estampada, segons cadescu per sí me digué. Ja m'enviarás un exemplar del *Penediment* si'l reimprimexes.

150

X-1880?

Sempre, sempre lo mateix: voler escriure, dexarho par ultima hora, y quant aquesta arriba trobar destorps. Avuy m'han robat la carta parlantme de la Academia dels Mestres en Gay quel Congrés Catalanista, de infeliç memoria, tracta de crear. Luego compt saberne mes l'aygua clara.

Trob apuntant quem faltavan les Ignorancies següents: n.ºs 45 = 48 = 54 = 61 = 62 = 63 = 64 = 65 = y 68, total nou (enviy — 72). Si poses nota al *Penediment* y te ve be adverteix que es una poesia antiga. Esta ja a la llista de poesies quem feu en Tomás Aguiló en Abril de 1849. No se res den Tubino, ni del seu cosí. Ja crech que t'escriguí quen Collell era Canonge de Vich? Cada cosa d'aquestes me desperta les ganes d'esser qualque cosa no mes que per tu y per ton germá capellá.

En Quadrado figurará en el Calendari den Briz y Matheu; l'altra diassa me mostraren una carta seua, també en catalá. Si hi escrivia me resignaria millor a les discussions que han influït en sa amistat. Adeu, estimadíssim; estones tendria ganes de ferme trapense. Ja comens a treballar en la Universitat nova...

En una de tes cartes passades me deyes que repassaries els llatins del Legendari ab en Tomás Aguiló. Feuho a veure sim resolch a fer el prolech, puix ja estich a mijan segon tom. Veritat es que no se si puch

pensar en res. Viu la teua oda, ben impresa, y fa molt bon [e]fecte a tot hom. Vuy l'Übach me ha dit que era la poesia que li agradava mes teua...

151

Barña, 26 Nov. del 80

Estimat meu: No coneixia les *neuralgies* y no sabia lo ques bo. En Placido segueix a Madrid, y jo enfangat en la traslació de la Biblioteca, y uberta encara la de St. Joan y ab mes investigadors que may. Si surt d'aquesta ja podré dir que tench set vides com els gats.

He escrit una llarga carta a n'Estanislau Aguiló y una p.d. de la *Biblioteca Catalana* que't recoman perque dessidesquis qualsevol cosa, inclús cremar els *fascicles*. En Gelabert escrigué a en Plácido que havia fet el balanç y que haventse estraviat el tornaria a copiar; es veritat? Molt greu me sab amohinar-te, pero no'm sembla tan difícil que un dia't veges ab en Muntaner, si ab en Rosselló no's facil, y adopteu qualsevol medi, inclús el de entregaro tot al mateix Gelebert lo que tambe es igual a cremarho. No esperava aquesta *cooperació* dels meus antichs amichs Muntaner y Rosselló.

Anem a altra cosa. Na Fran.^{ca} y na Trina m'han llegit mitx tom de les *Impresions* den Frates, y apesar de que m'ho llegexen despres de dinar *me'n llep els dits*. Per mi esta en 1.ª linea entre'ls poquissims escritors que comptam en son género a España. Veritat es que jo'ls conech molt poch y tench por de equivocarme, pero es ben cert que me fa sentir molt y quem sembla molt extraordinari. Vull creure que estan d'acort, pero me estrany molt que no's parli d'aquest llibre. L'he promes a varis y esper que aqui'n trobaré exemplars.

Na Trina te carta blanca per copiar les poesies que vulga, puix ja vetx que may ne faré cap tom. De les 4 que a principis de mes se publicaren has vist la del Gay Saber? Preferesch la de la *Renexensa* y molt mes la de la *Ilustració Catalana*. Te incloch un dels Aniversaris per si'ls vols per algun almanach y no tens les altres publicades per triar. Segurament que te semblará massa pueril per oferirlo a en Tomás si es que fa calendari. Estich acabant el darrer tom dels Eximplis o Legendari y me sab molt greu que no trobeu una estona per mirarvos els tests llatins com havia dit. Pensehi...

Quedaren repartits els exemplars de la teua oda y me'n queden un parell en blanch per les ocasions que se oferescan. Den Placido no ten dich res. Demana alguns llibres per la Biblioteca y no crech que duga res mes. Esta a casa del seu amich Bácia y no te pressa de tornar.

152

Barña, 3 Desembre del 80

Me alegr de lo quem dius del tom den Frates que trob admirable. Vuy al començar una carta per ell he rebut l'ofici de *desauci* del nou

propietari del ex-convent de St. Joan perque desocup en 20 dies la Biblioteca!!! que hauré de tancar pel publich demá dissapte y començar una vida completament de camali. Digali quem perdon, tal vegada lo seu llibre haurá estat lo darrer oásis de ma vida. El meu destino, un temps envejable, pagaré en mi ara tot lo que en apariencia ha tengut de agradable.

Ja't vatx fer arbitre ab en Muntaner de lo que volguesseu resoldre respecte en Gelabert. Tot ho accept manco aquest despreciatiu estatu quo que no he aguantat de ningú. Te agrayesch la nova remesa de paraules de les Metamorfosis den Alegri. Encara que les tenga son un comprobant teu que moltes duen l'equivalencia llatina.

Les dents *antuxegades* de la serp vatx veure que't havien sorpres. Supos que trobarem facilment la etimologia del *tósigo* castellá. Crech que'n tench de tenir altres exemples. Es probable que per descansar de la agonia d'aquesta traslació els vespres me distraqui ab el *Diccio-nari*. Estones me sent ab una exaltació próxima á la locura.

En Plácido devia sortir ahir vespre o vuy de Madrid y se detindrà un dia en Valencia. Vatx haver de prometre un exemplar de *Impresiones* a en Marti y Folguera, de Reus, quen vol parlar. En Muntaner te fondos meus; compra y ab faxa d'mpremta li pots dirigir el dit llibre. No importa mes direccio quel seu nom a Reus. Te incloch un altre *Aniversari*, ja imprés, per si'l preferexes, al del *Novembre*. Aquest any he acabat de fer aquesta *peyta* que no se lo que tenga de poètica. Si tengués diners sobrants ne faria estampar una *dotzena* d'exemplars, y encara m'en sobrarien.

153

XII-1880?

No vull que pas la teua festa sense darte per escrit els molts anys y comptant escriuret una llarga carta de bon mati, son les tres y no he tengut un moment meu. Agrayesch a Deu que te enviy *inspiracions* prou energiques y despòtiques per obrirse pas entre les teues ocupacions y tengues o trobis temps per escriure poesies; esper ab desitx conexer la teua última. Si jo demanás a Deu aquestes coses li demanaria quem dés temps y tranquilat per corregir y copiar lo fet o esborronat den temps primer; pero crech que está prohibit demanar a Deu miracles.

Com se diuen les pomes que has enviat? son boníssimes. Supós que na Fran.^{ca} o na Trina hauran escrit y no se si vo envian alguna cosa com ne feyen comptes. A pesar de haver viscut a casa no't pots figurar el cambi quel de la Biblioteca obra en mi. Tench un final de la vida desastrós... — MARIANO.

Estén la meua felicitació a tota la teua familia y a la meua quant te cayga bé, y a veure si per les festes m'obres ab una carta una petita finestra per guaytar a lo que de Mallorca m'interessa.

154

B., 28 Janer del 81

Moltes gracies per les *Poncelles*; me feren passar una bona vetlada, que be'n necessit ab els mals dies que pas. Te'n don l'enhorabona per la part que't toca, y be pots estar content de la teua part. La pauma mes llarga la enviaria al hereuet de Formentor, y he estat a punt de escriureli. Si volt pot esser un gran poeta.

Estich content que no m'hagen convidat á pendre part en aquesta publicació, perque lo que tench d'aquest género te una trentena y pico d'anys, y, a mes de massa personal, es massa estantis. Digam si es aquesta la causa, o si ni ha altres encara mes, de no haverme invitat per cortesía sisquera. Me costa de resignarme a les teues reserves. Quant me parlares *en secret* de la traducció quen Quadrado havia fet de la seua poesia ja havia dies que havia rebut el Gay Saber ahont estava impresa. Supós que no será igual l'altra secret que ara no fies en el paper.

En Maura ha desertat de la poesia, que tampoch vetx que figura en les *Poncelles*? Vatz sentir llegir les comunicacions dels Mestres ausents a l'Academia y la teua me semblá la mes adecuada.

En Bof.^{ll} ja manifestá la pressa per ferse aprovar per la Academia la seua Gramatica. Li costa de esperar que se hagen nombrat els Academichs que faltan, y quel Govern haja aprovat el Reglament &c &c. Per deturar aquesta impaciencia, dat que la Academia comens per fer la Gramatica abans quel Diccioniari, que es segur que ho farà, comptava presentar una proposicio perque se fes la Gramatica històrica, que axó daria allargues y prepararia als Academichs en l'estudi de la llengua, que ja pots pensar lo crus que en axó estan en sa generalitat. Tu hi farás molta falta, y ja que no hi sies, molt bó fora que tenguesses feta aquesta gramática, que feta dins el plazo que dius encara vendria molt a temps. La pots fer dins aquest plaç? Bé, no. A la Biblioteca de Monttission tenen sens dupte la *Grammaire des Langues Romanes*, per Frédéric DIEZ, y moltes altres obres mes, quet convé veure. Sentint aquest impuls que tens de ferla, y ab la acctitut quet regonesch per axó (y moltes altres coses) no reculis, quel premi arribará. Tot lo que tench está a la teua disposició.

Sent que les Metamorfosis no sien un modelo ni de catalá y manco de la ortografia quels millors escriptors usaven. Si trobasses quit pogués sustituir en les tueues llissons podries venirten a viure a casa, ahont tendrias, ab manco feyna, una mensualitat análoga a la quest senyalá en Seix.

Quins son els Diputats mallorquins? No pots comptar ab cap influencia a Madrid? En Balaguer se interessa per un que esta molt mal de salut y que si'l nombran oficial, com crech, desgraciadament, hi porá, de teulades en avall, estar molt poch. Parl per supost de la Biblioteca ques el meu torment. Fins ara no han volgut creure que no hi

havia estants per la mitat dels llibres y ara a tota pressa se projectan obras que allargaran extraordinariament el servey publich.

Enginyet per venir, que no perdras el viatge, encara que sia al acabar el curs. No pots figurarte la feynada que hi ha y el Govern se veura obligat a nombrar oficials y ajudants. Sent tocar les 9 y tench a fogir a fer el jornal de bastaix fins el vespre.

155

II-1881

Interromp la 1.ª comunicació semi oficial que estich escriguent pel nou Director, Sr. Gayangos, per contestarte a tu; y axó es deu a haver rebut ta carta mes dematí de lo ordinari, que d'altra manera no podria. Estich ab una *migranya* perpetua de tot el cos y de l'*ánima*, y no'n curaré fins a veure arreglada la Biblioteca y axó va lluny.

Somiy ab la teua venguda d'oficial ab 12.000 r.^s, encara que conega que per ara no es mes que un sómit. Sense cap de les condicions que tu tens intenta entrar ab igual sou en Balaguer y Merino (que está tisich de 3.^r grau) apoyat per Milá y pen V.^r Balaguer. L'escrivent de la Biblioteca no te mes que 12 duros mensuals mermats; si en Fran.^{ch} vol venir ni oferesch 15, y será de fet, ja que no de dret, qualche cosa mes que escrivent en aquest establiment. La anada a Monserrat dels poetes crech ques perllongará fins el Setembre perque en Abril es mal temps y perque la corona no estará feta.

Vatx rebre la *Ignorancia*. No he rebut aquesta carta de preguntes quem dius. No he tengut un moment per pensar ab la teua gramatica, y ara te escrich per miracle en la nova Biblioteca devant una pila de persones. Si tu desijasses venir de oficial y fesses per ta part lo que poguesses qualche cosa tendriam adelantada. L'influencia den Rosselló supos que deu esser la amistat que tenga ab en V. Balaguer? Desi-deixte a desijar y demanar y veurem sis pot fer alguna cosa.

156

4-III-1881

Estimadissims Tomás y Francesch:

No'm fou possible escriure'l correu passat y ara mateix tendré que esser ben curt. Fa una setmana llarga que tench una carta començada per Gayangos y no he pogut acabar-la, com no he pogut anar a dexar una tarjeta a la Caymari que crech ha estat malalta a la fonda. No seran perduts els teus treballs filologichs, Tomás; de segur ne tendrás el premi encara que no sia el que jo immediatament voldria. Supos que tens cosida la crónica del Rey en Jacme, que ella t'ha de dar molt. L'inventari del meu diccionari te serviria. Te enviaré el de consonants que feu en Jacme March en 1371. De les meues notes empíriques per fundar la gramática ne trauries qualche cosa, pero son *inenviables* axí com les tench. Cada dia me ocorren motius de anyorarte y no se com

ferte el pont perque vengas tan prest com a tu y a mi ens convendria.

No se que dirte de les oposicions, perque espanta les intrigues y pillades que s'hi solen fer. Si fossen aqui te donaria la sempenta ab tota l'ánima. Francesch si tu que tens menos rels que un casat ten venguesses a passar aqui uns quants mesos, com una excursió de recreo, y ab les condicions que vax escriure, tu podries aconsellar ab tot coneixement de causa a ton germá. Ara no puch fer mes que escriuren a en Gayangos y sim contesta veurem lo quem contesta. Per de pronta vetx que no han nombrat en Balaguer y Merino que tenia molt bons padrins y que en Victor Balaguer li havia promes la plaça de oficial devant mi. Les conseqüencies de la mudança de la Biblioteca me tenen com un alienat y si may hi ha motiu per estarhi es ara, tan mal acompanyat com estich. Veure de posarte si puch mes retxes a l'Universitat.

157

Barña, 13 d'Abril de 1881

Mr. Alfredo Morel-Fatio será provablement el dador d'aquesta. Ab molt gust ho dexaria tot per ferli de cicerone per recorre la roqueta. Lo conech de fa molts d'anys y l'estim desde quel vax conixer. Es un dels primers francesos que ab les llengües neollatines ha estudiat el catalá y no te res de adulació dir que fa temps es el primer *catalanista*. Es un dels principals redactors de la *Romania*, es el traductor de la famosa gramática de llengües romániques de *Frederic Diez* y es el que ha catalogat de nou y publica el catalogo de tots els Mss. de la Biblioteca Nacional de París, Castellans, Catalans y Portuguesos. Li he parlat de tu y el teu treball gramatical. Aprofita el temps que pugues de estar ab ell y consúltali lo que te convingui. No l'he vist mes que una estona. Provablement estaré tres o quatre setmanes a Palma que no seran inútils per les *lletres catalanes*.

Li he posat una targeta per Geroni Rosselló. Conex en Quadrado personalment desde les festes del Milenari, y li ha escrit. Veuré en Muntaner, a qui també conex per lo que ha publicat en catalá. Li he parlat un poch de n'Obrador y den Costa, si pots fes ques coneguen, y tambe á en Frates.

He rebut carta den Estanislau K. Aguiló vuy, y me diu que n'Obrador demana els facicles de la *Bibl.^a Cat.^a* ab urgencia. Com no he pogut veure a en Placit he fet fer un paquet que conté vuyt exemplars del primer tom dels *Eximplis* &c. perque recuperis l'exemplar que falta y guardis els altres. Dels de paper prim fesne lo que vulguis. En Morel Fatio te entregará el paquet si tench algu per enviarli, puix jo no'l veuré. Van els dos ultims facicles per n'Obrador, ab la pressa en que escrich no he pogut disposar mes que dels meus, que no tench temps ni de enviar a can Placit. Donals a'n Estanislau . . . — MARIANO.

No li he encarregat visita per T. Aguiló perque sen va fora. Tu fes lo que t sembli.

158

22 Ab.º 81

Contava agrahirte ta carta ab una a'ltra tan llarga, y a la Biblioteca no si poden fer comptes d'aquests. Animo y fora! Treballa lo que pugues que tens el premi segur. No vatx assistir a l'ult.^a Academia, que ha nascut mitx morta, pero ja reviscolará. Vina a pendre possessió abans de terminar el teu estudi, per completar-lo ab mes facilitat a casa. Axó no farà que no te enviý lo quem demanes. Si sabs d'algu que venga ja m'ho dirás.

Per la gramática com per la estatua, basta presentar l'escalaborn (el esbozo); despres del premi, la completarás. La impressió, no te apuris, no't faltaran medis. Crech que a la Biblioteca de Mont(aner) hi ha les costums de Tortosa, fullegeles. En el fol. C 3 (101) v.º ahir hi vatx trobar dos articles *El mariner* y *El leny*. En general l'article es lo. Com les observacions gramaticals les tENCH separades del diccionari y es un *totum revolutum*, no he tengut temps de veureu. No tens nengú que pagant te pugua sustituir en les teues llissons? Ab molt gust donaria cent duros perque ten venguesses a passar una mesada tranquil a casa per enredonar les basses del teu treball. No hi donguis massa publicitat, que e's zels y la enveja son mes grossos de lo que pensam; y les petiteses dels grans homos inverossimils. *Que me dirá V...?* Jo'n so la víctima.

Sabs quin Ms. copia en *Morel Fatio* en l'Arxiu del Patrimoni? Com jo fas molt cas dels seus parers apunta lo que t'haja dit o't diga de mi, per desnuu que sia. Ell y en Meyer fan la critica a sa manera y val la pena d'escoltarlos en filologia. Es per miracle que te pogut escriure exes ratles conversant ab impertients...

Sies expensiu y no temis tant els noms propis.

159

Barña, 6 Maig del 81

Com mes voldria estar per les teues coses, manco puch. A mes de la feyna material de tot el dia en la Biblioteca, ara plouen damunt mi oficis que contestar e informes que donar a la nova Junta de Biblioteques &c. Com haurás vist, el nou *Reglament* del nostre cos tanca la porta a totes les places de gracia; de manera que totes les promeses den Balaguer han caygut per sos fonaments.

M'han tret de la Bibl.^a un membre corcat, y me'n han enviát un de inútil: un pobre home que dut pogues servir per escolá de les *Mongetes del Canonge Garau*, si es que encara existexen. Pach car el temps que esperant la mudança hem estat en certa manera descansats. En Plácit no'm sabé donar *ses fites netes* del teu sastre, y el porter no'l trobá a casa dels pastissers mallorquins que va dir havia corregut. Per axo te quedares sense resposta la setmana passada.

Tu conegueres en Balari y Juvany l'estiu passat, y te cridá l'atenció

entre els *escursionistes* que visitaren Mallorca, segons me escrigueres. Es l'autor del projecte de ortografia que vats enviar; que ara ha guanyat per oposicions la càtedra de grech que tenia en Bergnes, venent a nen Donadiu y á molts d'altres. Crech que te molt bons fonaments pels estudis filologichs, que sab molt l'alamany, pero no molt encara de catalá.

Que sabs den Morel Fatio? Se'n torná a Alger? Sabs lo que copiá en l'arxiu del Patrimoni? Se contentá de estudiar el *patois* de Palma solament, o aná a trescar algunes viles? No oblidis de parlar-men. Sabs com l'han rebut en Quadr.^o, en Muntaner, en Rosselló? Confiy en la teua venguda, tan de bo fos l'hora. = Me vengué de nou la poesia teua que han publicat en un llibret que so'en regalar lendemá dels Jochs Florals a les noyes, y es molt bonique. Sempre condemnat com tu a aquestes presses al moment d'escriure. Vetx la bona rebuda que heu fet a na Bell-lloch; s'ho mereix. Donali memories, si'n tens ocasió.

160

Barcelona, 17 Juny del 81

N'Ayna Aguiló y na Teresa partexen, te trobaran encara a Palma?, guanyarás dies venint per Alcudia? Quant mes aviat arrivis mes content me farás. Vols venir ab el teu nin y no te anyorarás tant? Fesho que noltros y el meu ten donarem les gracies.

Supos quem duras noticies den T.^s Aguiló, Quadrado, Rosselló, Muntaner, &c. Si'l teu germá te ganes de venir nols hi destorbis. Les dues viatgeres sen duran uns fascicles per dar a n'Estanislau y alguns exemplars dels *Legendaris*.

161

15 Juliol 1881

En Pou y Ordines se perdé un parey de vegades al tornarte la vesita. En Guimará també'm preguntá per tu. El tomo teu dels Jochs de l'any passat lo doní en en Pons ab el den Rosselló, segons una nota que he trobat. Los de enguany per voltros dos los rebí ahir y los enviaré quant tenga ocasió. Si tu'n saps m'ho dirás.

Tench ara mateix l'escrivent que copia les *glosades* que tu saps, no per axó tench esperances de enviarles, pero si el desitx de acabar aquest *estranyesa* poetica. Quin dia se tancarà el plaç, per enviarnhi? Me alegraria molt que trobasses ocasió proxima per enviarme la traducció que tens feta del poema den Poyo. Sens dupte fora un alicient. Desde ta partida he hagut de parlar mes del diccionari de lo quen parlarem junts, per una serie de visites inesperades que he tengut. Se va tornant la meua pesadilla.

Felicita de ma part á ta esposa. La meua vuy es a St. Colgat del Vallés, quem sap molt greu que no conegues, y es una de les moltes

coses que vatax oblidar quant fores aqui. Que sia un alicient per un altra vegada.

Si en Tomás pot darte las necrologies den Montis y den Zaforteza, quel cel sien, t'ho agrahiré que me les enviis. L'endemá de la teua sortida trobí el Diccionari de Jac. March que está molt faltat y segueix un orde estrany, si es quen segueix cap.

162

B., 29 Juliol

M'has alarmat molt de veres en lo que'm dius den B. Muntaner, no't descuydis de parlarmen; sa constitució me fa por, y el recort de son pare. En Codera me'n doná memories, prova que anava a la Biblioteca. No es un test de tota confiança el den B.^o Boades. Lo traguí dun Ms. den Roig y Jalpi de l'epoca mes forta de la corrupció del catalá. Rebí la trad. que feres den Poyo (5 quartilles de una cara).

L'escrivent segueix copiant, pero jo encara no he omplit els dos buyts que faltaven ni es d'esperar casi omplirlos. La malaltia den M. y la mort de la nina den P. acaban de gelar aquests jutges.

No't refredis tu en la *gramatica*, y estiga com estiga enviala. No se si en Plac. te haurá escrit; sa sogra surt y se prepara per anar a la torre. No per axó dupten de la malaltia.

163

B., 5 Agost 81

Mals dies son per treballar, estimat meu, ab aquesta calor. Fes no obstant el sacrifici y envia lo que tengues de la gramatica. En Fuster, tio de les atletes, te haurá dat els toms dels Jochs per tu y en Geroni Rosselló. Pregunta a aquest per qui va rebre el de l'any passat, puix sé quel vatax enviar ab el teu, per conducte crech, den Lluís Pons. He trobat un dato cert de quel vatax enviar á en Rosselló ab el teu; no t'ha d'esser dificil de trobarlo, puix que duya el nom en la cuberta.

No se si te vatax dir que l'Ajuntament me havia nombrat per escriure la Biografia den Piferrer, lo que ve á enredarme molt . . . Mes me enreda encara un manuscrit modern de dos mil refranys catalans que tench *per alguns dies* y ques un bon comprovant pels meus. Sempre les coses me venen axí, quant vo'dria fer una cosa ne tench de fer una altra. L'escrivent te nou *glosades* copiades que fan gotx, si un nomes se mira la lletra. Sempre te donaré les gracies de tenirho copiat, sisquera se podrá corregir millor.

No sabs si algú treballa poeticament per vostro certamen? No voldria que fessem un mal paper. Esper quen T. A. se haurá adobat, no's la primera vegada que te aquesta incomoditat.

Volia escriure a l'estimat Estanislau per dirli quel 1.^r tom de *Exemplis, &c.*, se ven a sis pessetes, que era lo que preguntava á en Plácido: Digaley, y memories a sa familia. Supós quen Plácit deu esser a la torre.

Na Fran.^{ca} y n'Angelich son a Pedralbes. Me alegr molt de la millora den Muntaner.

164

Barña, 19 d'Agost del 81

Contra tot lo que era d'esperar, gracies als mementos de na Trina, te he enviat el poemet de *marras*, enllestit per sortir del pas de qual-sevol manera. Jo no he dit a negú, y tu fes altre tant. Axó no obstant si ton germá Francesch te temps, d'aquí ques cloga el plas d'atmissió, que tenga la paciència de llegirlo, y que guardantne'l secret, me'n diga qualque cosa ab la franquesa que desitx y li demán. Es una obreta que no se si resisteix á la pedra de toch del *sentit comú de la poesia*. Que me'n diga lo que ten diria a tu, si tu haguesses fet el pecat d'escriureho.

Per tapar els dos forats que hi havia, vatax trobar unes quantes teyadures mes grosses de lo que creya. No te deman que veges si si coneix massa lo grosser del serzit, perque te consider enfeynadissim en la terminació del troç de la *Gramática* que has de enviar. S'ha copiat del borrador que veres, ab tots los descuyts e inconsecuencies ortográfiques, &c., que hi havia, mes les que hi ha fetes d'escrivent, que no son poques. He fet numerar de llapis les estrofes perque sia mes facil ferhi les correccions que necessita, y notar les contradiccions, repeticions, &c., y tu saps que jo no tench mes que les teues *uyeres* per tornar a veure lo que vatax escriure á un temps que ja no pot tornar, ni sisquera per corregir.

Els cabecs blancs ja no están per versos. L'escalf necessari per ferlos, dat que pogués venir, ara sería la congestió, sobre tot en aquest clima y sobretot en aquesta temporada infernal. Tench á publicar ó cremar les reconades de versos que tench, y m'ha de servir molt per axó la fisca'isació que els que te he enviat van a sufrir, que en lo possible desitx sebre ab tota sa cruesa. Ab la pressa ab que s'embolicá el Ms. tot d'una quen Pepito l'hagué acabat de cosir, &c., me vatax oblidar de tornarte les fulles de la traducció den Pueyo. Ab tota aquesta xarramenta m'olvidava de dirte que na Trina va entregar el Ms. a na Catalineta, filla de na Calamanda Peña, que has tengut per dexeble; te dú també un llibre den Amer. Ni aquest, ni sa esposa saben lo que te enviy. Dins hi vá una carpeta buyda per posarhi el nom, dat que el capellá don les llessencies perque's puga enviar al concurs, despres de haver'lo llegit. Es possible que dit Ms. sia ja a ca-teua, si no hi es prenta la pena de cercarlo a cal potecari Bordoy (?), pare de dita Catalineta, que canta admirablement la teua poesia de breçol y la den Obrador.

Un jove alemany se'n ha vengut per cercar materials catalans per la tassis del seu doctorat de lletres; quina llástima que no'l te puga endossar. Hem de fer via, sino tot ens ho pendrán. Volia passar un dia en la torre y aquest m'ho impedeix.

165

Barña, 31 d'Agost del 81

Casi me sap greu que hages estat mes flux ab en T. de lo que jo ho vatx esser en consemblant cas ab en Quadrado; si be es veritat que la sentència ja era irrevocable y ara no. Conservant el secret tenies la pella pel mánech per arrancarli un judici complet, una avaloració minuciosa y ab tota consciencia, que es com tu saps lo que especialment me interessa.

Si be hi ha persones que no conexen als de la seua familia que'ls esbroncan en les másqueres, estich cert quen T. a la segona lectura havia de conixer per força a l'autor, encara que s'haja oblidat, com s'ha oblidat de la llarguissima poesia que es l'ossamenta, l'essencia d'eix poemeta, y que ell havia llegit e *inventeriat de propia ma*, en l'any 1850. Voldria quen Pons ho descubris per si, y millor si'l judicava favorablement y ab la paciencia que desitx, abans de que trópia la incognita. Com en el dia ni l'autor te temps y catxassa per rellegiru (jo no puch ficsar l'atenció demont lo meu si no ho tench completament oblidat) es mester aprofitar exes primeres lectures de persones competents per *aprofitarne* lo *aprofitable* dels seus judicis y parers; que may son tan ingénus y franchs aquests, que quant l'obra se presenta anónima, y no endevinan immediatament l'autor. Tentacions me venen de enviarte la copia que ha tret la Trina, en que hi ha molt blanch per les correccions, perque tu començasses a fernhi, sobretot ara quen Geroni Forteza t'hi podria ajudar y tens mes calma que'n el fort del curs. Conserva el secret ab en Geroni, a qui saludaras, y apesar de sa llarga estada a Valencia me sembla que si llitx els *Fochs follets* conixerá l'autor.

Demá tench obrir la Biblioteca y no tench una retxa escrita pen Piferrer ni he contestat al Ajuntament, lo que sembla impossible, pero es cert. La Gramática te donará anys de vida, no ten treurá; axí ho esper, com esper que te donará mes profit de lo que tu creus. Jo no dut del premi teu; els canalobres o jarros del Rey ja los vetx a cateua...

Escrivires a en T. A.? En Muntaner ha renunciat completament?, no llitx res? No escrich á ton germá perque no tench temps; me sap molt greu que'l seu no haja estat el primer parer.

166

B., 5 Set.^e del 81

Te torn les fulletes de la traducció den Poyo. Res tench encara de la Biografia den Piferrer, y me pos malalt cada vegada que hi pens.

Haguera volgut passar per Palma per veure les cartes que en Piferrer escrigué a en Tomas Aguiló y a en Quadrado, Aquest ultim s'ha oblidat de enviarme les necrologies den Montis y den Forteza que tu li demanares per mi. Ab en Lluís Piña, que m'han dit que venia, hi hauria bona proporció.

Dedich les estones que puch als refrans que voldria començar a

imprimir luego y per axó me convendria veure totes les entregues del *diccionari mallorqui* que surt fa tant de temps, y que te dech. Si les dones á en Lluís cobrateles. Esper tes cartes ab candeletes per saber els judici o sentencies de lo *teu* y de lo *meu*. Tench por (y sia dit en secret) quels *Fochs Follets* fassen manco claror pen T. desde que sap el pirotecnich que!s ha fets. De totes maneres me semble que s'ha de estranyar molt de no haver conegut una composició que du tantes vegades ma firma. Trametem totes les noticies que pugues.

En Placit ha vengut com un llamp per tornar fugir. Els dadors tenen el cotxo quels espera per partir.

167

Barña, 9 Set.^e del 81

Les alegries son breus: tench el nin ab un principi de *garrotillo* y a na Fran.^{ca} fa dies indisposta. Te escrich pues baix de una impressió ben distinta de lo quem figurava que escriuria fa una hora. De totes maneres repetesch l'enhorabona que't doní al llegir les primeres retxes de la gramatica. Aquest dematí abans de quen Rull (el metge) vengués he escrit una carta a en Muntaner, pero m'ha sortit tan plena de borrons que la volia fer copiar per l'escrivent y justament no es vengut. La hi enviaré el correu vinent.

N'Alcover es l'unic mallorqui que fa alguns anys va veure algunes *glosades dels Fochs follets*: creus que tendria dificultat á llegirne un tros al publich si's premia? Responme: suposant que tu tendrás prou feynes per tu y que convé que tots no *siem parents*. Hi ha lectors práctichs y a propósit?, qui son? Tu dispon y senyala ab en Tomas lo que convenga llegir, que com mes poch será millor. El 1.^r cant tal vegada bastaria. De totes maneres convé que tu ho sentis antes.

Per satisfer la curiositat de na Trina voldria suscriurem a l'Àncora o al periodich que don mes noticies de les fires, veges si ho puch fer desde aqui o si s'ha de fer a Palma. Ja no podia pensar en anarhi quant tenia la familia be, figuret ara. Una serie de coincidencies inversossimils m'han tret fins la possibilitat de tenir una hora de tranquilitat per dedicarla a en Piferrer, y axó me amohina lo que pots figurarte.

Les obres de la Biblioteca de l'Universitat se comensa y en Placit no pot pensar mes que ab les seues de la torre y de Barña. L'Estanislau me enviá l'enhorabona no anomenant per res son pare. Jo no tench tranquilitat per escriureli ni per pensar ab lo que escrich (creguent com crech, y vull creure que hi ha temps per estirpar la amenaça del Angelich), me esborrona pensar lo contrari. Si tens ocasió digues a en T. A. (y axó si te semb'a be) que independent del judici en que solen realçar els premis y justificarlos en los concursos publichs. voldria saber el seu judici particular é intim y esper que complaura aquest desitx que cerca la veritat desnua... Adeu. Estich ab tanta d'ansia que deix la Biblioteca y men vatx a casa abans de tancar.

Som a casa y seguix el perill y mes alarma de ma part que als demes, pero sobra en la que tenen. Adeu, ja te escriuré. — Mo.

168

14 Setbr. 81

Estimadíssim: quant ja no'm quedava temps per escriure ni el plan de la biografia den Piferrer, la *Junta de Biblioteques* me encarrega un treball que necessit una setmana lo menos. Me sent vertaderament agobiat y no aprofit ni'l poch temps que tench. Vatz escriure á en Muntaner; no puch a en Tomás, rebí la nova edició de les *Rondalla de Rondalles*. Aquesta repetició de les erissipelles me te ab cuydado; donali memories y digali quem diga qualque cosa de les impressions de sa primera lectura.

No coneixia l'oda den Costa a Monserrat que ha surtit en l'ultima *Veu*, que m'agradá moltíssim. Durará mes la seua cita que la lira material quet donaren. No enviá res al certamen? Encara que pertenezem á generacions distintes y quell ha tengut una educació e instrucció ben diferent me agradaria molt quel legis y quel judicás, ja veus que encara pens ab els *Fochs Follets*. En estar estampats no me'n recordaré mes.

Adeu, rebí les entregues del *Diccionari* que ja representen un capital que te dech. Escriume la sentència del Quadrado, no'm pasteleges. Digamho tot, dolent y bo. = He tengut ocasions repetides de fer la apologia de ta gramatica a en Rubió, &c., y les he aprofitades de bon grat.

Ja perdona la literatura militant quels *irlendesos* se'n hagen duyt dos premis?

169

Barña, 7 d'Octubre del 81

A Madrid crech que s'han proposat fastidiarme y cada dia me demanan nous treballs; axó es causa de no haverte escrit y d'escriuret ara ab la pressa que ho fas. Tota la nostra gent celebrá St. Plácido a la *seua* torre (*sic*), jo hi aní a dinar, y justament la Francisqueta que havia passat un bell estiu, se posá malalta a la matinada del sant del seu pare. No sé si seran angines o costipat; estich ab certa ánsia. Al anarmen a dinar a la torre no pensí ab la arribada dels Massanets, que foren a casa dimecres y no poguí veure fins lendemá. Son agradables, no'ls he pogut tornar la vesita, pero ho faré tan prest com puga.

Les ralles entussiaastes (un xich massa) del capellá Francesch al dar-me la enhorabona, be merexian per cortesia una carta, y molt afectuosa per darli els molts anys a ell y a ton pare y a ton fill. En la vida que duch no puch assegurar ma carta, sempre que'm refiy del temps de la biblioteca surten destorps inesperats que me fan anar com un alianat.

Vull enviarte la inaugural de *filologia* que est any ha feta en Balari y perdí la ocasió den L. Pons, a qui no viu mes que una estona a caseua.

Me digué que el judici del *tribunal* era escrit per ell. No he pogut tornar a pensar ab el poemet per causa de la Biblioteca. L'Ajuntament me demana a *rajatablas* la biografia den Piferrer per imprimirla. y jo li vatx dir que encara la havia de escriure. En Collell vol de totes passades una poesieta per l'Album de Monserrat que anirem a oferir el dia de Sta. Teresa. Está entusiasmat ab aqueixa excursió dels poetes; jo no'n esper gran cosa. Tenguerem una reunió acadèmica de la Catalana, y jo parlí del teu treball premiat. Alguns vocals me demanaren el *Diccionari*.

N'Obrador passá la mitat del temps que estigué en Barña. devant casa, en la den Amer, a qui no poguí veure fins l'endemá de St. Miquel en que n'Obrador marxá. Digali que li don l'enhonorabona per la *roqueta* quen Victoriano'm llegí y per lo be que ell llegí els tres dels *Follets*. No se a quines cartes aludexes. Rebí una contestació *evassiva* den B. Muntaner anunciantme la den Quadrado, que no ha arribat. En T. A. no me'n ha dit una paraula.

Desijaria que tu poguesses obtenir el Ms. *enclavellat* o *enclavat* y que li fesses les correccions que pugues; ja se lo enfeynat que estás. Si les escrivises en llapis y me enviasses el manuscrit aniria be. En Collell no ha tengut passiencia y sen ha duyt la quarta glosada per la *Veu de Monserrat*. Jo no hi pens y crech que es lo millor que puch fer. Estich content de haverlo premiat y que digan que esta escrit en mallorqui literari.

170

Haurá estat providencial que no te alarmás ab les oposicions á les substitucions del Institut; despres de ocuparme molt vatx creure que no te'n havia de dir res. Pren la Secretaria que t'ofereixen que Deu vulga compatible ab els plans literaris teus y la terminació de les obres que tens entre mans. Ahir no poguí anar a la Acad.^a Catal.^a ahont acudir en els nous acadèmichs y crech que no feren res.

Rebí una llarga carta den Quadrado, que no sé com agrahirli, ni tampoch sé com obeirlo en lo que me aconsella. Tentat estich de veure d'esmunyirme de la Biblioteca y anarmen 8 dies a Palma per posar mes en clar el seu desitx. Me aconseya suprimir les alusions al poema anterior que ha dat peu als *Fochs-Follets*, lo que a mos ulls li treu la causa de l'existencia. Llástima que tu no'l veges d'espay y me digues el teu parer. Si no es pot aplaçar l'imprimirlo me sabrá molt greu haverlo enviat. Supos que la teua gramatica y el meu poemet poden sortir en sengles toms mes tart.

El tio den Costa me vengué a sorprendre l'altra diassa al tornar de Terra Santa y passí ab ell una bella estona. El nebot va crexent y me sembl'e que se farà ben alt. En Matheu me mostrá una *marina* de Formentor molt notable. No podries fer que llegis els *Follets* y que hi digues

son parer ab independència den Quadrado? Me agradaria de veurerlos dins el seu miray.

Ha vengut a interrompem el Marques de Montoliu, genre del Comte d'Aymans, demanantme un traductor d'una vida d'un Sant antecessor de sa familia qui li vatx fer copiar dels Bolandos. Li he parlat de tu y m'ha dit que te escriuria, y que un nebot seu te entregaria el Ms. la setmana qui vé. Com te darà un parey de mesos per ferho, y com en Francesch ti pot ajudar crech que no hu retxassarás. Supós que no sera mesquí ab la remuneració.

171

9-XII-1881?

He comensat a escriure á D. J. Quadrado y vetx que no puch acabar sa carta. La torre y la *bolsa* allunyan en Placit de la Biblioteca y axó duplica les meues feynes. Com te va la nova secretaria? Per aqui no hi ha novetat, que jo sápia. Demaní a na Trina les *Toribiades* de l'*Anchora* que desitx veure, y esperava que tu me haguesses enviat, ¿son es-crites pen...?

L'altra dia vatx pujar un moment a la Academia Catalana, parlavan de les lletres y jo vatx caure á dir el mot *Abeceroles* y nigu sabé de que parlava. L'Anton Bofarull va assegurar que era obra la cartilla de un tal *Vicents Braceroles*, y jo no li vatx replicar. Ja vetx que abans de pensar ab Academia haviem de tornar a passar les *Beceroles*. El poeta de Formentó me escrigué una preciosa carta, com crech que ja te vatx dir, y es l'hora que no l'he poguda contestar.

Na Trina me digué que tenies propósit de llegir els *follets* ab ella. Fesli escriure lo que t'ocorri si tu no'n tens el temps. No me adulis o vengues ab contemplacions, mossega y corretgeix lo que pugas. Del judici privat (y supos desfavorable) den Obrador no men digueres res. Me sap greu que nol vegin en Rosselló y en Maura si de sa vista jo'n pogues traure algun consell o esmena dat que s'haja de publicar, que es lo que jo voldria evitar. En Gelabert m'ha demanat la poesia pel *l'Almanaque* ab pressa. Cuydet de sa correcció y esmenahi lo que te sembli.

172

Barña, 13 Janer 82

Te agrayesch les esmenes que me apuntes y me semblen molt be; no tench els *Follets* á casa, n'Amer les me demaná fa temps. Tu estás mes galan ab son autor que un andalúç ab la seua estimada. No tench pitxers per tantes flors; no per axó les te agrayesch manco; les atlotes y els poetes (y aquests sobretot si son invalids) sempre les estimen.

Desitx aplaçar la publicació dels *Follets* per quant s'hajan acabat les obres de la Biblioteca que'm fan anar alienat. Crech que s'hi ha de fer un prólech y posar unes notes que ara no podria ni sabria com ferho.

Ara els refranys vulgars me semblan tot un poema, y nols voldria dexar de la ma sense publicarlos. M'hi van també les frases. Será un ensatx del *Diccionari*, que no tench de veure estampat. Na Trina hi tendra feyna; voldria que sen vengues ab les butxaques plenes de *mallorquinades*. Repassa els teus papers per si ni pots donar qualqueuna. Crech que la meua collecció te farà servey per la gramática, que es per mi una de les majors contrarietats que no la pugues acabar aviat o treballari unes quantes hores al dia.

¿Has vist les notes dels bandolers mallorquins del seg. 17 en el calendari den Gelabert? Es un llenguatge ben mallorqui y ben catalá. Els que quant escriuen en castellá los agrada quels diguen *sicientistes* son los que fan mes escarafalls quant se emplea el seu mateix sistema en la nostra llengua materna.

173

10 Febr. 82

El metge Rull continua visitantnos, començá per n'Angelich y el dia que se'n despedia començá na Pepa, y quant havia dat d'alta a aquesta, als 40 y tants dies, el nin ens va caure malalt y encara el tenim al llit, si be'm sembla que no tardará á surtirne. Deu ho fassa! Amen.

Enginyet perque puga veure la Conferencia den G. Forteza de que'm parles. Me estranya que no la haja publicat en les *Provincies* de que era redactor. No he tornat a veure en Montoliu. Nol'ho oblidis, sense per axó amohinarthi.

Trobí dues papeletes de *ressó* y no *resó* en el sentit de *neguit*, *pesadumbre*, &c., com paraula rara en Mallorca, y que no he trobat en lloch mes. La meua dona la sap y les meues germanes no. No caig en la etimología, ¿la saps? Tench una alegria cada vegada que penses ab el meu *Diccionari*, que ne haurás d'esser l'hereu. Aquests dies hi han plogut bastantes papeletes d'un Ms. del segle 16, que m'ha vengut com l'anell al dit... Esperen la carta y no't puch acabar de omplir aquest blanch.

En Geroni ja es pare? Estam al aniversari del meu; recordeten.

174

Divendres, 3 Mars

Seguesch sitiát á casa per lo cru y vario del temps, &c. He fet encuadernar el 1.^r tom de *l'Ignorancia*, que escolt ab gust llegida per la dona o la Trina despres de dinar. Han fet ja portada é indice pel segon tom? Me faltan els dos números 82 y 129. Si no't pots entretenir a cercarmo diguem a qui s'ha d'escriure. Vull fer y fas ja encuadernar el magatzem de paper de periódichs catalans, &c., que he replegat, per veure si podré posar un poch d'orde en els meus cuartos, que mi aufech y pert el poch temps que tench en cercar los papers que'n faltan. Encara

me entretench en dur palles al niu del *diccionari*, ja que'l meu mal estar no'm permet fer coses de mes profit.

Llastima que estigas tan lacconich al parlarme del treball den Estanislau que m'interessa doblement. Me demanan aquest bitllet per inclourel en la carta que venen a cercar.

175

14 Abr. del 82

Passí la Setmana Santa sense veure un moniment, una revolució del ventre y la pluja me tengueren sitiats a casa. Com encara duran les panades encara te enviay les bones festes de part de tots. No he tornat a veure al Marques de Montoliu, pero voldria que no oblidasses el seu encarrech y lay enllestisses per final de Maig.

Aquest nom me recorda els dobles Jochs Florals, ahont no he enviat res, a pesar de que mi tentaven; y tu? Ahir de capvespre partí la familia Miró, qual llarch hostatge ha vengut a dur mes desorde en mos papers, si axo era possible, ho dich perque no he sabut trobar els dos Sangimons que'm demanes y que sens dupte dech tenir. Si en Collell te damana la teua lligenda per la *Veu*, &c., que la trega dels Jochs Florals, si necessita la impressió y jo'l tench doble, lo que es duptós, li enviaré.

Te volia enviar unes planes curtes de prolech o dedicatoria per posar al llibre de *l'Orde de Cavalleria*, de R. Lull, que fa tres anys y pico que tench impres, y no m'han duyt la prova, que desitg correguesques. L'encabessament será: *A. S. A. I. D. Luis Salvador, Archiduch d'Austria*, si no m'ho esmenes pel vinent correu, ¿afegiries *Senyor de Miramar*?

Si tens ocasió eviam tan aviat com pugues la continuació del *Cronicon*, den Campaner; frissava quant t'ho vatx escriure per llegirlo, y recordant Mallorca tornar a fer copiar els *follets* que tench oblidats; quant mi fan pensar se'm tornen una de tantes pesadilles que me atormenten y no tench un dia meu per treurelesme de demunt. Informet si enviar entregues per conducte den Verdaguer y jo rebria aqui dita suscripció.

176

Barña, 21 d'Abril del 82

He rebut pen Massanet les tres entregues mes del *Cronicon* y aprofitaré la primera estona que pugua per llegirles y ferne algunes papeletes pel *Diccionari*.

Na Trina va donar a na Catalineta Salvá, modista de na Teresa Aguiló una prova de la dedicatoria de quet parlí ¿trobarás una estona per llegirla y corregirla? No se si pot anar; l'he escrita ab el peu forçat del espay que devia omplir y me dexat en el tinter tal vegada lo que sols haguera convengut dir. Miret la ortografia, puix que voldria seguir

la tradicional. Si na Teresa Aguiló es a fora, la teua cunyada mira si tendria la bondat de recullir dits papers.

Mossen Collell vengué a Barcelona pels premis, hi está poques hores y no mos verem, crech que tornarà aviat, encara que no per diumenge vinent dia del Certamen Catolich. En aquest han premiat, per tercera vegada, en Serra y Marçal, que s'ha axecat poeta improvisat. Es molt de casa y son fill es el gran amich de l'Angelich. *La barca dels trobadors* que li han premiat aquest any ja es una filla dels meus *Follets*, sens esserne cap plagi. Es una lligenda imaginaria de R.ⁿ Lull.

Les questions arancelaries duen moguts als catalanistes de la *Renaixensa* y se acentua molt la antipatia madrilenya. Deu vulga que no fassen cap eczagallada. No parl per cap noticia alarmant del dia, puix jo seguesch arraconat y no se mes que lo poch que'm venen a dir. Na Trina me dona el paparet que te incloch, que no te res que veure ab lo que te acab d'escriure. Deu te do paciencia per sofrir les impertinencies dels germans prohismes. Mem.^s a tots . . .

Si no't ve be enviarme sa prova esquexala, pero diguem per escrit les esmenes que te semblen be. Vatz dar una llegida a la *Conferencia* de Geroni Forteza que duya l'*Ancora* y me agradá molt, com pots pensar. Esper llegirla en catalá per escriureli la enhorabona. En Picó t'ha dit res dels *Follets*? No he pogut escriure encara a en Costa y la cara'm cau de vergonya. Saps res den Rosselló? Adeu, adeu. Basta de preguntes . . .

Desitx constar entre els suscriptors del *Cronicon* den Campaner, y si'l ven y me'n pogues reservar un en mellor paper (que pendria al final) posam com a suscrit a dos exemplars. Escriume lo quet dech.

177

IV-1882?

En Rosselló partí ahir y no el poguí acompanyar al port. El temps me futx y no se per hont. Pel Maig vinent l'escursió a Mallorca de Valencians y Catalans podria esser molt numerosa si's fes el viatge de circumvalació que'l *Palma* es proposa fer la setmana entrant. Tench moltes ganes de donar aquest darrer *adeu* a la illa, per si no hi vatz a dexarhi els ossos. ¿S'ha refredat en tot aquest mes el projecte *periodistich* quet bollia pel cap?, ¿sería compatible en la teua feyna? Jo quet podria donar qualque cosa, no me atrevesch a promete res, a causa de la vida esglayada que'm fa dur la Biblioteca. Si estassem plegats seria altra cosa. Atés els molts setmanaris que surtan, atesa la forma seria del teu escriure, ateses les teues migranyades, &c., &c., crech que tal vegada podria ser mes factible de publicació de un quadern mensual, com a llevor de una futura revista. Una part didáctica sobre la llengua, una part de crítica tan alta y tan justa com fos possible, alguns documents antichs, la *bibliografia* de lo que surt, les noticias de *propaganda* darian molt de sí. Crech quen Pons hi escriuria, y el seu nom es el mes

estimat per Barcelona. No n'he dit res a en Rosselló, ni a negú, pero m'ha *chocat* bastant veure quen familia parla en castellá. La *mossonea* semble que te antipatia al catalanisme o al mallorquinisme. Has vist els articles dominicals den Mañé? Ara seria una ocasió bona per ferse escoltar.

No he enviat res a Valencia per oblit, y axó que tenia una poesia apareyada que tu no crech que conegas. Hi anirás? Si hi vas, ara que duen aquí en 1.ª per *mitx duro*, perque no vens a passar *vuyt dies sisquera* ab mi y pendries el carrill per Valencia? Me convé molt veuret. He fullejat el tomet 1.^r den G. Forteza y m'ha sorpres el que s'hi repetís el meu imprudent elogi. *No quieres caldo*, &c. Molta part de mes desgracies literaries, per mi, venen d'aquell article . . .

178

Barña, 26 Maig del 82

T'anyorí molt en Poblet y Santes Creus. Hi ha hagut efusions de catalanisme de bona mena. En Collell tragué faves d'olla y en Llorente també. Jo vatx fer d'espectador y de president per edat. M'esperen a la Biblioteca y no puch esser llarch. El meu viatge no ha estat inútil pel diccionari y sobretot pels refranys. Ne vatx copiar uns trecents del segle *xiv*, que havia molt de temps que sabia y no havia pogut anar a recullir. Ten lleparies els dits. Els valencians me demanaren molt que hi anés pels Jochs Florals, si tu hi vas la tentació será molt forta.

En el Diccionari etimológich de *Federich Diez* (de les llengues romàniques) trobarás estensa la etimologia de *aval* que crech que també hi posa colcom del grech. No tench la teua carta a ma y crech que'm preguntaves altres coses. No'm se resignar a la desgracia de estar separats quant pens en la llengua.

179

[23] Juliol 1882

Ahir horabaxa vatx pujar ab l'Angelich a la torre den Plácido (*sic*), ahont pens estar fins demá passat dia de St. Jaume. Atraullat no't vatx poder escriure, pero cont que ben aviat les converses supliran les cartes. No m'han faltat ganes d'anar a veure'ls valencians, a pesar de la calor, sobretot per venir junts, pero no he pogut fer aquest viatge. Fes de ma part una visita a en Llorente, y a en Torres jefe de la Biblioteca. Vina a comunicarme la teua virtut per no fumar mes, lo que necessit tant com els teus consells literaris.

Compram tot lo que pugas de lo que se ha publicat en Valenciá en aquests ultims anys, y especialment la edició que feren del *Procès de les olives*. Les Comedies, Milagres, Calendaris, &c. que han sortit desde 1878, que hi vatx anar pel Centenar del Rey don Jaume.

180

Sant Joan Despi. Dijous, 20 y tants d'Agost del 82

No se quin dia mos trobam, pero si quel mes s'acaba, que jo tench d'acabar de fumar (tant de bó may hagués començat!) y que la Biblioteca m'espera el 1.^r del mes per una feyna pesada que ja no puch fer. Me costa molt de perdonarte el xasco que m'has dat havent consentit en la teua venguda. Quant te esperava rebí carta del Marqués de Montoliu diguentme que feya un mes que havia rebut la teua traducció, que estava content del teu treball esmerat, y quem demanava que jo hi poses preu. Per ma malahida memoria no t'ho he escrit fins ara ni li he contestat a ell, y en arribar a Barcelona deure ferho tan aviat com rebe una indicació teua quem puga guiar. Esper, doncs, ta contestació immediata.

Vatx venir aqui per dos dies y ja'n fa una pila que hi som. Pas la vida badocant davant tant de vert, mirant sortir y pondra el sol, sentint llegir qualche estona, fumant, dormitant, menjant molta fruyta, replegant qualche paraula, qualche cançó, qualche frase, qualche rondalla que ja no tench d'aprofitar, y posant *pesses* y *tacons* a tres romanços vells que he volgut remuntar (feyna de ataconador) y pertenenen a la poesia (*sic*) *filologica*, que diu en T. A., puix son sis o set cents versos assonants en *u...!*, que no se quina *bubota* ò *moraco* ha de poder llegir.

En Plácido (colono y bolsista) partí fa dos dies a preparar el niu per l'aucell nou, ell l'ha ben treta! En Geroni Forteza en ses *Estrelles* m'ha dextat mes sorpres encara que en son *discurs*; li voldria dar una aferrada pes coll, y no he sabut escriureli una retxa: donali tu per mi y parlam un poch dell y dels seus plans y estudis. Estima sa carrera? Tant de bo si puga lluir mes que jo.

Demana a Deu quem concedesca la teua virtut per no fumar, jo n'he abusat mes que tu y conech quem fa mes mal que a tu. Curet y no hi tornes y ajudam a curarme si encara hi som a temps. Dirigim la carta a can Placido per si aprofit aquests dies finals per gandulejar. Veuré les *Ignorancias* quant torni a casa. Esper ab ansia el teu *parlament* als valencians. Lo darrer *maretx* te farà mes temps mallorquí, jo me haure d'enginyá per venirte a veure.

Digam qualche cosa de la vostra literatura, ja que no se res de la d'aquí...

P. D. Cuydat d'entregar la inclosa per si la Pepa es encara a Sta. Maria. Te agrayesch sempre que penses ab el *diccionari*, que sempre se aumenta poch o molt. Tandebo tenguesses temps y calma per veure'ls meus antichs paperius gramaticals que no't serien del tot inutills com a comprobants.

181

Barña, 22 de Set.^{bre} del 82

Vengué en Massanet y me entregá el llibret valenciá, que estich content de haver rebut. No se si s'hauran estampats els que anuncia en la cuberta com a próxims a publicarse; faré de tenirlos per completar la nostra *Bibliografía* y per veure si contenen refranys, m o d i s m e s , &c. que replegar.

Vatx escriure a en Montoliu sense poderli senyalar els teus honoraris ni darli llum perque los senyal ell. Voldria que no fos tacany. Te los havia demanat a tú? Fores tan lacónich al escriurem d'axó que no'm daves camí per res. La teua carta del 7 va comparexe ahir closa dins una *Áncora* quel carter tirá per davall la porta estant noltros a la torre. Te agrayesch els teus *molts anys*.

Vatx veure ab molt pler els molts anys que dareu a n'Aguiló el dia de St. Tomás de Vilanova ab lo projecte de ses *Obras completas*. Desitx que mi suscrigues immediatament ab el meu nom, y que digas a na Pepa tot lo quiet dech de suscripcions y llibres que has comprat per mi, pregante y *manante* que no ten *descuydis*, me enténs? Me fas guar el teu discurs dels Jochs Florals de Valencia. Parlí ab en Placido del teu projecte de oposicions y fa de molt mal aconsellarte, els qui n'han fetes compten moltes truanades y molts desenganys y en aquestes que hi acudexen tants de joves es precis perdre molt temps a Madrit, que s'hi ha d'anar en els 20 anys y no en els quaranta, quant un ja anyora caseua. Fes no obstant lo que el cor te diga. Ha estat per mi una ja de les darreres desgracies el no haverte pogut tenir al costat com tant de temps he desitjat.

Tants *filolechs* com surten y no me'n surt cap de venal que'm puga ajudar. Vejes de trobar-me un que jo li asseguraria la manutenció per uns quants anys, la *gloria* corresponent y la corresponent *ganancia*, si ni havia, com semble, pel dir de la gent, puix que no puch dar un pas que no'm parlin del *diccioanri*. De tant en tant pos *noves* papeletes, si es que ho son, en els refranys y modismes. Com puga copiar algún article te'l enviaré perque veges el plan quem propos. Veritat es quels *proposits* del qui te el c llogat son cosa ben distinta de la realitat, com tu ja comenses a conexas per propia experiencia.

Ara arriba el temps de treballar en la Biblioteca de l'Universitat, si tengues braços y temps, que'm fan perdre escrivint memories que no lleigexen; feyna tan avorrida que se'm fa envejable el picot del cassador y fins la cadena del presidari.

182

Barcelona, 20 Des.^{bre} del 82

Si anar a Palma fos com qui anar a Tarragona, demá aniria a dinar ab tu, per donarte personalment els molts anys. Ara te'ls enviay ab tot mon cor. Supós que haurás rebut el *Rapport* den *Morel-Fatio*, en que

dona compte al Ministre de la seua *Mission philologique á Majorque*; ja'm dirás quin efecte t'ha fet; te posa en el lloch que merexes, atesa sa manera seua, y la antipatia que crech que té a la poesia moderna y als poetes. Digamen lo que'n sentes a dir entre els que reberen e iniciaren en Morel.

Me sap greu no poder *echar mi cuarto de espadas* en una materia de que tant me he ocupat. Ara ja es tart per tot; y les morts den Camps, den Roca y d'una pila de contemporanis y companys de cafe que han mort de repente aquests dies me diuen que es hora de dexarho correr tot, y prepararame pel darre viage. Llástima que les continues visites me fassen perdre un temps preciós y passar la vida enrahonant.

Un teu antich recomanat, Casanoves, que'm presentá la teua carta al cap d'un parey de mesos d'escrita, ve a treballar un parey d'hores a la Bibli.^a Vuy esper un altre mallorqui que han nombrat ajudant, Gabriel Llabrés y Quintana, el coneis?

183

Barña, 22 Des.^e del 82

Crech que no m'has parlat ni te parlat de la necrologia mallorquina que vatx llegir amb molt pler, ab les castellanen den T. Aguiló. Llástima que no puga esser mes coneguda. Poeta, Deu te do ocasions de fer tan bona presa. Me'n vatx a la Biblioteca ahont m'espera l'Inspector *per darme les bones festes*. Ahir se'm presentá el nou ajudant mallorquí, Llabrés y Quintana, de Benisalem, que sen tornarà un dia d'aquests per fer oposicions, segons me digué a una cátedra de Retorica, que han de començar el 4 del proxim Janer. Tothom sap de viure, en tornar el mon n'apdré.

Entre'ls molts descuyts ha estat el de enviarte una poesia pel calendari den Gelabert, que m'ha demanat un parey de vegades. Tu crech que me'n tenies una? Supos que no hi ha temps y me'n alecr. Del caudal de frases presentades a *l'Ignorancia* no men has dit res. Se publicaran?

184

Barcelona, 29 Desembre del 82

Estich per tractarte de V. y ab tot compliment. Si fosses un advocat o misser de primera força compendria que mermasses la guarda d'andiotis que solen rebre ab los dos andiotassos que has enviat; pero ara es una cosa que no comprench, y crech que an en Placit l[i] passa lo mateix. Has endevinat que a casa no s'ha fet Nadal, tenguent l'Angelich al llit y la Pepa molt incomodada y el gall y els torrons se aplaçaren per Capdany ó pel Reys. El nin ahir ja se axecá. Fins a una altra.

Acab de llegir un article molt notable de J. Sardá sobre'l primer tom de les obres den Guiem Forteza, que al c. s. Si'l reproduexen a Palma guardamen un exemplar. No he vist mes al Marques, ¿estau

arreglats? Creus haverme contestat a la 1.ª carta en quet parlava den Morel Fatio? Te equivoques. Si fos una evació intencionada no solament te diria V., sino voce mercé.

Te agrayesch lo quem dius del parent espiritual den T.ⁱ y encara'm convendria que fosses mes explicit. Per cinquena vegada m'han duyt per força a la manteneduria. És possible que aquest any s'enterrin els *Jochs Flor.*^s si'ls qui saben fer versos no fan un esforç per enviarnhi de bons, y els qui los hem de judicar los sabem triar bé, lo quem par prou dificil.

En Verdaguer podia enviarhi (y vaja de verdader secret) un poema mes llarch, millor y mes catalá que tot quant ha fet, *pero no le hi enviará*. Est any es President del Certamen Católich, ab axó se pot dir lo dels frares al morir, un enemich menys y una pictança mes. A veure si la *caxa* mata la poesia. N'Amer sab mes de viure que jo y sen sabé escapar. En Pons y en Rosselló Deu sap si vendrán y quant vendran. En fin será lo que Deu vulga. Ahont feres la Ressenya del Certamen?, es dir en quin n.^o de la *Ignorancia*?

185

Supós que Mos. Cinto deu estar de tornada, no l'he vist y lo desitx veure per sebre de tu y de la *confraria* literaria. Sent ei refrendament de la vida ó de la vellesa, no'l de la amiatat. Pochs son els correus que no trobi obstacles per escriuret. La edat y la biblioteca me esclafan.

Mos. Cinto haguera estat bon conducte per repartir el llibret de *l'Orde de Cavalleria*, de R. Lull, del qual encara no m'he pogut entretenir en fer les cubertes. ¿L'Arxiduch es encara a Miramar? ¿Enviaré exemplars a Mallorca pel correu, o tù't podrás cuydar de repartirlos? Hi ha cap llibreter decent per enviarnhi alguns exemplars? Veritat es que cont regalarme als pochos que tal vegada'l comprarian. Si puch ten trametré el 1.^r exemplar que tench cosit, perque'l lligesques aquestes festes, per si te semble que val la pena de ferne una *casetilla*. Com a material per la Gramatica no't desplaúra. Digam el medi quet sembli mes convenient per entregarlo al Archiduch y si tu no ten pots ocupar, digamho ab tota franquesa, puix prou comprench lo que es estar enfeynat y aclaparat per altres assuntos. De totes maneres voldria que poguesses dirmen alguna cosa pel correu vinent.

Ab els 25 anys de Jochs Florals aquest es el que n'he oit parlar manco, a pesar d'esser mantenedor. Me sabrá molt greu que no hi enviis res. Tu tens una bona poesia que estava casi llesta fa molt temps. No la remetis directament al Secretari; les *embarcacions* mallorquines convé que fassen escala en altre port, perque no's sápigam la *procedencia*. Tant de bo poguesses tentar a'n Costa y Llobera perque fes altre tant.

En Placit se descuydá de dirte que haviam rebut els dos exemplars de les obres den T.^s Aguiló que enviaves per Benito; si es que has de

enviar diners cobratels ab els que seguiran. Les notícies tristes quet doná Moss. Verdaguer son literaries? Ventura d'ell. No't digué res de son nou poema? Vengué a veuret? *L'Ancora* diu el nom de tots els qui van en l'yach manco el den Cinto, que no co[n]sta, sino com a capellá den Lopez.

En Carbó de la Bibl.^a, que ha fet 70 anys, está malalt de perill. Ets amich del diputat Maura? Ell es cunyat del Ministre de Foment y si't volgués servir es possible que trobas medi per nombrarte en *comissió*. Es un somni que me atormenta. En Gabriel no te estima prou per agenciarho? El *catalanisme* ha estat una bala als peus per aufegarme; dit-xo[sa]ment crech que no se aufegarà la idea, á pesar de la oposició interna y externa que trobo, y axó m'aconsola del meu naufrag . . .

186

27-IV-1883?

Vuy sortirém dels escrutinis dels Jochs. Crech que Mallorca no hi figurará per res, a pesar del tres mantenedors mallorquins, per axó sol me'n alecr. Podrás venir? Fe hi un esforç. Puch dir que no he vist á en Pons y Rosselló mes quen tribunal y per consegüent no'm fet cap xarrada.

Tench el criat de la Biblioteca ab pulmonía y no puch enviarte els tomet den Lull per enviar al Archiduch. Me sap greu que ell no haja estat el primer que l'haja tengut. Fa dies que visch en una especie de trebolí quem du marejat.

187

Bar., 25 de Maig del 83

Grans mercés per la molestia que t'ha donat el llibret del Bto. Ramon; Ell desde'l Cel m'ajut á pagártela. Jo que no he planyut al llibre cap gasto, com havia de planyer a les teues costelles un cotxo! Tant *mal* amich has d'esser que no'm sapigués gastar mitja unça per lo que jo te deman? No te tendré per bon amich axí com te desitx, fins que'm poses al peu de la carta: *me deus . . . tant y quant*. L'esser secretari d'un *banch* no t'ha avesat a tenir comptes uberts o corrents, com crech que diuen els mercaders.

He rebut una estensa carta den Alcoveret de Manacor quel retrata molt bé. Diu que *pateix de mal de mallorquí*, perque estima sa llengua. No anirem be fins que la nostra malaltia sia epidémica. Li escriuré com puga y entretant digasli que li agrayesch sa carta. Ahir Corpus, me comparegué'l Canonge Collell de Roma. Du notícies fresques y bones del nostro P. Domingo.

Acab de rebre una carta de *D. Benito Pons y Fabregues?*, impressor de la *Biblioteca Popular* (?) quem demana la lletra gotiga y alguns llibres de Ramon Lull per vendre, ¿ha imprés alguns llibrets que valgan la pena? Per ara esperaré lo que tu me digas. No pensaves en en-

viarme la *Ignorancia*. Vetx ab gust que n'Estanislau no perdé el temps que estigué a casa, puix que tengué en el cuarto y recorregui ab fruició els refrans y frases, &c. catalans que tench en caxons. Tant de bó tornás.

Te haguera volgut mes explícit al parlarme de la entrevista ab l'Archiduch, encara quel teu laconisme me dexa endevinar lo que callas. En Ferrá m'ha escrit en castellá agraphint «que haya un mallorquin que honrando a R. Lull ha sabido corresponder dignam.^{te} al restaurador de Miramar», &c.

Ab la pressa ab que fiu l'últim paquet no tenguí temps de pensar ab tots los qui'n voldria enviar. Donan a las radaccions dels periodichs que cregues que n'hagen de fer algun cas, sobre tot a l'*Ancora*. Quant sen hagen fetes algunes casetilles será cosa de enviarne un poch per vendre. En Verdaguer llibreter mel feu posar a pesseta el full de 8 planes com el *Cançner*, y se ven a 9 pessetes. En Mall.^a se porá posar a duro y mitx y encara'l trobaran massa car. Quant els estudiants sen vagen ten enviaré. Digam entretant a qui voldrias que enviás regalats. ¿Crech quel Canonge Maura estodia a Ramon Lull? Nenviaré també a son cosí Gabriel, que no crech que ten donás per ell. — l'Editor de les obras de Tomás n'ha enviat pels periódichs d'aquí? Veuré si'n Collell ne dirá cosa a la *Veu*. Tu podrias escriure a la *Ilustració Catalana* y voldria que esmenasses el silenci *intencionat* del Autor. Dech tenir, no sé hon, la 1.ª balada fantástica el *Pelegrí*; voldria sebre sa fecha en ques *publicá*. Abans d'ella no havia vist del autor mes que uns versos *als p. den T.^s Paula*, molt riguts a sa clasta de Son Gracias.

Voldria quels de cateua estassen del tot restablts. Jo he rebut unes quantes còsses de la primavera que les duch pintades per tot el còs. Els 58 anys son fexuchs, sa devallada es ben rosta.

188

Son les quatre: he fet un paquet de sis exemplars del llibre de Ramon Lull, y los me'n duch al vapor per si sen va en Rosselló, com crech, o per entregar al capitá del vapor el *Palma*. He posat el primer envoltori per tu y el segon engomat per l'Archiduch. — Dema si Deu ho vol escriure unes linees per dit Senyor y te les inclouré en la carta que dirigiré. Acceptant la teua oferta de entregarli persona'ment, tendrás ocasió favorable una d'aquestes festes. Si't vé mal aprofita el conducte que vulguis. El del Director del Institut, que seria el mes regular, no se perque no me semble el mes convenient. Ho deix en tes mans.

La *fredor* del bibliotecari es la recompensa que esper de semblants treballs de entreteniment o de propaganda . . .

Te escrich en el *Palma*, en Rosselló no hi es encara, y he entregat el paquet al Capitá que se encarrega de donarlote. Fins demá. Adeu. Els francesos ja'n tornat de Monserrat y han partit cap a França.

189

Barña, 8 de Juny del 83

La paraula *vendré* es la que trop mes alegre del *diccionari*. Desgraciadament hi has afegit per l'Agost hauria pogut venir ab molt mes *espay*. ¿De quin *espay* de temps posts dispondre ara pel Juny? Aquest dato qu'era el principal perquè pogués triar te'l dexes en el tinter. Si vens ara com desitx, vulgas no vulgas ten duan a França, y compta per aquesta excursió cinch dies, per cap prim. En Llorente, diu en Matheu, que vendrá, y compta ja ab tu.

Les converses nostres y les entrevistes ab en Balari y ab els Espasas no poden esser curtes ni es facil ques resolga en un dia. La teua Gramática demana a crits una temporada d'investigacions de tota especie, que es una llástima que vajas aplaçant. La cadena mes forta en aquests temps supós ques la Secretaria del Banch. Quines vacances te poden donar? Pren be ses mides y resól lo que't sia menos inconvenient, que no vuy de cap manera que una esperança pugua perjudicar una realitat.

Desde que vatx dir a en Balari que te esperava a tu per resoldre no'ns hem vist mes, y els Espasas no m'han enviat cap mes recaldo, com es consequent. Resol y telegrafiam si no hi ha temps d'escriure.

Una impertinencia que endós a qui te ocorri. Quant jo era atlot feyan *pilotes de pell morada* pes triquet. Aquella pell *supos* ques preparava á Palma, ¿no trobaries medi de comprarme tota una pell d'aquelles per aplicar a l'encuadernació de llibres, si la mostra me anava bé? En Gabriel Maura es provable que ten pogués dar ses fites netes, ¿tendrás temps per veurel? Preguntali si's fa res a Mallorca aplicable a grans encuadernacions y *compram per la Biblioteca* una mostra de cada género que pugues.

No'm recort si vatx dedicar llibre gotich per n'Obrador, donani un de part meua y un altre a en P. de A. Peña. En Placit no ha vengut y jo enviy sa carta ara per estoviar-me sa soleada de durla al correu mes tart.

190

Bar.^a, 6 Juliol del 83

Tench una alegria del bon resultat de la exposició iconográfica. Esper llegirne una ressenya á l'*Ancora*. En Toni Alcover no s'ha dextat veure, si es que arribá a Barcelona.

Te enviaré el Brachet y el Monlau a la primera ocasió segura, ab Antoniet Piña...

M'han dextat un primer tom de les poesies (*sic*) que solian posar a la porteria y claustro de St. Domingo de Palma. Me sab molt de greu que no hages vistes les que hi ha al famós *Unicorn*, que estan en mallorquí. No'm creya quels *catalans de Mallorca* escriguessen tant catalanescament a mitjan segle passat fins ses poesies casolanes per fer riure. He fet una munió de papeletes que moltes semblen increibles.

No hi he trobat la paraula *atlot*, que indu[da]blement devian tenir per baxa, posan sempre *minyó*, *fadrí*, *xich* y *xiquet*.

No he tornat a veure en Balari, ni encara he vist en Blanch. — Ara tench una cita ab en Milá y en Serra y Marçal, y no puch esser mes llarch.

191

14-VII-1883?

Estimat meu: Dona'ls molts anys de part meua a t'esposa y de part de les de casa. Na Fran.^{ca} li volia escriure, pero escrich en la Bibl.^a Na Fran.^{ca} está pijor... Ahir passí el dematí ab en T. Alcover molt agradablement; me sembla que pot esserte un bon ausiliar. No desistesques, ten coratge y investida. Estich veyent un catálogo de filologia alemana que posa els nostros diccionaris a un uy.

Saludam n'Estanislau, a qui escriuré. Crech que també et podria ajudar molt.

192

20 Juliol del 83

Na Fran.^{ca}, ques trobava un poch millor, volgué sortir ahir perque era S. Vicens de Paul, y vuy me sembla gravement malalta. Veurem que dirá'l metge. Me te molt preocupat. Apesar d'axó, ja que no puch anar a Lluch ab la Peregrinació, he volgut en *quatre* dies fer un full del *cançoner* dedicat al nostro Montserrat, y el sol no m'ha dexat sortir en la meua. Els nigulats y les pluges han retardat les lámines y no podré enviar el full fins el correu vinent. Dilluns pens enviarte una prova, y tu'm telegrafies si *te semble que no pot anar*, ó que hi ha que corregir. Son cobles del seg. xvi y els goigs que encara s'hi cantan. Voltros prepareu un nou *cançoner* de Lluch y jo'n don unes fulles del vell. Les lámines son precioses y son autèntiques.

Esper la teua poesia, Voldria quem comprasses tot lo que s'haja estampat en Mallorquí, tant per Lourdes com per Lluch. La anónima que sorti a l'*Ancora* l'11 de Juliol ¡*Verge de Lluch coronada, damunt Mallorca reynau!*, me semblá den Costa, ho es? Me dius que *inclous dues fulletes de Lourdes*, que no t'hi degueren quebre.

N'Alcover me dexá el *premi de l'Ignorancia: Mostra de Diccionari Mallorqui*, que no he pogut veure perque tench dos Mss. antichs curiosissims y per poch temps. — N'Alcover me va esser simpatich, y si Deu ho vol, crech que podrá arribar lluny. Com estarem tan poch temps plegats no vatx fer mes que *desprestigiarme* a sos ulls, no vatx tenir temps per mes...

Feres be de regalar un *Lull* a en Singala. Es mester reforçar la creuada catalanista de Mallorca y tothom pot dur pedres al diccionari. Si necessites mes *Llibres de la Cavalleria* per donar a qualcu digamo y ten enviaré o prenlos dels que dexares a la llibreria.

Si han cortit cançons mallorquines ab música comprameles y no les

fies al correu si s'han de *matrucar*. Tench a la vista un gros Catálogo alamany, de Leipzig, en que hi ha la secció *Catalanisch-Mallorquinisch*. El preu nostre en *reals* s'hi converteix en *Marchs* (5 r), y en *duros*, tractantse dels diccionaris mes dolents que inclou.

De tu dependeix que tenguem diccionari y si no te aturulles y tens el pacient coratge que necessites hi haurá gramática y diccionari de *que sen parlará*. He enviat a cercar llibres que seran convenients. No'n compris cap, digam els que necessitas. No posaria mes noms geografichs quels nostros. ¿En Muntaner voldria fer els balears? En Jacme March va escriure en 1371 el diccionari de consonants de la llengua catalana que vatax incloure en el meu y te puch enviar a part si l'arribes a mester.

En Balari *marxá* als banys, ó fora, y no mos tornarem a veure desde que partires tu. *Cassanella* es el nom mes general del fruyt del roure (gala, agalla?). L'he vist escrit en el segle XVI, per via de comparació, «dos golls o bonys com unes *cassanelles*». En St. Joan les Abadesses ne diuen *macarulla* y *macarull-lla*, en algun poblet de prop. En la provincia de Tarragona ne solen dir *ballarides* y *ballarugues* y crech que tench a tenir altres noms locals que no recort, y per consequent no son facils de trobar. Hi ha els llinat.^s *cassana*, *cassanyes*, *cassani* y *cassanyer* ademes de *cassanella* y *cassanelles* (*cassanogues* es una de les moltissimes veus per dir *pessigoyes*).

Te inclloch una de les dues estampes de Lluch, a manco de la mitat del tamany de l'original. En la tinta de imprenta te mes caracter. El gravat mallorquí estava mes adelantat en el seg. XVI que ara. Conserva aquesta prova o remetlem quant me escrigues. Si'n dius res no me anomenis. Ne enviaré uns quants a Lluch regalats. Si cregues que sen despatxassen ne faria una tirada de 300 ó de 400 exemplars.

193

Bar., 27 Juliol del 83

Tenim el temps estrany y estich ennigulat com el cel. Ab les cobles y estampes de Lluch he fet un full mes del *cançones gotich* quem convendria acabar, y me queda molt per fer. La realitat se cuyda de fer mal be totes ses ilhusions. Com prepar les planes gotiques m'entretench agradablement; com les vetx estampades ja es altra cosa. No'm va esser possible enviarte les proves. He topat ab una imprenta la menos apropiat per aquests trebays. — He hagut d'aturar la tirada perque la 1.^a estampa no surt neta.

Cont enviarte pel correu una dotzena d'exemplars per regalar. No'm fas ilhusions respecte de la venda, figurat que si's venessen tots els exemplars de la tirada apenas bastaria per pagar el gasto material de lo quem costa. Ne vull regalar uns quants en el Rector de Lluch. El gravat estava mes adelantat en Mall.^a en el s. 16 que ara. Donan un an el tio y a na Marieta de part de la meua dona...

Desmarxat ho trobarás en el Labernia. Ne tench poques papeletes per lo usual. N'Eximenis l'usa en el s. 14. — En el *Tirant* se troba en la p. 208 del 1.^r vol, y ho usa un escritor menestral de Barña del seg. 17. Si te inetressa molt te cercaré les citas. Que has trobat *marxar*? Esquexa les papeletes infantils, que has de trobar per força dins les carteres. S'hi han conservat com a comprovant de la paraula.

En Placit, quet comana molt, ha rebut, com en Lluiset, la poesieta que enviaries, estimantla molt. La comparació entre les vostres poesies y les que jo he reimpres no será favorable a lo vell. He dexas en el correu un paquet de 14 exemplars de paper blanch marquilla, que eran los unichs que tenia. Ara'n la Bibl.^a ne fets pujar alguns dels que tiran y surtan un poch millor, pero ja no es possible enviarten. Pregunta a en Muntaner si hi ha cap suscriptor al *Cançoner gotich* y ten enviaré exemplar. N'Estanislau crech que també ho sabia. Regalan un a aquest y si vol seguir essent encarregat los hi enviaré a ell perque los reper-tesca. Donan un a en Massanet, y digasli que no he trobat allá ahont creya les *gloses* que li dech, que les cercaré mes d'espay y les hi enviaré.

Les Llibrerries que tengan vidriera ne podrian tenir un de mostra y si algú'n demanava ne enviariam. Aquests blanchs se podrian vendre a tres reals. L'art seria ab aquesta mostra descubrir algun folleto gotich autentic. Deu sab els que en Mall.^a jauen arreconats. — De tot lo que me ha vengut a la punta de la ploma fesne tu l'us quen vulgas, com autor de l'hermosa gasetilla o suelto que posares. Regalen a l'editor de l'*Ancora* y a en Guasp o als diaris que no ho hajan de siular. Com costa una friolera enviantho pel correu, si te arriban be los que te envi, demanem los que vulgas per regalar o per vendre, que he tirat cent exemplars mes quels que acostumava dels fulls del *Cançoner*.

N'enviaré a en Bart. Muntaner qui'm proporcioná l'original de les lámínes, que havia tengut extreviades una pila d'anyes el dibuixant Serra. Vetx tot lo estrany y so'itari d'aquesta afició meua per aquestes coses, pero no me'n se esmenar ni penedir si no quant tench a pagar els comptes.

Aviat te enviaré la noveleta de Petrarca. Si n'Estanislau vol participar d'aquesta afició propia de sa carrera, ell haviat sabria els poch aficionats que hi haja a Mallorca. Basta de cansons. En Placido fent obres a sa torre. Na Fran.^{ca} esperant restablirse o millor quel temps se reposi per anarhi ab l'Angelich, que seguix enmagrintse.

No't parl de *Diccionari*, apesar quels Espases se que volen venir a preguntarme noves. No t'hi ajuda en Fran.^{ch}?

194

He vist el teu recomanat Vidal, que estich content d'haver conegut. T'escrich en la Biblioteca y atarayadissim. Trobí en Font de l'Escola

Normal y me parlaré llargament de tú. Diu que encara te empeny a fer oposicions. No sé si va prou acertat, encara que sembla apreciarte molt.

La 1.ª condició per fer el *diccionari* es no amohinarti: prengo en calma, com les pujades llargas, si no no se arriba a d'alt. Tot nom a que faltan investigacions a fer se apunta y passes endevant posanthi una manecilla o un signe que senyali que s'ha de reveure.

No t'he pogut fer la pregunta del *mach de la cera*. He cercat *macipa* en lo 12.ⁿ libre del *Eximenis*, cap. 174, y no l'he trobat. Mira si te equivocares al copiar el n.º del capítol. *Maig*, pronun. *Matx*, si es que hi pintes la pronunciació. L'ortografia la tradicional clàssica. Dexa els noms geogràfichs. Ten dugueres una part de la lletra *M*. Aquí ne quedaren moltes carteres y moltes papeletes que s'han de distribuirhi.

Axó t'ho escrivia el correu passat, quant el Rector, que arribava de Madrid, va entrá y vatx dinar dues hores mes tart, y adios, carta. De llevó ençá he fet una excursió de tres dies per la plana de Vich y peu de Monseny, y he tornat croxit y qualque cosa mes d'anar a cavall. Viu de lluny St. Sagimon, que si no pensás tan sovint ab tu m'hi haguera fet pensar. Me anyorava de veure muntanyes de bon de veres y men he anat a despedir d'elles.

El *magnes* es un llatinisme den Felip de Malla, autor del *Peccador remut*, que fent una enumeració de les pedres precioses diu... *Carvoncle* reverent: *Jaccintus* bell; *Magnes* desirerable, *Rubis* d'amor, *Diamant*, &. He vist de correguda els articles que m'has enviat, ¡y ja ho crech que m'agradan! Que no't servesca *d'agonia* una feyna que desitx quiet sia distracció, gloria y profit; si no pot esser axí, déxala.

Tench de visita en Miquel Oliver, que m'ha llegit una partida de poesietes precioses. No puch escriuret mes. Dón an Oliver un plech per tu perque l'entreguis a D. Bartomeu Muntaner.

195

B., 3 Ag. 83

Vull suposar quel teu *coleri* s'ha estroncat; axí fossen tant bons de curar els uys. Si'l *Diccionari* los ha de perjudicar greument des d'ara't dich que m'afflux del *diccionari*, puix no l'estim tant com els teus ulls. Y es nin? No'l pots dur a son Monserrat? El meu s'ha aprimat com un lluet, y fa dos dies que ab sa mare (ab son costipat cronich) son a la torre den Placit. Si me's possible hi aniré a passar uns quats dies.

Els cançoners de Lluç que te vatx enviar no son per vendre, sino per regalar. Vuy ja es tart per enviarten alguns, que sortiren millor, pels antichs suscriptors de la Biblioteca gotica. Si saps que algun diari ne diga qualque cosa ja m'ho enviarás. Donan a n'Antoni Alcover si tens ocasió, de que desitx veure sa carta de quem parlas. Solia posar la ç a continuació de la c, crech com en Francesch que no s'han de separar.

Estich perdent també la poca vista quem queda copiant un altre Mss. endiablant del 2.ⁿ poeta mallorquí, que ho es mes quel 1.^r Rn. Lull.

Llástima que casi una mitat del poema estiga o vulga estar en francés del seg. xiv xampurrat. Es la Faula den Guillem Torrella ó *Torroella*, com diu aquesta 2.ª copia que ha aparegut, més antiga que la que vatx descobrir fa una pila d'anys.

En Morel Fatio me feu una visita en les poques hores que passa a Barña, y me parlá llargament y benissim de tu. Ja sabia que t'ocupavas del diccionari, que demana ab ansia. Creu que ab poch estudi mes pots posarte al corrent de la filologia que necessitas. Me demaná noticies de la Gramatica teua. Prop ja de la porta se li escapá davant un altre mallorquí: «Llástima que en Mallorca no fassen justicia als sacrificis que'l Sr. Aguiló ha fet per la llengua». En altra ocasió li haguera posat als dits a la boca per si'm confirmava les meues sospites y la meua trista experiència. En Llorente y en Collell traduintho mos han posat en berlina. Venen a durren la carta y ja no'n puch escriure d'altres ni acabarte aquesta. Tench papeletes de *m* que inmiscuir, pero axó vendrá després.

196

9-VIII-1883?

Desde dissapte a vespre me tens a la torre den Plácit, ahont s'hi pert molt temps. Si m'has escrit aquest correu no rebré la carta fins el capvespre de vuy, dia 9. Desitx la millora teua y dels teus malalts, noltros anem passant. Doní a D. G. Llabrés, el Binassalamé que tench de pas en la Biblioteca, un paquet de *Cançonetes de Lluch* per tu, si tens compromisos de darne o per n'Estanislau, si sen vol cuidar. Ni ha sis de major tamany y de paper de color de ciuró pels antichs suscriptors del *Cançoner*, y no me'n queden mes d'aquest paper per enviarne. Dels blanchs y dels petits feysne lo que vulgau, fentne part a la Mare de Deu. ¿No es condeble teu el Rector de Lluch?

Tench molt que copiar y estich aclaparat de cartes que no contest. Vatx trobar els papers que tench a tornar a en Massanet quant ja havia entregat el paquet a en Llabrés. En tenir bona proporció los hi enviaré o sino pel correu.

197

Sant Johan Despi, 17 Agost del 83

Desitx y esper que aquestes retxes per saludarte te trobin millor y de mes bon humor quel que tenies quant escrigueres ta darrera. Tenir els ulls fatigats y el nin indisposat son dues coses que basten y sobren per veureu tot ben negre; sense contar per res la calor sofocant, que no ajuda a serenar l'esperit.

Ten la paciència que necessites per no agravar les incomoditats inevitables en aquesta vall de llágrimes y posa una linea per dirnos com te trobes per traurnos de ansietat.

198

Barcelona, 7 de Set.^o del 83

Men vatx a la Biblioteca y en tancarla cap a la torre den Placit, a passar les dues festes, que tench por de ferles al llit per costipat. Ara no trob la teua carta y tench por de contestarla de memoria. Ten una mica de paciència que dilluns esper normalisar la vida y ordenar un poch els papers.

Dies passats vatx traure una infinitat de papeletes pel Diccionari dels documents dels Reis de Mallorca y dels Consols de Perpinyá, que publicá n'Alart, que Déu tenga. Es un tomet que cont enviarte per les notes filològiques que conté. Hi he trobat articles nous de la *M*, si no me enganyo, com per exemple *Masell* per *carnicer*. Míra'tho si hi es.

No has pogut trobar ajuda pes diccionari? No m'has dit res de n'Estanislau, y jo no li he gosat escriure. A primera vista sembla que ab bona voluntat seua aviat ne podries traure bon partit. Ell començaria a tenir sa retribució mensual, y crech que li seria un estudi de molta utilitat per la carrera que ha empres. De ton germá Francesch tampoch men parles ab lo mateix concepte que a n'Estanislau.

Me prometeres dexarme veure la carta que te va escriure n'Alcoveret, a qui tampoch podré escriure fins la setmana entrant. Sembla impossible, pero es cert que jo no puch o no se trobar mitjhora per estar tot sol. No he fet cap pas mes, ja perque en Balari es fora, ja per no posarte cap trava a tu. Si'ls Espases venen diré que tu hi vas treballant, que no volem ni podem fer feyna a escarada y que ells fassen lo que vulgan. Adeu, estimat, no'm queda temps per acabar d'omplir el paper blanc.

199

Barña, 5 Ochr. 1883

En Plácit segueix a sa torre, sempre ab una pilota en l'ayre, sempre ab una de moguda, axí es que quant ve a Barcelona, per sos negocis, hi corre frissant un parell d'hores y futx. No veurá la teua carta fins diumenge en que s'hi traslada la festa del seu Patró celestial.

Per n'Oliveret (que li dius) vatx enviar els papers quen Massanet desitjava y supós haurá rebut, y uns altres mes interessants a en Bart. Muntaner, que estaré ab cuydado fins que sápia que'ls haga rebut. En Colomer, a qui doní un parey de fulls dobles del *Cronicon*, ha dexat de enviarmel. Me prometé la *Benaventurada venguda* tirada a part. S'ha vengut a despedir en Pep Vidal, el futur capellanet quem recomenares. Sen va de casa ab un paquet per tu que conté: 1.^r Dins un sobre una partida de papeletes corresponent á la *M*, que he anat trobant o fent. Quan torn en Francesch de fora se podria entretenir en colocar en ses respectives carteretes. Veritat es que quedaren aquí per no quebre en el caxó que ten dugueres les carteretes desde *mong* fins al final de

l'M. Les referents en aquesta part me les podries tornar per Lluís Peña, y jo les hi colocaria. 2.ⁿ Te enviï una entrega doble del diccionari den *Mistral* que pot servir de norma en lo que sembli be, per la marxa o metodo dels articles. 3.^r Li he entregat un paquet de deu exemplars en rústica del *Valter y Griselda*, traduïda per en Bernat Metge.

Obril, prente per tu els exemplars que vulgues, donen un a en Estanislau y un altre a n'Antoni Alcover, que deu estar picat ab mi perque li dech carta. Quan n'Estanislau torn de fora podria durne una dotzena a la botiga o llibreria que va vendre el *Ramon Lull*, cuydant que no los fassen fonedissos, y que se enunciy algunes vegades pels diaris. Als que compraren el R. Lull la tenen per mitx duro, els altres pagan a pesseta el full y son 4 pessetes.

Regalen un de part meua an en Miquel Olivé, recordantli que no s'oblidi de les cartes antigues quem va prometre copiar. Esper tenir acartonats alguns exemplars d'aquesta novela per enviarne a en Quadrado, Muntaner, Rosselló... Sé que ni temps tendrás per llegirme y encara te fas encarrechs..., perdonemho.

No enviarem els dies en els teus *Franceschs*, quels rebien axí matex encara que tardans: Aquí pensam molts ab so teu nin y ne desijam noticies. De la teua feynada no ten dich res, pero jo suu per tu. Deu nro. Sr. te vol provar ta paciència, aguanta, que no est tot sol; jo cerch medis d'esserte *Sirineu*.

No he vist en Balari despres de tu. Al tornar de fora sen aná a Madrid per amor d'unes oposicions a la cátedra de Sanscrit. Els Espases creuen que hi anam fent via y mos dexen fer per ara, segons he sabut. Gratifica per mon compte els auxiliars que vulgues y digam que vols que te enviï per recompensarlos.

Tench estraviades papeletes de contestació a algunes preguntas quem feyes. Na Fran.^{ca} y n'Angelich agraexen ta felicitació.

200

Barña, 7 de Nov.^e del 83

El meu silenci no es de cap manera olvit. Se van combinant les feynes, les distraccions y els compromisos de manera que no tench meu, mes quel temps que'm torb a dormir quant he apagat el llum. Anyor lletra teua y no la meresch perque no he pogut contestar á tes ja antigues cartes. En Milá ha estat malalt y mal humorat y molt ocupat de resultes de la mort de son germá, y per consegüent, no li he pogut mostrar els articles fets del diccionari que me enviaries. En Balari segueix a Madrid y no l'he vist desde que tu fores aquí.

Un jove catalá que está de Consul en Orient y que sap una pila de llengüas ha estat de pas per aquí, improvisant un llibre catalá, que ha imprés, titulat *Poblet*. Lo coneguí a lo ultim de sa estada a Barña, y me parlá del *Diccionari* de una manera que voldria haguesses sentit. Espera tornar y en vol esser coadjutor y editor. No t'ho dich en cap esperança,

sino per anticiparte que la expectació de cert publich no aminve. [Es en Toda.]

L'Arxiuer de Perpinyá trobá papeletes del difunt Alart, l'arxiuer que tants de documents publicá en la nostra llengua, y me diuen que vol venir a veurem per les pretencions que te de publicar un *diccionari catala* subvencionat pel Govern Francés, que diuen que li ha promes una pila de mils franchs per axó.

Per una espressió que vatx oir ahir vespre a can Ignacia el demanar ansios per tu an els Aguilons endevin que no ha d'haver passat el teu mal humor, a pesar de veure restablít el teu infant.

Encara no he pogut completar la meua carta a l'Estanislau respondent a lo quem demanava. L'Arxiuer en Bofarull está en la verola (en la vejez viruelas), y jo pas tot lo dia en la Biblioteca ocupat pels altres y no per mi. ¿L'Estanislau segueix ausiliante? Tot barenant t'escrich ab aquesta cuyta desusada, porque no fos cas que interpretesses malament el meu silenci.

Per afejito ara acab de sebre que estich compromes a llegir a la Academia de Bones lletres y hauran de pagar la festa alguns troços dels *Follets* que no he tornat a veure pus. En Placit sen aná de la Biblioteca enmigranyat y hauré de tirar la carta al correu abans de veurel.

¿No ha tornat de Madrit en G. Rosselló? Digamen lo quen sapies. En Colomer me enviá l'entrega 47 y 48 del *Cronicon Mayor*.⁸⁶, sense haverme enviat la 45 y 46. Tendras la bondat de reclamarla? Tiran o estampan a part el llibre de la *Benaventurada venguda*, &c. Mira d'haverne l'exemplar pagat quen Colomer me va promete...

Ara'n Mariano metge me diu quen Rosselló es aquí ab sa comparsa.

201

30-XI-1883?

Estimadíssim: Recupera la tranquilítat si te es posible. Jo no l'he coneguda. Verítat que no m'ha faltat distracció, y en res ho coneix mes que el dia quiet dech escriure, que sempre hi ha un diable boyet que m'ho ve a destorbar. El dia de Sta. Cicilia vatx copiar y corregir un parey d'aniversaris, tancantme per passar algunes hores ab ma mare. Tant de bo ho pogues fer sovint. Ten enviaré un parey pels calendaris dels que ja conexas.

Estich envergonyidíssim de la carta que dech an Alcoveret...

El Canonge Collell ab Moss. Cinto m'han tengut recordant versos.

202

Barña, 4 de Janer de 1884

Estimadíssim: Escrich per 1.ª vegada la fecha d'aquest any, y la de *vuy*, que es l'aniversari que mes m'ha impressionat. Fa 40 anys que vatx arribar a Barcelona per 1.ª vegada: he vist 80 *quarant'hores* d'a-

questa Seu . . . Son molts anys per un que hi va venir tan *garrut*; que poch he aprofitat la vida!, &c., que no's cosa de plorar lo que no te remey amohinante.

Esperava aquests dies una carta mes llarga y mes expansiva de les que acostumes y l'he anyorada molt. No la't perdonaré ni en menjar la polla que enviaries . . . Quant te desvesarás d'estes *gentileses* que tan malament agrahim, puix que les dones m'ho encarregan y jo no com-plesh? Aquests dies he preparat dos fulls mes pel *Cançoner gotich*, que no'm voldria morir sens acabar. Hi he posat una nota que'm sap greu que no hages vist abans de estampar, per si la gramatica hi te res que dir. Tu ja saps que no't vull sols per conseller gramatich, per qualche cosa mes te necessit, y me'n tench a passar les ganes . . . , may m'hi sabre resignar. Cert de que m'he alegrat molt de que *tu* sies el que ha trencat la barrera del Seminari: fasse Deu que sia per major be.

Dona l'enhorabona an Alcoveret per lo primer grau de la clergia. Deu lo fassa bisbe en arribar l'hora. Si'l tench picat li escriuré, pero jo no se com ferho, esperant sempre el darrer moment. Si cada vegada que'm parlan del Diccioniari, y quen parlen ells ab ells els catalanistes, te xiulassen les oreyes, pobre de tu, ja seria pitjor que les migranyades!

He fullejat el tom darrer den Tomás Aguiló, que te un *saborino* per mi especial, pels recorts que'm suscita. No hi ha lectura comparable. N'Estanislau que semblava destinat y preparat a ajudarte en el diccionari, ¿ha desistit?, ¿que l'ha fet desistir? Digali que avisan que pel Maig o Juny hi haurá oposicions a una o mes places de biblioteca, per si li conve ferne. Adeu y no sigues tan peresos d'escriure o no ho siguem.

Tota ma familia te saluda coralment, com supos que t'ho hauran dit tants de parents de viva veu. Esper que hauran tengut millor viatge del que ahir a vespre temia . . .

Si tens ocasió recorda a al fill den P. Peña quem duga per la Biblioteca un exemplar complet dels dos darrers anys de *l'Ignorancia* y de sos calendaris, aqui los hi pagaré. No s'ha publicat res mes en mallorquí?

Si en Matheu no te ha enviat el tomet que ha fet titulat la *Copa*, ja m'ho dirás.

203

29 Febrer del 84

Estimadíssim: Conexes el P. Miquel Mir? Es a Madrit y ha de tenir relacions molt intimes ab el Ministre de Foment y el Director. Encara t'ho pregunt somiant per tu una plaça en la Biblioteca. Tampoch seria perduda esta indicació si anasses a fer oposicions a una cátedra de llatinitat; pero axó, que tal volta t'ho demanaria si'm trobás a la Cort, ara ha de sortir de tu mateix, puix no sé que aconsellarte. Llástima que escrigues en Castellá lo que's castellans no han de llegir: millor si me equivoch y te serveis perque'ls castellans t'ho agrayescan.

La *ebullició* del nostro *Diccioniari* ha servit per despertar un *émul*

de molta força de voluntat y de gran energia, que tu no conexas. Veurem que serà. Crech que'm demanaves unes cobles del *gran Turch*; tu o n'Estanislau les rebreu. Te enviy per tu les ultimes que he estampat ab exemplar doble perque'l regalís a qui vulguís, per exemple a n'Alcoveret.

Te escrich tenguent de visita un vigataá, l'arxiver en Serra y Camp de la Creu. Volia posar dues retxes a n'Estanislau, pero ja no hi ha que pensarhi. Memories y li enviy uns quants *Cançoners*, puix crech que cuydá ell mateix de distribuir els altres. Llith les notes que hi he posat si tens una estonella...

P. D. Ha sortit una ortografia catalana de la Academia (obra de n'A. Blanch). En Ferrer y Carrió ja esplica gramatica catalana comparada fa dies en una cátedra que ha creat el Centre Catala. Llástima que te esflorin els teus estudis y les meues esperances. (Enviy l'Ortografia.)

204

B., 30 d'Abril del 84

Al sortir per anarmen a la Biblioteca me acaben de dar la trista noticia de la mort de la teua cunyada. Dona'l pésam a la Carme y a sa germana y reblo tu per la forta part que hi has pres. Quant tu li tancaves els ulls, noltros entravem á una de les festes del *catalanisme*. Si hagués sabut el contrast te haguera anyorat mes.

Si'n Menendez Pelayo passa per Barcelona podria assistir als Jochs Florals de veres, per acompanyar al president també diputat. A pesar del seu talent no sé com podrá passar per aquesta fanguera sens embrotarse, parl de la política. Semble impossible que sos amichs hajan volgut sacrificar un nom tan glorios. Es veu que's ben veritat que la politica no te entranyes. Ojalá vos haguesseu vist mes, puix crech que podria servir per coses mes altes que pel maestrat de llatí..., jo sempre somiy el mateix somni.

He rebut carta de n'Estanislau, que no'm diu res del artículo sobre'l *Turmeda*, que'm digueren que ja estava imprés. Tench la curiositat natural de veurel. Si't pots anticipar a satisférmela me farás un favor. La *Soledat* no s'ha de imprimir.

P. D. En Geroni Rosselló ¿ha sortir diputat? No me'n diries qualque cosa d'aquest home?

205

Barña, 16 de Maig del 84

Aquesta nit n'he complit 59; sa pell ja es del llop... Ahir á vespre vatx passar un parey d'hores ab en Milá, que segons els metges está amenassat de mort molt prócsima... Temia quen Pipratx morís á Barcelona, pero sembla quen surt; gracias á Deu de tot mon cor!

En mitx d'aquestes noticias tristes vatx tenir l'alegria de llegir el

Museo Balear, començant per llegirte a tu. El teu parlament no fa gens d'olor de vell. N'Oliver va tenir la amabilitat de durlom a la Biblioteca. L'article den Estanislau esta molt be y axo m'ha aumentat el desitx de veure lo restant, puix que tench composts dos fulls del *Cançoner* ab los consells de Fra Anselm Turmeda trets de dos Mss. del seg. 15. Feshi bonament lo que pugues.

¿Que no admeten suscripcions pel *Bolletí* de la Jovintut Catalana, que me has enviat lo teu exemplar? Na Trina te l'encarrech de suscriurem á tot. En Placit te comana molt, y sen ha anat a la Biblioteca, ahont me espera: ab axó, adeu, que encara vull dir un mot a na Trina.

P. D. Quin tom sortirà de les obres den Tomás Aguiló, que vetx ques torba mes de lo ordinari? Quant se acabi el curs y t'alleugeris de feyna pensa que tens totes les *lissons* que vulgues en el *diccionari*. En Balari, en els ulls den Milá, va crexent molt com a filolech. No l'he vist fa temps. Adeu.

TRINETA: Parteixte aquesta ab en Tomás, com S. Martí partí sa capa. Vuy me fan falta'ls teus *molts anys* per alleugerirme una estoneta la somada que'n duch. Els teus 44 avinents mirats desde'l meu 59 me fan casi l'efecte de la primavera . . . , tot es respectiu en aquest mon.

Quant te vatx escriure dimecres vatx partir correns a la Bibl.^a, ahont trobí n'Oliver ab el primer n.º del *Museo Balear* per mi. Suscriumhi per mi y per la Biblioteca y que m'ho envien a casa. Informet ab n'Estanislau de com estich en la suscripció de l'*Ancora*, y paga tot lo que sia.

No't faltaran papeletes de *diccionari* que distribuir, a pesar que ja n'he coloades moltes. N'he trobat un bon niu, y tu me'n durás qualcuna mes de Mallorca. Pensa en les frases que salten de la boca de les pageses, &c., y de ma *dida*. Poveyeste de lápiz y paper. Vatx a fer imprimir un full o dos gòtichs, de tamany distint del altres, que no sé si publicaré o no, son totes les poesies que'ns queden del pare den Ausias March. Aquesta noticia no mes es per tu y en Tomás, y nou faré compondre fins que hagen imprés dos fulls mes del *Cançoner*, de que estich corregint les proves. Ara me dol el temps perdut, lo que no es cap bona preparació per aprofitarlo.

Adeu, germaneta. Memories generals y mana a ton germá. — MARIANO.

Ahir vengué a despedirse el Mar. Sureda y li vatx dir que *pot ser* li enviaria uns quants plechs del *Cançoner*, pero no crech ferho, y si acas los dirigiré a n'Estanislau. No hi ha que tenirhi *pressa*.

Tots t'estan agrahidissims pels viatges que feres per na Trina. De l'interessada no hi ha que parlarne; nos arribá per sorpresa, puix que encara no hem rebut el te'légrama. Aquest estiu volia pagar quelcom

dels deutes literaris que tench, y per ara se presenta mal per poder prendre la ploma ab tranquil·tat.

Fa temps quel Rector me digué que havia arribat el teu *titol* y me assegurá que l'enviarian immediatament, ¿l'has rebut? ¿Te daré gayre feyna el nou destíno?

En Milá no pijora ab la pressa quels metges pronosticaven, gracies a Deu. Te escrich, fora casa, y ab el cap no se ahont. ¿N'Oliver ja es a Palma? En Collell, en Matheu y provablement en Cinto Verdaguer me havian assegurat anar a Mallorca si jo hi anava. Quant hi vull anar la fatalitat me'n allunya. No deu convenir que hi vaja.

207

VIII-1884?

Vatx escriure á en Menendez Pelayo el 20, tan bé com vatx sobre, y el 24 me contestá: «No dude Vd. que trabajaré cuanto pueda en favor »de D. Tomás Forteza, á quien he conocido en Palma, y a quien aprecio »muchísimo. Ya Quadrado me había hecho muy eficaz recomendación »de él, y yo se la había transmitido al Ministro y al Director».

En Plácido va anar a veure en Duran, y li doná la nota perque es-crigues á en Vidal, al mateix temps quen Milá també la hi demanava per escrit (a en Duran), y escrigué al Director, com per una casualitat vatx sobre. A estones tench por que aquesta sia una de ses darreres cartes. Esta molt atropellat y els metges no donen esperança. Axó me te sovint preocupat y desanimat.

Un gran amich den Guerra, empleat a la Secretaria de la Academia com un dels primers elenistes y que ara se troba a Barña y ve sovint a la Biblioteca, li escrigué diumenge recomanante. En Plácit ten parlará. Quins aucells son els dos que tens davant? ¿No faran por a en Pidal ab la *preocupació mallorquina*? L'autor dels *Heterodoxos* no parlará d'aquesta qüestió an en Quadrado?

Vatx enviar un llibre á en Menendez y n'espera y demana un altre. Dues cartes li he escrit y dues ha contestat immediatament, ocupant tres carilles. No per axó me se fer moltes illusions.

Malavetja á passarho be. ¿Atines la etimologia d'aquesta paraula? Mira si la he trobada fora de Mallorca entre les papetes del *Diccionari*? Poques vegades me ocorre consultarlo, y entre exes poques algunes han correspost a la *m* que tens.

208

Barcelona, 17 Setb.^{re} del 84

He tengut un pler de fullejar la *corona* de Lluch, que no he llegit encara perque me'n duguí un exemplar á la torre y he dexat l'altre á en Casanoves y Mir. Qualque cosa es que á pesar dels mals vents que corren cuantre la llengua materna s'haja trobat un *rector* que haja volgut un llibre en mallorquí, y una quarentena de compatricis que l'hagen

escrit. Estich be el darrer de tots, perque tench una alegria de que tot hom haja passat davant; tant de bo que fossen mes.

Entre les cobles trossejades que no poguí incloure'n el *Cançoneret de Lluch* n'hi ha una que diu que la penya ahont se trobá l'imatge estava plena d'URXELLA. Est mot ab alguna literació, que no recort ara, me semble que esta en el *Jaume Roig* com una herba. ¿No hi hauria medi ab en Costa y el Rector per sebre si est mot s'hi conserva encara y que tant el *diccionari* (que voldria oblidar y no puch) ab dos o tres arxius significa? ¿Endevines sa etimología? Aquest estiu s'ha aumentat bastant el *Diccionari* (que voldria oblidar y no puch) ab dos o tres arxius parroquials dels pobles mes prop de la torre den Plácido.

Gracies de la nota quem posares als versos de Lluch. Llástima que en la remesa que pen Font enviaves a en Placit no hi poguesses incloure'l discurs den Menendez Pelayo sobre'n Lull, que fris ferm de veure. Li dech carta y la cronica del Rey en Jacme y voldria llegir abans el discurs. ¿Sabs si es á Madrid?

Tench a fugir cap á la Biblioteca y no puch cercar tes darrereres cartes, que no se si hi havia cosa que contestar. Vetx que aqui no'ns escaparem del cólera, si la tranquilitat fos un preservatiu no seria dels primers atacats.

209

Barña, 7 de Novb.^{re} del 84

Me sabia greu no poderte escriure y aprofit un moment per saludarte. Vatx fer una *vegue de mallorquinisme* al rebre els llibres que m'enviaves pen Picó el dia mateix que havia rebut tres entregues del Museo Balear y una del *Cronicon*.

Me falta del Museo una o dues entregues que no'm vuy fiar de la memoria per ferte reclamar; ja t'ho escriuré en millor ocasió y mes seguretat. Les poesies den Estelrich son regalo del autor? No venen dedicades y no se si escriureli. En Collell va fer un sermonás en catalá en Sta. Maria del Mar, en el quint aniversari de la benedicció de l'Esglesia, y no hi cabian mes llums ni mes gent. ¿A Palma ja no hi predican?

Aní al estreno de la llibreria y Museo Balaguer, y es per mi la millor poesia que ha fet. Anam passant com podem de salut, y la por de pijor mos aconorta. La Biblioteca me amohina y tench ganas de dexarla. Haver d'anar a Madrid per pretende lo mes necessari es horrible. A Deu. Mes val no pensarhi el temps que t'escrich.

210

Barña, 19 Desembre de 1884

Te don els molts anys de tot mon cor, y de part de tota ma familia. La mort den Tomás Aguiló y la den Manel Milá y els 60 anys que aviat compliré son una bona salsa per passar estes festes y començar l'any

nou, trobantme com me trob mes atrassat, &c., de lo que estava com vatx fer els 30. La Biblioteca universitaria me trau ab molts de motius l'humor de tot... No plorem.

Fa dies quen Ballari, en Verdaguer y en Calvet, comissionats per l'Academia de Bones Lletres, ens reunim per escoltar la nova *Gramatica Catalana* que ha escrit n'A. Blanch. Axó si no'm fa pensar mes sovint en tu, me obliga a citarte mes vegades y a anyorarte mes

Vuy tenim funció de gala en la Academia de Belles Arts, y ja es hora de anarme a vestir. Adeu. Vatx llegir la teua darrera poesia ab molt gust. He perdut la que volia enviarte pel *Museo Balear*, y me sab greu. Ja desconfiy de trobarla. Era el darrer aniversari de ma Mare.

No vatx rebre los números 7 del Museo ni per la Biblioteca ni per mi. ¿Podries enviarmels en tenir ocasió? Els num.^s 6 están atrabessats per desinfectarlos del *vostre* cólera.

¿En Gelabert dexa hereu que no entorpirá les seues empreses? No sies avar de noticies literaries.

211

Barña, 30 Janer de 1885

Moralment aquest any ha començat per mi, com físicament per molts andaluços, ab un terratremol. En Plácit ja't va dir que teniem lladres domèstichs a la Biblioteca. Estich amohinadíssim..., y no'n parlem pus.

¿Vos ne anau de la Juventut Católica, y hi entren els esquerrans? ¿Que es aquest misteri? ¿Com axí no [s']ha llegit la biografia den Lull en la Societat Luliana? Esplicam aquest enigma. Com mes vey me torn mes desorientat estich. La contribució de costipats d'aquest any ha estat grossa ferm y encara no'l me tret de damunt, despres d'una setmana de remeys. Lo vatx agafar recorrent ab en Vidal l'esglesia nova de les Salessas diumenge farà 15 dies. Per axó no vatx veure mes al portador dels dos toms que enviaves de les obres den Tomás.

Vuy ha sortit el tom de poesies den Verdaguer titulat *Caritat*, que dona pels terratremols. Es una verdadera alegria veure com aquest arbre beneit creix y creix. Estich contentíssim quen Quadrado també hi haja duyt sa pedra. Llástima que no ho fes en la força o en el bon temps de la vida. Si'ls jochs florals d'aquest any, els antichs y els neos, te duen a tu y an Querol será una festa d'amistat, quel meu cor necessita mes de lo que pots figurarte. Fa molt que no he vist en Matheu. L'altre dia me va escriure demanantme un gravat. ¿Escrigué particularment a cada poeta de Mallorca demanantli'ls versos?

Vatx llegir les escaufades frases que dedicares a la mort den Tomás Aguiló, q. D. t. Supòs que seguix la impressió dels toms que faltan de les seues obres. ¿Havia acabat la novela del Infant de Mallorca que

Adeu. La familia te saluda. L'Angelich clop piu, entregat als Jesuites corregia y allargava?

a veure si li enquesquetaran el llatí. Es arriscar molt diner en una barqueta molt *endeble*. Deu hi fassa mes que nosaltres . . .

Estimadíssim: He tengut perdut fins vuy lo borrador de la poesia (sic). Pensava copiarlo corregint, pero no ha estat possible. Feshi lo quet sembli y posahi la nota a la dança del morts. A la 2.ª estrofa posa «Fa trenta anys, &c.» (Allá ahont n'hi ha quaranta n'hi ha trenta). Esmena lo que vulguis . . .

212

1885?

Per fi se venen a can Verdaguer les *Poesies* den Costa y Llobera. Els poetes de *moda* tot fent justícia al talent poetich del autor deploran furiosament sa pèrdua. ¿Perillarà'l teu destino ab el camvi ques prepara? Pobre Espanya si Deu no hi mira! L'oritzont se posa negre. Si les provincies tenguesen prou amor patri, tal vegada se podian sofocar les passions, &c., del centre.

Ahir vatx veure una esquila den Picó desde Versailles que deya sen anava cap á Bèlgica. A veure si en Picó podrá suplir a en Costa fent feyna pels dos. A estones estich *enterrant* la part del *Diccionari* que rebí ab la tristesa dels 60 anys. Lo podría entregar á en *Farré* y *Carrió* quel me festeja, pero . . . pero . . . Llástima que en lloch de la *M* no ten haguesses duyt una lletra curta de les darreres, que ab lo mateix sistema desplegat seria un modelo mes manós y visible. Ara hi ha ple un altre calaix dels grossos, puix que les tentacions de augmentarlo son diaries.

Estich ajudant a corregir les proves del *Canigó*, den Verdaguer, que hi ha buydat tot el llenguatge que sab. Indudablement farà forolla. Aquest final d'any s'esperen uns quants llibres mes catalans. «Tot hom se casa y jo'm mir l'ase», que diu un adagi catalá.

Ni temps he tengut o mes be memoria per recordarme de cercar una poesia per l'Almanach den Gelabert y ja ha espirat el plaç. Adeu. Dona les gracies a ton germa Fran.^{ch}, de qui vetx molta lletra ab lo troç fet, que no m'ha vagat de llegir mes que alguns articies.

213

20-III-1885?

Te salut. Ten vens pel Certamen Católich? Vina, els Jochs Florals te remouran per ferte tornar á la vida literaria. No't quexes; si guaytaves dins mi veuries que n'hi ha que estan pijors. Enviem el tom que tens del Raynouard, que necessit ferlos encuadernar. Has vist la nova ed. del Dic. de la Academia? Fullejal que no ten arrepenitirás. Tant de bo hi pogues fer un estudi.

Fas arreglar un nou caxó pel meu inventari perque les papeletes vessen. La *M* que a tu't deu fer nosa alguna vegada m'ha fet falta, ó mes ben dit, n'ha feta a qui ve a consultarme qualque paraula. Tench per fi'ls dos Almanagues. Quin *Nocturn*, el den Costa!! Deu meu! quin

Nocturn!! Y pensar que si ell hagues volgut l'haguera pogut fer en mallorquí!

214

10-IV-1885?

L'expedientex es mes amohinos que l'ensenyança y vetx que tens mes feyna de lo que jo creya. Jo n'estich fins a sa rel des cabeys. Tu tens un sol dependent y . . . figuret com tench estar jo ab lo quem passa. Fa tres dies quel capvespre per distreurem y fer mes a plé la digestió costosa, he tret les *Cançons populars* que no se'ls anys que no havia ubert. Me arreptesch d'haverles dexades dormir. Tens cap mestre conegut intim teu en alguna vila d'Ervissa ó de Menorca? Sim dasses el nom tal vegada els escriuria per recullir una versió del *D. Juan y Don Ramon*, en cada una de les dues isles.

Na Teresa Aguiló me entregá el tom del Raynouard y els dos tometes den Alcoveret. He llegit el teu prolech y no se ta envellit ni roveat la ploma com dius tant sovint. — L'he llegit poch y ja he fet moltes notes, son fotografies precioses, mes tal vegada pels aussents que pels que no surten de l'isla. Saludal, li escriuré tan aviat com puga.

Si no vens ara Deu sap si'l cólera te dexará venir l'estiu. Els viatges te son necessaris, si no esclataras el dia menos pensat ó malalt hi perdras mes. No he rebut els cartells dels Jochs Florals de Ramon Lull: ¿perqué no hi heu volgut reyna?, sembla intencionat.

215

9 Maig 1885

Les malaties de la Fran.^{ca} y del Angelich m'han deturat d'escriure. Te agrayesch el consol y l'esperança quem dares. En el fort de la malaltia en Querol me enviá son discurs Ms., que passat el perill mortal me serví de distracció ben agradable. A la vegada en Llorente me enviá un *tomet de versos* quem dedicá: Si no'l t'ha enviat ho faré jo tan aviat com ne venguen aquí.

Per correspondre a les atencions dels Valencians los acompanyí a St. Miquel del Fay y'n quedaren molt agradats. Si vens aviat hi anirem ab la familia. Hi duguí l'Angelich y fonch el remey que li ha anat millor. Forem una vintena y allá se jurá que l'any vinent catalans y valencians anirian a Mallorca, compromentent a en Picó y a mi a acompanyarlos. Alguns que no hi vengueren ja m'han parlat ab entusiasme d'aquesta proyectada excursió. Si poguessem donar la volta a l'Islla seria una gran cosa.

Ahir l'Isern de la *Union* vengué a la Biblioteca y me digué que n'Estanislau volia ferse notari de Felanitx . . . ? No tench temps d'escriureli. Saludal de ma part. En *secret* dech dirte que voldria quel *Museo* rebés be el llibret den Llorente. Per coses llargues de comptar no he vist encara la teua poesia del Certamen Católich, que no vatx sentir be. Fou aplaudida y celebrada.

216

St. Joan Despi, 27 Agost del 85

Voldria quel temps que passarás á son Monserrat te lluis mes quel que pas á esta torre, en que ab dificultat trop un quart per estar en mi mateix.

He gosat sentint llegir *Sotileza*, den Pereda, a na Trina. Qualque estona me entretench en esquexar paper escrit meu els primers anys de la carrera. He conservat tot lo que he trobat de aquell temps acabat, sens mirar lo que valia.

Fas be de donar una bona envestida á la gramática. No olvit el diccionari, y creix. Dia 1.^r baxaré unes quantes hores a Barña y ja veurem lo que Deu dispondrá. Esperava tenir un estiu mes tranquil y trobarme jubilat. La vida á 60 anys acaba de perde tot es color...

Encara vatx llegir ab mo't gust que en Costa y Llobera havia començat a fer estampar un tom de les seues poesies. ¿Es veritat? En Miquel y Badia dedicá un article laudatori á en Peña. ¿Lo veres?

Donam qualque noticia literaria dels mallorquins...

Digam qualque cosa den Geroni Forteza. Saludal de ma part y estimulel á que treball.

217

30 Octubre 85

També'ls costipats de llit ens perseguexen, na Trina y n'Angelich han agafat la passa y Deu sap lo que durará. A n'Angelich li fa malbé els dies mes importants per prepararse per entrar al Institut.

En Costa me enviá ses *poesies*, que rebí ab un entussiasme que no m'ha minvat ni voldria que'm minvá. Si hagués pogut comprar una dotzena de toms los hauria repartit. Supós que's vendran aviat aquí; y es una mala suposició, perque en materia de llibres Mallorca semble que está molt lluny de Barcelona, o no li vol enviar les produccions literaries. Entreguí el tom a en Placit. *Acusí* el rebut al autor, sense pensar que fos fora. Com en Picó encara es a Versalles ab la familia Güell y Lopez, no puch saber res den Costa, si no lo que tu'm digues. Per fi el sol ha sortit pel pobre Picó, á pesar que deu passar moltes hores a l'escriptori. ¿En Quadrado no escriurá res del tom den Costa? Nos ha enterrats a tots ab una llosa de mitx pam.

Si'ls periodichs ne diuen alguna cosa voldria saberho. Si Mallorca devant aquest tomet no sent mes *afició* pel seu llenguatge, ¡pobre Mallorca! El Museo dorm o s'ha mort? ¿A qui podria reclamar els números que'm faltan y faltan també a la Biblioteca? Ni una paraula'm digueres den Geroni Forteza en sa temporada que ha passat a Mall.^a Es provable que li hauré d'escriure y voldria sebrer abans qualque cosa dell per tu.

Ja hauries d'haver apres de aufegar els costipats, ja que les migra nyades no es tan facil. Per fi me acaban la llibreria, y axó no vol dir que no hi haja per molts mesos encara. Fas fer l'estotx millor que puch

pels llibres d'altri, sentint molt no poderhi posar un parey de toms teus, ja que tens materials quiet sobren per axó.

218

B., 2 Abr. 86

Ahir partí per Terra Santa el nostre Mossen Verdaguer, l'home beneit de Deu, el mes venturós dels que conech. Diumenge farà 15 dies que jo'n tinguí un de ben felis anant ab una colla á oir missa al mitx de les ruines del monestir de Ripoll. Va esser la festa mes grossa del catalanisme, y el Bisbe Morgades el mes entussiasta de tots. En Plácit y n'Estanislau hi vengueren, y aquest ja ten parlará. El bon catalanisme creix com el blat entre la cugula; per axó me sab greu la falta de bons axarcoladors, en Quadrado el primer, y tu'l segon, &c., &c. Seria una gran cosa si en Quadrado pogués y volgués dedicar part de ses da[rre]ries a tan patriotica empresa. La jovenalla mallorquina sembla que treu bona bruya, segons diu en Casanovas. A París ja han posat cátedra de catalá, que te en Morel Fatio. L'altre dia rebí una carta seua en la nostra llengua preciosa recomanantme un dexeble que ve a fer estudis. Hi ha molt bons recorts per Mallorca.

Mes val quiet parli de les meues alegries que dels meus amohinos de bibliotecari, ab axó fas punt final donant moltes memories a tes dues families y a en Quadrado, con lo vegis, ja que jo escrich al vol, y si no es axí no arrib may a fer les cartes que vuy.

219

B., 28 Abril del 86

Encara que haja estat ben rebuda entre amichs la jugueta que envihí, no la publiques si te sembla que m'ha de perjudicar. La causa que la me feu tremetre ha desaparecut, puix que no han premiat la imitació que feren d'ella. He fet perde algunes estones a n'Estanislau llegintli un tomet de *Frioleres amoroses*, que per mi tenen el recort de la primera jovintut, pero no se si basta per publicarles s'escás valor literari. Si vaix a Palma te les faré triar.

Tes *Observacions* . . . foren per mi una grossa alegria, y tENCH ganes de que les vegem alguns dels filolechs de per aqui. Me sembla ques la teua vocació y es una llástima que no t'hi pugues entregar completament. Llagintho plegats tal vegada me acorrerian petites objeccions que es dificil de concretar per escrit, atés ma falta de conexemets didactichs. Buyda en el *Museo* el teu *llibre* y sortirá millor quant dels articles ne fasses capitols. Veges si'n Muntaner te pot proporcionar les obres de filologia que necessites. Veritat es que espanta lo que crech que se publica. Encara que alguna cosa sia controvertible, &c., lo que dius y la manera com ho dius será generalment celebrada. Si t'hi poguesses dedicar series el mes literat dels filolechs.

220

B., 2 Jul. del 86

T'anyor y no t'escrich, ó quant t'escrich ho fas de pressa. Quant surt el teu 2.ⁿ article filologich? El mos fas guar y axó que na Trina digué que tenies corregides les proves.

En Balari segueix impertèrrit cercant etimologies, y crech que l'any vinent ne darà un tom. Llastima que no t'hages pogut aprofitar d'aquest camp verge. Proyectava venir a veuret ab l'Angelich y també s'ha hagut de quedar en projecte. ¿Perqué no vens tu á passar una quinzenada aquí, despres de tant treball? No't dexes colcar massa per aquest home del govern, que no se qui es, pero si de quina casta es. Prometemho que vendrás y me farás passar millor l'estiu.

Na Pepa te darà'l tom dels Jochs Florals teu y el den Rosselló, feselehi fer á mans, com pugues. En ta gramática formularas l'origen & de les *ee* mallorquines? Un suèch va creure trobar la lley, com te vatx escriure l'any passat, si no me equivoch. Ahir vatx apuntar una vinticinquena de mots que tenen dita *e* que correspon al *oi* francès? v. g. tres set (sed) vel *fe* creu, *pe*^l, fret, pes, veu, crech, deu & . Seda negre pebre presa pera & pesol Francesch frances. Benet &c &c = fetge lley rey me feren perdre el quest. El suèch cercava la lley ab l'*i* llatina, com en vert net &. Si ten ocupasses copiem el troç quem digueres y firmal.

Te don l'enhora bona dels examens del teu fill. Tenia gran desitx de que me examinasses l'Angelich, que tengué millors notes de lo que esperava. Sa poca robustes no'm dexa'l pler de ferme illusions...

Adeu. Memories á ta familia y a n'Estanislau. En Toni Valenti demana (per la seua germana) qualque cosa pel *Museo Balear*, y jo no tench mes que cosetes que me empegueyexen. Descansa tot pensant en el catalanisme de *bona mena* per aufegar sisquera la mal herba que hi surt...

221

Octubre del 86

Estimadissim: Queus diré? (que crech que diu en Muntaner), sino que Deu me do paciència... y són. Ditxosament el curt viatge per Mallorca me doná algun descans y per consecuent alguna força.

Tench en Balari á la meua taula que mira Mss. catalans. El viatge que va fer aquest estiu á París l'ha enllepolit molt y gosa llegint; lo que no dexa d'esser per mi una verdadera alegria quant no pens en tu, porque'n pensarhi, y el seu treball me sugereix el teu recort, tench malicia de que no sies tu el primer quel fassa. En Plácit ha perdut alguns dies de vermar y li sap greu y de mal humor. Jas fora y dema se quedarà á la torre. Adeu, estimat, vatx sentir llegir l'article den Oliver y n'ha fet massa... No se quant entraré en caxa, per ara visch dislocat.

222

L'altra diassa vatx sentir recomanar la *Paulinia Guayana* per la migranya, presa com se pren el thé, y en Lluís me va dir que ja la havies provada. Deu nos do remey que cur. Estich en darrer de sebre qualque noticia favorable referent al asunto que apuntes. Deu hi fassé mes que nosaltres.

La neu y la migranya t'han robat llargues converses ab en Collell y me sab molt greu. Digam almenys com l'han rebut els companys; encara que en Mall.^a no s'hi solen fer les simpaties gayre de pressa, y manco ab *regionalistes* catalans, lo quem sab greu per Mallorca. Encara duran les oposicions de les Mestras y jo no he vist a la Fuster desde dies abans de la nevada. Ella esta ben recomanada (lo que no vol dir gran cosa), y no sé que ferhi mes. Sort que la interessada se recomana bastant y que'n he parlat repetides vegad.^s al Rector.

Dexèm dormir el darrer *Aniversari*, pero feshi les correccions que semblin. La paraula *sema* aplicat a la fusta, a la fruyta, á les persones que tenen un membre descarnat &c es un mot viu en tota o casi tota Catalunya. L'altre dia un barceloni quem recomaná una persona que coxexava me deya que tenia la cama *sema* de tantes hores de treballar diariament.

Cobra la suscripció de la Roqueta y mira lo quen dich á na Trina. Te encarreguí a tu o an Estanislau la suscripció a *Las Baleares* que publica l'Arxiduch? Ja he vist aquí'l segon quadern.

Adeu, estimat, guardet y plányte, encara que no voldria quem planguesses massa les cartes. Ara que na Trina es aquí veure si puch completar el *Museo Balear* de quem falten n.^{os} a la Biblioteca y á mi. — Me alecr moltíssim del restabliment den Quadrado.

223

Bar., 3 Desembre del 86

El catarro bronquial que semblava havia vençut d'alguns anys en esta part fa un parey de senmanes quem molesta ferm. He arribat al darrer escaló de la carrera ab un augment de dos mil reals l'any. Les acabayes no son alegres, pero Deu n'hi do, que diuen per aquí. Rebí la carta de quem parles. Pens mes en tu que may y no t'escrich... El motiu de pensarhi mes es perque en Balari fa la feyna que tants anys te senyalava o cercava per tu. Quant surt de cátedra, á les deu, puja a la Biblioteca y s'está fins a les dues en el meu despatx estodiant un per un els Mss. catalans, per fer el trebay, ab paciència alamanya, que tu tens fet a correuyta, pero ab molta anticipació.

Un jovenet alamaný, católich, que vol traduir la *Atlantida* ha començat per escriure un llibre sobre'l catalá modern, parlant del Renaixement ab tots los datos que s'ha pogut procurar. En Balari ne havia de dar comte, y no hu fa; jo vatx encarregar el llibre y no'l me duen.

El desitx per enviarte'l perque l'oloris, que induptablement ne trauries qualque cosa. La *Veü de Monserrat* ne parlá un poch fa una mesada. En la *Veü* surtiran traduïts els teus articles, que agradaren molt en an Collell, l'unich que veü el *Museo Balear*.

En Collell compte anar á Mallorca aquest ivern, y jo l'empench perque esta molt atropellat. Allá hi podrá escriure el seu discurs de President dels Jochs Florals, que aquest any no es bufar y fer ampolles. Supós que tu y en Quadrado sereu els seus millors companys y consultors.

El Museo no dirá res den Núñez de Arce ni de l'Almirall? Jo'm proposava llegir els discursos ab calma y no he pogut. Qui ho diria! No sé trobar un instant per mi; se pot dir que no estich sol mes que les estones de desvetlament dins el llit; en que no puch estar gayre content de haver aprofitat la vida en benefici propi. Si'm fan malbé aquest Renaxement que la me ha ocupada casi tota l'hauré ben treta, hauré fet un pa com unes hosties.

En Guardia, de Mahó, escriu desde París cartes precioses en mahonés á en Balari, que va conixer molt, y al llibreter Verdaguer demanant llibres catalans. Ara el catalanisme es el seu fort y n'escriu llarchs articles a les principals revistes franceses &c &c que no he vist. Encara no tench á casa la llibreria, y pot ser no la acabin abans de Nadal, lo que contribueix en el desorde dels meus papers, ara mes que may que han estorat. El tio Tomás te el *Canigó* y la *Mireya* que voldria que fesses á mans den Toni Alcover de Manacor. No li he escrit encara, y va estar amabilíssim ab noltros aquest estiu quant anarem a veure la cova del Drach. Instel á que escriga, que esta en bones condicions per axó.

Com el vatx conixer li vatx dar les cançonetes o gloses mallorquines de quatre versos que tenia incompletes per si les me podia completar, y me sembla que'm digué que te havia entregat les que havia omplit. Les tens o me les enviaves?

Ton germá ha fet oposicions de Rectoría? Enteremen, a pesar que es lo darrer quet dich es lo primer que vuy sebre! Com se porta'l nou bisbe en la cuestió *vital*? Quina llástima que de les teues etimologies y del meu *immens* inventari no'm fessem un *Tresor* de la llengua catalana escrita y parlada, que en lloch se podrien fer tan be y tan barato com a Mallorca, si organisaves una *academia* de cooperadors!

Adeu y mem.^s Les de casa estan de dol, s'ha mort el seu tio Pep Ignasi... L'Angelich está millor, gracies a Deu, y el teu hereu com está? En Picó va posant rels a can Güell y sembla que te'l porvenir ben assegurat. No se si podré posar unes quantes retxes an Estanislaü...

224

20-XII-1886?

Molts anys, estimat meu, ab molt gust me embarcaria per passar ab tu la diada de demá, que't desitx tan ditxosa com sia possible. Les de

casa se unexen á est desitx: y a mes dels molts anys me encarreguen que saludi carinyosament á na Carme, á les nines y al teu hereuet, que es tot un home, y no vuy dexar en el tinter les encomandacions per ton pare y tos germans. Seguesch arrossegant el catarro que ha reverdit y me posa de mal humor perque aquestes festes me convendria fer un viatge, no de *recreo*...

Comptava passarles omplint y ordenant la llibreria catalana, que es mon testament, y ni la tench y Deu sap quant se acabarà. El proxim aniversari de la *Conquista* me recorda el prospecte de la *Mallorca cristiana*, den D. Calvet, que ja deu correr per Palma. L'any 57 vatreix proposar est premi per animar als poetes mallorquins, que no hi feren res... Veurem que tal será...

La costum, la *passió* del *Diccionari* es consemblant á la del fumar, ó del beure, y en mitx de satisfaccions inesperades quem proporciona, me roba les miques y no mes que miques de temps que tench. Ja no hi vetx remey per curarme perque sovintejan les consultes y es una *mar* que'm *facina* y cada *trouaille* me fa pensar en tu.

Adeu, estimat. Supòs que haurás enviat a'n Alcover, de Manacor, els dos llibres de quet vatreix parlar y te'n Tomás de na Marieta.

225

5-II-1887?

Si estás jubilat ara tornaria á Mallorca per veure el tio Tomás y fer unes quantes corregudes ab el Canonge Collell, que tu sabs *lo que estim*. Fes lo que pugues per ell y recomanel de part meua a l'Estanislau y á qui te ocorri. Viurá a can Cirera, que son catalans. Sen hi va per trebayar y diu que no hi pot estar mes de una quinzanada. Voldria que tu y en Quadrado y n'Estanislau suplisseu ab usura lo que jo voldria fer. No puch escriure á Don Josep perque ara tancan y ha vengut el teu escrivent que sen entre ab en Plácit a veure'l Rector y jo hi aniré també...

226

Supòs que aquests dies sagrats serán de descans per tu. Deu te dó bones festes á tu y á la familia. Gracies per lo de les cançons y feshi lo que pugues. Tot fa peça per mi y singularment lo de Iviça, que conexen poch. A Menorca, ¿hi ha tanta afició a les gloses de 4 versos com á Mallorca, ahont mos han mort casi del tot la poesia narrativa ó épica? Demana alguns d'exos *cantars*. Creya que lo mes amohinós era'l recullirles, pero ara m'ho semble més el triar les versions que s'han de imprimir, y vatreix mes a poch á poch de lo que creya.

Ja pots endevinar el pler que vatreix tenir al llegir la carta sobre les *peytes*, la etimologia es justa. L'entreteniment mes constant ha estat lo dinventariar la llengua, y les 4 hores diaries de donar materials á en Balari me estimulan mes encara.

Pens molt ab el *gat del sach*; preparat per alguna repada quant lo tregan. Encara te les matexes ungles d'altre temps, á judicar per un parey d'articles que he vist a la Roque.^a No estich ab entecedents. Voldria que la realitat superás á mes esperances.

No crech poder anar a Mallorca pel Maig, ni crech que puga estar llesta la creu pels Moncades, y sobretot el padró per sostenirla que han de fer els mallorquins. Jo tench el dibuix per enviar a Palma, no sé á qui, puix quen Collell no l'ha vist y s'oblidá de dar-me instruccions. Vuy esper veure á Mos. Cinto, si es que'n tenga. Me consola pensar que aquests dies tampoch podrian ferhi res. Encara no he vist la carta quen Collell diuen que m'ha escrit, ni'n sé res: el *Museo* no ha arribat. Veges lo que dich a na Trina referent al *darrer Aniversari*. A Deu, que me aturen de escriure aqui ahont som. Moltes mem.^s a en Quad.^o y an Estanislau, y reb l'abraç de ton amich.

227

Me dura la recança en que vaig partir de Palma per no haver tengut una estona per fer una xarradeta á cateua, en tota la teua gent y especialment en ton Pare. He trobat els meus papers arreglats per la meua dona per dar lloch als estorers y estich mes marejat que en la mar, puix tenguem un viatge felicíssim.

En Collell deu haver partit ab el Bisbe de Vich per la Cort. De la Biblioteca no te'n parl; bona l'haguera feta si retart un correu mes! Deu fassa la gracia que no tenga que arrepentirme de haver cedit a les exigencies den Collell. Si pots retardar ó estorbar la impressió del *Aniversari*, fesho.

Cóntam les murmuracions anti-catalanistes des nostros paisans...

Deu sap quant podré llegir el teu article, a pesar de les ganes que'n tench. Demana a n'Estanislau noticies de sa mare, que'm sap molt de greu no haver vist...

228

14-VII-1887?

Encara que t'hage arribat el descans de l'estiu, la calor africana d'aquest any te deu tenir abatut, com me té a mi, sens haver arribat encara a les vacances. Dona els molts anys de part nostra a na Carme. Na Trina m'ho ha encarregat molt ferm y na Fran.^{ca} (ques a la torre ab l'Angelich) de segur que hi pensara sovint.

He dat a na Francisqueta Piña els toms dels Jochs Florals dest any, l'un per en Lluís Pons y l'altre per en Geroni Rosselló. En Plácido se cuyda del teu. Fes si pots que arribin á ses mans. La lectura del teu últim article me agradá molt y lo fiu llegir al Balari. No't descuydis de fer les monografies que pugues.

229

Barga, 19 Ag.^t del 87

Com ab els teus *articles* fas ganés d'anar a Mallorca vats a acompanyar la meua dona y l'Angelich al vapor, y seran els portadors d'aquesta apressurada esquila.

Fesme favor de dir al estimat vicari Francesch si li fora fácil d'enviar-me la mida de la *ara* mes petita que hi haja per *vendre* (*sic*) al Palau Episcopal de Palma. Me acaban la capella, que com la llibreria, m'ha fet perdre el temps final de la vida y desitx proporcionar-me l'ara que hi ocupi manco lloch. Si conexas que axó li ha de causar massa molestia no la hi digues.

La mort den Cases y Amigó, á qui estimava molt y ho mereixia mes encara, me entristí molt. Es una gran perdua pel catalanisme catolich. Desitx quel teu fill no perda de vista a l'Angelich durant aquests quinze dies, y mira si trobas una estona per ferli preguntes y mirar lo que ha escrit ara á la torre.

230

Barña, 26 Ag. del 87

French part ab la teua aflicció, pero es precis quiet dominis. En Collell fa mes de un mes que'ns dona cuydado. Es a la montanya, a casa dels Cireres, y fa dies que no'n se noticies.

Ara acab de rebre l'extracte de carn que tu demanes. No'n tenen a les farmacies, si no en el centre especial dels farmaceutichs y he necessitat un apotecari conegut per que ho cercas. He pres el pot petit perque servesca de prova. Volddria que la fes bona.

231

No t'he parlat de la teua poesia ultima. En Milá la notá, pero no la defensá, y jo vats creure que devia fer lo mateix per no exposarte a un accèssit. En Bofarull se havia temut que era mallorquina; en Pons la trobá obscura y en Rosselló ja no arribá a temps de llegirla. Crech que ab algunes esmenes pot quedar com cal.

Els editors *Espasa* me voldrian comprar el Diccionari, no se per quant, y entregarlo a en Balari perque'l publicás. Aquest decapvespre cont tenir una entrevista ab aquest, que jo volia aplaçar fins que tu venguesses, y axó es lo que vats dir als *Espases*. Es cosa quem preocupa y que no vetx clara. Si'ls mallorquins no fossem axí com som se redactaria e imprimir[i]a a Palma, creguent fer un be. En Brachet y l'Egger han facilitat moltissim les etimologies. ¿No tens l'esperança de poder-ten venir uns quants dies?

No estranyis la meua preocupació, que no ni ha per menos. En mans de cualsevol que no fos jo seria un gran negoci. Els exemplars de la 2.^a

edició desacreditada del Labernia se pagan a 9 y 10 duros, y no sen troban. Els Espases quel reproduiren hi tornaran si jo no los don el meu. Na Trina se ha entretengut en colocar les papeletes fetes y ja no caban en els quatre grans calaxos. Per altra part nom queden forces ni vida per envestir aquest treball ni en cas de jubilar-me, ques lo que desitx fer . . .

Me olvidava de parlarte del preu del llibre de *Cavalleria de R.ⁿ Lull*. Si trobes que no está bé fer rebaxá, per Mallorca se han de posar al preu de pesseta el full y son nou fulls, per conseqüent, a *nou* pessetes l'exemplar, que si fora baratíssim a París supos ques trobará car en Palma.

En Ferrá me escrigué agra-hint-me l'exemplar que li envií y n'Espanya me ha enviat un ofici de gracies per que dediqué á la Societat Luliana.

Te envií un paquet de deu exemplars per vendre, si'n vols mes pels est[ud]iants mallorquins ten podré enviar. A mes de aquets y dins el mateix paquet n'he dedicats un pen Gabriel Maura, un pera J. Alcover y un pen *Morel-Fatio* que es [a] Alger, y el mateix vapor que sen durá. el paquet va a Alger. Si puch posarhi les senyes o tu les saps franquetjal y tiral al correu. Aquí ara ja esta tencat el franquetx, no tench les senyes y el llibre hauria de fer la volta per França.

Vatx a tirar les cartes al correu y havent dinat a dar el paquet a en Colomer o al capitá si no trob aquell a la fonda. Damunt el paquet hi anira lligat l'exemplar den *Morel-Fatio*.

232

24--XII-1887

Deix el llit per saludarte y preguntarte per na Carme, que ara me acaben de dir que ha estat malalta. Sent la compassió mes viva perque he passat dies molt malament y m'he axecat sense trobarme encara be. Ja pots endevinar com anyor ta carta. El tio Tomas no es homo de dar noticies. Si hagues pogut bufar a s'oreya des premi gros l'enviaria a cateua. Jo'm cercior que no som de pasta de richs.

Tench en Casanovas que me ve a dir quel P. Miquel Mir es a Barcelona. Volia escriure a n'Alcover Prevere, y al nou capellanet Bart. Cortes, pero no puch, donali de part meua sa enhorabona a ell y a sos pares.

233

B., 27 de.^{br} del 87

Som á la Biblioteca y me fa novedat passarhi les festes de Nadal. Hem baxat a la categoria dels barbers, de les criades o dels fematers. Si m'hagués jubilat haguera fet la francesilla de anarmen ab en Collell á Roma. Me afelegava despedirme del mon y de la vida ab un viatge axí. Ara ja un no pot dir «será per una altra vegada». En Costa y Llobera m'era un gran alicient per anarhi . . .

Despenja la lira y trauli la pols.

234

Barña, 24 Febrer del 88

La temporada es ben dolenta, no estrany que ten ressentis. Els veys (y ja veus que no puch parlar de tu) mos ne anám cada dia mes de pressa a l'altre mon, a pesar de lo apoch a poch que caminam per aquest. Esper que la teua filla estar  resteblintse de l'otzipella.

L'altra dia vatx sentir quel Rector, parlant ab en Preses, alud a   la consulta   Madrit del expedient de la Concha Fuster, y vuy s  que dit oficial el té   la taula per enviarlo un dia d'aquests, com   consulta. No s  si puch sebre fins qui'n punt la fiscalisa. Jo no n'he parlat mes ab el Rector, pero es possible que dem  ho fasse, y si se res t'ho escriur .

Ara m'han dit que hi hauria crissis aviat y que'n Gamazo volia que'n Maura entr s per ministre de Foment. — De totes maneres me semble que no ha d'esser dificil lograr el bon despatx de dit expedient, a pesar del fariseisme dels *covatruelistes* de Madrit y dels empleats de provincia quels imitan. D'aqui uns quants dies sortir  el prospecte de la nova edició del *Labernia*, que fan els Espases baix de la direcció den Farrer y Carrió que hi posa les etimologies.

Es possible que aquest enviy als Jochs treballs gramaticals sobre la llengua catalana. Perque no fas tu lo mateix ab los treballs que tens? Fes y empeny   fer versos, y que es tirin   la caixa dels Jochs desde Barcelona. Que no vengan ab l'*estigma* de fora.

235

Veig quel meu fill ser  tant descuydat com jo, o més . . . Les conferencies pedagògiques no bastaren per arrancarte de sa Roqueta. Es veritat que jo que no havia de fer per sentirles mes que obrir una porta del meu despatx vaig tenir el fetge de no obrirla. Que tal es el nou Governador? No't fasses son esclau; cerca qui ti recom n, y vineten, una quinzenada al manco, ab el teu fill. Si no ho fas mos barayarem, mira que no hi ha temps que perdre . . .

Jo seguesch com sempre, donant el temps   tothom sense quedarmen per mi, y be'n necessitaria. Ses engrunes les aprofit pel vocabulari, y vaig afegint mots y testimonis en aquest pou sense fondo. Es un habit contret com el fumar, y en tenir una estona fas papeletes y cigarros.  Ser  tot cenra y fum? M'he negat   que tirassen apart el discurs dels Jochs Florals, que vaig fer   ult.^a hora ab disgust, y no he tengut valor per tornarlo   llegir ni per afegirhi un mot. Ax  es increible y per desgracia es veritat. No se dir la aversió de veure lo meu y de ferho quant es hora. En lloch del discurs vaig fer el prolech pen Cases, y no he fet prolech ni discurs.

 L'article del *Museo* quin volia fer n'Oliver l'ha fet en Mateu-Obrador? D nani les gracies de part meua, encara que ab axo de *mestre* crech que se afalconan. Aquest decapvespre men vaig   veure na Fran.^{ca}

y n'Angelich á la torre, ahont no se si hi passare gayre mes del diumenge. En Plácit hi es, y no podem dexar tots dos la Biblioteca.

236

Barña, 5 Septembre del 88

Arretglat per no desistir del propòsit que tenies de venir ab ton fill á final de mes. N'Estanislau me digué qualque cosa de s'Alfonso, pero que no esperin res, ja no sé per hont si vá a fer versos; si'n fes haguera provat de fer unes *cobles* ó *goigs* del Sant, perque no's perda la tradició. Cuydeten tú y per supost en *mallorquí*. Per una ocegació vaig traduir la *M. O.* que firma l'article de les poesies den Cases per Mateu-Obrador, no recordant que n'Oliver se diu Miquel.

Enviy ab gust la carta del teu hereu á l'Angelich, que se'n alegrará molt, sobre tot si no's recorda gens de la seua. Tu'l tens un homo y el meu no vol passar d'infant. Si'l tio Tomás no ha millorat posam unes retxes á la Biblioteca . . .

237

B., 21 Dbr. del 88

Tomás estimadíssim: Molts anys que te arribaran estentissos. Encara no puch consentir que no hages vengut a veure sa exposició, ara que ja está tancada. Si tench ocasió enviaré els plechs de les cançons impreses a na Trina, perque los te don y veges de trobar una estona per dirmen qualque cosa. Es feyna mes amohinosa de lo que creya, sobre tot a la mea edat.

Dels qui m'han ajudat en el replech de cançons, tal vegada, el millor es un dels principals mestres de l'escola Normal de Barña; que escurá el poble de Tordera, d'hont es fill. Si creus que alguns dels mestres o mestras dels poblets mes arraconats de les tres isles me poguessen servir, *pagant* y *agrahint*, crech que convendria fer aquest darrer esforç en benefici de la literatura tradicional *épica* balear que se acaba de perdre, pero que encara n'he trobat molts de restos. Comens per Mallorca y me sab greu que no hi surta mes sovint. Ervissa es el gran niu, ¿hi tens algú de confiança? Ab l'escusa de gratificar les *cançoneres*, tendria empenyo enviarlos un billet al manco de cinch duros per despertar l'interés d'aquest replech . . .

P. D. Me sab greu no haver fet tirar mes exemplars del primer full, que los me podries enviar per ferlos comprende graficament el meu desitx, pero axí mateix ten remetré uns quants si creu[s], si es que ja hi ha mestres a Estellenchs, a Cap de Pera, a S'Arraco Galilea y els demes poblets per l'estil, que es allá ahont queden aquests restos. En Prohens debes l'any 38 ó 39 ja va fer una circular impresa en vers quen T.^s Aguiló li corregí. ¿No se sap el seu aplech ahont va anar a parar? No se ahont tench la que en Prohem me va donar l'any 43. Perque no te

haguesses de molestar a escriure tal volta se podria fer estampar una circular curta.

238

Barcelona, 14 d'Oct. del 89

Sempre m'ha pesat la ploma, pero ara mes que may. Per axó y per no omplir la carta de tristeses y *regrets* no t'escrich, sabent lo ocupat y amohinat que estás. Les aygues de Vichy y les distraccions del viatge (á que me entregí a tota vela) m'han millorat un poch, gracias a Deu. A la meua edat no hi ha que demanar gayre mes. He tornat á veure cançons, no poguenthi dedicar mes que petites estones. Aquestes flors silvestres estan carregades d'espines per mi.

En Menendez Pelayo me enviá el seu admirable discurs universitari, que he llegit á bocins. Quant els mallorquins hagen fet una bona estatua á R. Lull s'hi haurá de posar abaix un relleu del primer Lullista. Del tom barceloní que reberes ab el *discurs* citat, no'n se una paraula, ni sé que s'haja enunciat. Digamen qualque cosa.

Ara me portan el caxó de llibres que comprí á París; ab axó desitjant el restabliment de na Carme, á qui donarás moltes mem.^s, el molts anys á la teua filla y un bon recort pels tres Franceschs áls qui no puguí saludar els dies del seus Sant...

239

Te enviy els molts anys de tot cor y ab mes devoció que altres anys, per si's cas que l'any vinent ja te'ls hage d'enviar de l'altre mon. Tot els de casa y en Plácit te'ls donan y se alegran molt del restabliment de na Carme. Ab l'Angelich no'm estats tan sortats, á pesar de ferhi tot lo possible, inclús el dexar el colegi... En Plácit crech que ha agafat la *passa* que te tants de noms. Sen va anar abans d'ahir enmigranyat de la Biblioteca y seguix al llit. Volia axecarse per escriuret y jo li he dit que no ho fes, que suás. No es cosa de cuydado.

La mort soptada d'en Querol, de Valencia, me affigí molt, molt. He perdut un bon amich y ara mes que may conech sa válua. Cuydet, cuydet molt sens estar aprensiu; crech que hauries de sacrificar una lliçó ó mes per fer gimnástica y passeig diari. Tant de bo ho poguessem fer junts, ja que no hem pogut fer plegats la tasca literaria que havia somiat.

Te volia dir una pila de coses y ja no les recort; se'n han vengut dos catedratichs bibliofils, van a tocar les dues y encara ne tench un a la meua matexa taula. Rep les bones festes de part nostra; y no me dones per curat de la meua malaltia perque no se'n curan. Es un corch que segueix minant mes á poch á poch ó més de pressa, pero may se atura; com no se'n treu res de quexarse, aguant y fora, fent lo possible per passarho menos mal el temps que he d'estar en capella. L'imsomni

me atormenta, ques propi de la malaltia. Som el cul del sach y estich tocant les engrunes literaries.

240

Barña, 22 Janer del 90

Voldria ferte la bona companyia que tu'm feres á la mort del meu pare, q. a. s. s., y ni'm dexan temps per plorar ab tu una estona. La noticia inesperada nos ha consternat, y na Trina, convalecent y molt delicada, ha escrit plorant les retxes que seguexen. Na Fran.^{ca} y na Pepa me encarregan que vos don á tots el seu sentit pésam. Jo sent ja la especie de alianement del qui está en capella (y sent haverme d'ocupar en coses que ja'm mig pesaven en els 25 anys). En Pep Fran.^{co} y jo hem quedat els degans de la parentela (dexant les dones á part), lo que prova mes la veritat d'estar ja en capella.

En Pep Lluís no'm dona cap antecedent, lo que'm fa pensar que ha estat una mort casi soptada. No se si't sabrás fer superior á aquest colp, esforçathi. Tu tens el consol de lo molt que has aprofitat la vida y jo la tristesa contraria, ara que la malaltia me'n roba la mica que me'n queda. ¿Podré arreglar alguna cosa? No te dich lo que deuria perque tots t'ho dirán. Te don á tu y a tos germans un estret abraç y á ton fill molt fort, que veu de prop y per primera vegada una mort en la familia que may oblidará. Ell, t'esposa y fills seran el teu consol, y en Fran.^{ch}, que tant sovint veu la mort de prop, sabra sentir y trobar per tots vosaltres la resignacio que necessitau.

241

20 Juny del 90

Estimat meu: La vigilia de Corpus te venia a veure ab na Trina y n'Angelich y al baxar del cotxe en el moll per embarcarnos, el vapor menorqui havia partit y ja desembocava el port. Una hora i mitja havia pensat y preparat el viatge y vaig sentir el benefici de la emoció que me causá. No me es tan agradable la anada a Vichy, ahont me acompanyarán esposa y fill, y tots ho necessitám. Dilluns vinent contám sortir. Llástima que no puga substituir les aygues franceses per una de tantes dels Pirineus catalans. Tornar á veure aquelles afraus y tornarhi á espigolar alguna cançó me seria tal vegada mes profitos per la salut. No vull gemegarte á l'orella, y per axó y perque la ploma ma pesa no t'escrich. Supos quels teus malsdecaps te bastan y sobran. Les obligacions literaries augmenten ó afexuguen la malaltia y la vellesa, y axó que cada una d'aquestes son mes *aterradores* en el sentit material de lo que creya.

He trobat algun petit recó de versos olvidats que te volia mostrar per veure si tot merexia cremar o no, y ahir vespre me arrancaren, vulgues no vulgues per *l'Avens*, una d'aquestes antigues poesies, y no se si me arrepeniré de no sebre dir de no...

242

1-X-1890?

Estimat: He hagut de fer copiar á na Trina la carta pels borrons y topes que m'hi han caygut, axó te dirá com estich.

Enviy una *fulla seca* de Vichy, que voldria que mostrasses a en Tomás Forteza y an en Quadrado, perque tench por que sia un caduch meu. Escrime la impressió quel fassi. Enviy també una *poesia* (*sic*) que ja conexas, que sorti pel Juny al *Avens* arrencada per son director, y de la qual tench un judici ben en l'ayre. Mirau entre tots tres si hi ha res que puga anar en el n.º de *La Palma* y sino no'm poseu en berlina. Sols he volgut mostrar la bona voluntat.

Supos que hauras rebut la carta quel 29 te vaig escriure.

Memories a tots y t'abraça coralment ton oncle. — MARIANO.

Nota: A principis d'any referintme al *Don Juan* y *Don Ramon* vaig escriure lo seguent: «Est cant verament sortí en lo penultim quadern de *La Palma*, *Semanario de Historia y Literatura*, que se publicá en la capital de les Balears desde l'Octubre de 1840 al Abril de 1841. Son jove director, D. Josep M. Quadrado (qui de bon principi quasi sens aprenentatge, guanyá per lo vigorós de son talent el maestrat literari que segueix enaltint al cap de mitg segle), l'inclouge en una preciosa ressenya titulada *Poetas Mallorquines*; article ple d'amor patri que a la entrada de ma juvenesa dexá en mon cor un sentiment inesborrable d'anyorament y de recança per nostra llengua dissortada.

»Tan curta com fou la vida de *La Palma* (si no'm cega haver estat ella la que'm desxondi l'afició á la lectura) crech que sa modesta sortida deuria constar en les efemerides de Mallorca com lo retorn d'un dels mes lluminosos y trascendents cometes, com la benefica aparició de la Poesia, que vulla Deu no s'hi eclipsi may mes.»

243

Barña, 3 d'Oct. del 90

La quarentena me atura de venirte á veure y les converses no poden sustituirse per cartes. Te agrayesch ta carta última. L'Angelich ha tornat emprendre'l curs que no sé si haurá d'interrompre com l'any passat. Les aygues de Vichy l'adobaren un poch, pero no'l curaren, y'l mal ha tornat traure'l cap. Molt hauria donat perque'l repás de llatí que est estiu has fet á ton fill si hagues pogut agregar el meu. Si ha de viure voldria que se aficionas a la filologia, començant per ferse ben fort en el llatí. Ja [ha] entrat en el Seminari? Si no li *anás tan bé* com jo desitg, pensa ab el Seminari d'aquí y ab les dues facultats, que podria cursar en esta Universitat Filosofia y Lletres y Jurisprudencia. Els frares de Mallorca enviaven alguns novicis á estudiar en el continent. Si'ls papers nostres estassen baratats jo'l te enviaria á tu tan aviat com pogués passar un curs fora de la familia. Donali'ls molts anys y á ton germá. Ton Pare fa la festa eterna, ditzós ell!

Ara pens també ab ma cosina Francisca, á qui voldria felicitar. Dia 1.er, apesar de l'obertura de l'Universitat vaig fer un *momo* (ajudat de na Trina), comtant que tu havies de serne el censor. Supòs que n'Estanislau te haurá mostrat el cocorum que li vaig incloure en un sobre, per si trobasseu un parey de retxes ques pugan imprimir. Mira de trobar una estona per llegirho y escriume ab *duresa* el teu judici. Trob versos arreconats y estich indecis entre cremarlos ó publicarlos, que baix de cert punt de vista ve á ser lo mateix. Fesmhi les correccions quiet semblin, es una caritat que necessit. Tench el cap a la biorxa.

Per axó no he contestat á en Toni Alcover, que'm doná la bona noticia que tu no tenies olvidada la llengua materna y que apuntava paraules arreconades pel teu diccionari y gramática. Aquesta passió se arrela tant ó mes que la del fumar; una y altra me dominen y no passa dia que no hi repetesca mots inventeriat Deu sab quantes vegades. — Tens el Diccionari den Labernia en sa ultima edició supòs. No crech que men hages parlat. Jo'l tench en paper y no l'he fullejat, tal vegada per no fer prou cabal del editor ó corrector que ha tengut, que fa poch publica en la Revista Regional un ó mes articles filologichs. En Balari segueix la caça de les etimologies desconegudes, que sol llegirme, y com ho fa te anyor mes a tu que de ordinari, puix te un gran caudal demunt cada paraula per ferne'l proces. No veus la *Romania*?

Adeu. Qui pogues guaytarvos en l'aniversari de demá.

244

19-XII-1890?

French poch paper per no escriure molt. La ploma no'm serveix mes que per *farcir* mes y mes els calaxos del *vocabulari* ó lo que sia; y axó que les nits, sobretot, les pas com un qui está en capella. Si no fos per l'Angelich men vendria á morir á Mallorca.

De tant en tant pens ab mos versos y voldria que tu'n fesses la tria. N'Estanislau supòs que te haurá duyt á corretgir els *Missatgers de la Mort*, si es que no los destinaves al foch. Els parents han d'esser *en privat* els fiscals y no'ls aduldors, a fi de que l'amor de la sanch sia fructuosa. No se si aquestes festes podré enviarte unes quantes fulles de *Advertencia* pel vol. de les *Cançons populars*. O no creus lo que dius o no tens idea de lo quem costa pendre la ploma en la vida literaria-ment *dicipada* que he duyt tota la vida per raho del meu ofici. Si'm pogués baratar ab en Pep Prim me sembla que ho faria y axó que quasi se ha guanyat el plet del catalanisme, á Catalunya almenys. «Si fonch l'auba tant trista que sera en venir el fosch!», vaig dir no se ahont quant era allot y vaig esser profeta.

Mes dexemho correr. Dona les bones festes á ta familia y Deu te do un alegre dia de St. Tomás o fes al manco tot lo possible per passarho en sossech. Vaig fullejar y estojar el n.º *postumo* de *La Palma*, y no vos n'he parlat. En Miquel y Badia va dedicar un bon article á en Quadrado, que supòs que algun periódich haura reproduit.

245

XII-1891?

Estimat meu: Tart m'ocorre que ta festa se acosta (van a tancar la Biblioteca), y si no hi ha ja mes correu quel de vuy no te faltaran els meus bons anys, que &c no es cosa d'entristirse al anarte á felicitar.

Tench tes ultimes cartes entre'ls llibres de ma taula demanant una llarga contestació, pero no les he duytes y ja no se de que te volia parlar. He arribat á un estat llastimosissim de memoria, y tan de bo no fos mes que la memoria la que se hagues eclipsat. Si hagues pogut acabar lo que volia, tal vegada hauria anat á passar uns quants dies á Palma, per si t'hi trobava una mica desenfeynat.

Que fa la teua *gramática*? No la descuydis. Crech que te vaig enviar la *Poesia fósil*, den Balari, no se si me'n digueres res (quan va sortir). Fins fa un parey de dies no havia vist la pallissa que li dona en Morel-Fatio, noticia quet don ab sentiment sols per indicar que en filologia es mester posar els peus ben plans. He preferit parlarte de axó á parlar de mi, ja que no tench res de bo que dirte.

Descanxa les festes vinents y posa un puntal a ta salut. Crech que deuries dexar una lliçó diari per dar un llarch passeig. Quant un se descuyda de si mateix ben aviat ho paga.

246

22-I-1892?

Estimat meu:

Be merexes que t'escriga llargament, pero m'es impossible y sempre ho vaig aplaçant. Vaig veure á un dels diaris que havian combregat la dona den Lluís Pons, voldria sebrer com está. — El mon nou literari está massa content de si per fer justicia als qui li duen mitg segle de ventatge, y axó fa que sie menys d'estranyar el silenci ab que rodejan l'obra magna den Piferrer y den Quadrado. Aquests dies veig á un historiador catalá que no ha llegit, parlant den Piferrer, lo mateix que cita d'aquest. Me comprendrás mes com te enviay les notes del *Cançoner*. Pobre Quadrado. Supòs que n'Estanislau deu fer tot lo que li es possible. La soledat de la vellesa no es molt envejable.

247

Mondariz, 29 d'Agost del 92

Generós y benvolgut amich: Ta carta del 16 m'ha vengut a trobar á aquest recó d'Espanya, de ahont te enviay una abraçada molt y molt forta. Aquest pais me fa recordar la Mallorca de la meua infantesa en moltes coses, v. g., les *xeremies* y els carros de *roda plena*, que encara usan, &c &c.

No esper res d'aquestes aygues ni de les de Vichy, però don moltes gracias á Deu de que abans de morir m'haja dexat veure Burgos, Leon

y Santiago, y molts altres afegitons que no son gens despreciables. El meu *catalanisme* (sic) no m'ha privat may de sentirme espanyol devant els monuments &c &c peninsulars.

El Dr. Torres diu que ha escrit la obra á instancies meues. Tingué la paciència de venir á llegírmela capítol per capítol &c. Jo'n tinch mes alegria que si fos obra meua. La mir com la corona y fita dels meus desigs. Recordet de ta *sorpresa* com te demaní que traduisses al *mallorquí* aquells versos llatins. En vint anys s'ha caminat molt, y es una llástima que Mallorca no hi fassa lo que podria ferhi. Aquí a Galicia senten l'amor patri com voldria quel sentissen á la Roqueta. He replegat una pila de fets que m'han sorprés per lo inesperats. A Vigo, ciutat moderníssima y antipática &c, vaig anar ab una familia castellana al convent de la *Ensenyança* y una vintena de monges joves cantaren admirablement una pila de cançons gallegues precioses, admirablement cantades. En els viatges he trobat menestrals enterats del moviment literari y al corrent de les obres que s'han escrit en la llengua del pahís. Ja ningú se enpegueeix de confessarse *gallego* &c &c. La *exéntrica* Emilia Pardo Bazán es aquí, fa un parell de dies. La gent sèria veig que no s'hi acosta gayre, á pesar del seu talent reconegut.

Quin greu me va sobre esser fora de Barcelona com hi passá el P. Miquel Mir, qui tingué la bondat d'anar a casa; com me plau que l'hages conegut, quina ánima mes hermosa y quina ploma mes castiça! Has vist el seu tomet dels *Argensolas*? Me digueren que tenia documents desconeguts referents á Colon, en que Fernando y els seus vassalls hi feyan millor paper que fins ara fan en la historia del descobriment. Si publicás a Palma alguna cosa, digamho.

Ta carta m'ha alegrat molt per les noves de ta salut y per les notícies de ta *Gramática*, que es un'altra de les corones del meu catalanisme. No tench cap ni memoria per contestarte de tan lluny á la pregunta que'm fas. Crech que a Mallorca ni hi ha mes que lo quels catalans hi dugueren y en distints llochs de Catalunya conservan. A principis de Juliol vaig saber d'una comarca de la prov. de Barña. que diu *Pasco-Eulari, memori*, &c com a Mallorca — *Fer vega*, fer una *vega*, que no havia trobat may, á Catalunya se diu a bon troç del Empurdá, ahont hi trobí el *contió*, que creya no més que mallorquí. Sens despreciar detalls que sovint obeyexen á lleys de la llengua, treballaria mes per l'unitat que per les exepcions. Hi ha mes varietat de tonalitats castellanés, franceses e italianes & que catalanes, y encara cap d'aquestes nacions te la fonética de quiscuna de llurs comarques...

Moss. Torres no ha fet estudi de la llengua, pero ¿que ten semble? Li vaig demanar que fes corregir les proves per en Balari, y si be s'han escapat algunes errades, sa lectura produeix molt bon efecte, fins entre els qui son contraris a la doctrina del llibre y á la nostra ortografia. He acabat el paper. Les aygues me deuen provar be com he fet aquest *momo*.

248

XII-1892?

Me pesa la ploma que no's per dir, y no t'escrich. Moltes vegades anant de casa á la Biblioteca pens ab tu, me propos escriuret, y al arribar me distrauen y la carta se queda en projecte. No aprofití el temps quant podia, just es que ara que vull no pugui aprofitarlo; les forces decauen y el cap no fila. Mes tu'n tens prou ab tos mals fisichs y morals, y no es caritatiu queixarme ab tu, y manco ara quen Plácit m'ha fet recordar lo proper de la teua festa. Molts anys y bons, estimat, tels don per ara y per quant ja no puga donartels.

Llegexes l'obra de Moss. Torres, que ha estat per mi una gran alegria, per ella voldria que Deu me perdonás la part que prenguí en el renaxement catalanista que te tantes coses censurables. Per combatre aquestes sortirà'l 1.^r d'any *Lo petit Missatger del Cor de Jesús*. Si'm vols enviar alguna poseia religiosa fesho, o de les publicades que jo tenga digamho y la faré copiar. La suscripció anual no valdrá mes que dues pessetes y els capellans no pagan si celebren una missa.

El P. Blanco (supòs) m'enviá la revista *la Ciudad de Dios* que s'ocupa de mi. Vaig pensar una estona en coses literaries y vaig olvidarho, si't tingués prop seria altra cosa...

Veres *Anyorança*, que se publicá en la Revista Catalana den Collell pel Març? Adeu y felicitats.

249

Barcelona, 7 de Juliol del 93

Tench una pila de cartes teues que nedan en el mar de papers y he cercat en va ab mos ulls ja enfosquits. Pens sovint en la teua gramática & & de llengua materna, y desitg que la publiques aviat, perque jo la puga veure. Les llargues converses ab en Balari m'hi fan pensar mes. S'ha dedicat, com epissodi dels seus treballs filològics, á les etimologies dels noms geográfichs de Catalunya en vista dels documents mes antichs que's troban y m'ha llegit una serie de monografies precioses en que molt li han ajudat els treballs consemblants que hi ha en alamaný, inglés, &c. Sent molt no haverte pogut ajudar ab llibres que facilitassen la teua tasca.

La malaltia no'm dexá anar a Ripoll, y m'entristí, pero en Placit y l'Angelich hi anaren. Ni en Collell ni en Verdaguer hi foren (per coses llargues de contar). En Llorente, que es el mes catalá dels valencians, ne arribá ahir y passá un parell d'hores á casa. Davant ell rebí lo darrer full del *Romancer* y li doní l'unich exemplar complet que tenia. Vuy s'en van n'Ayna y na Teresa Aguiló y era de aprofitar la ocasió per enviarvosne, pero no se si'm será possible si acas hauran de ser sense cubertes, que per enredos de la imprenta no han tirat. Si'n deys alguna cosa ja m'ho enviareu.

Vaig llegir ab molt de gust l'obreta den Geroni Forteza, digne germá

den Guiem en el maneig de la llengua castellana. Tes veynades de can Aguiló van a partir y he donat a na Tereseta un petit paquet ab dos exemplars del *Romancer*, que n'Estanislau, si te millor proporció que tu, podrà fer cosir y cubrir. Axó en cas que algun periodista v. g. el novi Oliver ne vulga dir qualque cosa. Fes com te sembli sense cap especie de compromís.

Quant tenga els toms arrenjat[s] ne enviaré pels qui valgam, y convé quem'ho digueu perque tench la memoria perduda.

250

No tench á má ta ultima carta. No has gosat enviarme l'article den M. S. Oliver. A un açotat no li ve á unes quantes corretjades mes... Me intriga el silenci del meu nebot. Per voltros contava sebre el ressó dels articles den Mañé á Palma, y vos ho callau.

Envi dedicats exemplars á en Quadrado — Costa y Llobera — Pons y Gallarza — Ant. M.ª Alcover — Gabriel Maura — Miquel Fluxá des Ban de s'Oli — Pere de A. Penya, y á n'Escalada, quel demaná fa temps a n'Estanislau. N'Angelich sels en ha duys á casa en Verdaguer per ferne un paquet y ja me sab greu, puix veig que n'he oblidat una pila, pila, y entre ells el den Muntaner &c. Quina tristesa y quina humillació veure que les potencies de l'ánima se perden com les forces del cos!, y es ben inútil el gran gasto de anar á cercar en les aygues de França lo que no'm poden donar. Y lo afrontós es el cambi de moneda que treu una pesseta de cada duro.

Contrasta el silenci de Mallorca ab les cartes entussiasstes (tal volta massa) que he rebut aqui de persones de caracter y posició ben distinta... Ara l'Angelich me envia a dir quels llibres no arribaran a temps al correu, y per consegüent, no sortiran per vuy. Tot m'ha de donar disgust.

Adeu, si es que aquesta carta sen va, lo que no crech. He escrit tambe a n'Estanislau...

Crech quel llibreter Verdaguer haurá enviat, vuy dia 14, el paquet de llibres pel correu á en Tous, llibrater de Cort. Mira si'l teu fill vol cuydar de repartirne alguns. — Jo partesch al Boulou de aqui a un parey d'hores.

251

Barña, 6 de Nov. del 93

Thomás benvolgut: que'n fa de temps que te vuy escriure y ho aplaç! Ab tantes coses que tench per dirte, poch me creya que'm fes pendre la ploma una carta de ma D^{MA}, de 86 anys, que'm demana una recomanació per la seua besneta *Juana Maria Ramis y Gelabert*, que te'ls titols de l'escola Normal, per fer aquest mes, segons me diu, oposicions á *Mestra*. Fes per ella lo que pugas, que t'ho estimaré molt, com tu com-

prens, ja que es un cas extraordinari axó de recomanar *besnetes* per anar a fer oposicions.

Seguesch netejant cançons populars, sense pensar en les meues; pero estich molt enrer a d'osques per tenir aquest segon tom á punt, que no crech tenir temps de acabar. Es una feyna amohinadora, pero que estones me distreu. ¿Te seria facil á tu ó a n'Estanislau trobar l'article quen Miquel S. Oliver va escriure sobre'l meu *Romancer*? Supòs que tu m'en devies parlar en la teua carta quen Placit enviá á Puigcerdá y no he pogut recobrar.

L'Archiduch es a Mallorca?, me aconselles de enviarli el *Romancer*? La meua malaltia me impossibilita fins per aquestes petites coses. Fins fa un parell de dies no vaig enviarlo á Menendez Pelayo. Les cançons me fan pensar mes ab ma dida y ella en la recomendació que t'he feta.

252

Barña, 21 Desembre del 93

Ja no som d'aquest mon. Tan popular com es el teu Sant á Barña, el Sant de la *fira* per excelencia, aquest any m'ha comparegut inesperadament, sense que bastás a recordármelo l'aniversari de la meua jubilació. Axó te indicaré l'estat de la meua memoria, y *de lo demás*... De totes maneres te escrich, y coralment te don els *molts anys* en ta patronal diada. Descansa almenys aquestes festes, suposant que contribueix al teu solaç retocar y polir l'obra que ja has començat a estampar. Veuré començar la primavera a Mallorca? Es la darrera ilusió que encara em persegueix y no la he volguda *arruxar*; ab l'esperança de durte alguna cartera de poesies *d'aquell temps* perque les tries, cosa que no se si *val la pena*.

Don Miquel Mir, l'ex jesuïta parteix vuy per Palma y li he mitx promes que'ns hi veuriem (si Deu ho vol). Tu'l conexes? Ha *perfilat* tant la llengua castellana, y estima tant la mallorquina, que me agradaria que li mostrasses alguns troços de la teua obra, pues no crech que conega tes *Observaciones generales sobre la lengua materna*. Llástima que no l'hages escrita en catalá, potser se obriria mes pas a la Academia de Madrid, si es cert, com ho es, lo quen Menendez Pelayo diu den *Quadro*; y abans jo havia dit a un academich, parlantli den Tomás Aguiló.

Fa una mesada que apenes he sortit per costipat, sense que les cançons hagen adelantat gran cosa. Aquests ultims dies vaig obrir el tom de les de Nadal y me sab greu morir sense publicarlo. Tu no tens cap poesia de Nadal? Crech que si y no l'he sabuda trobar. Digamho si ten recordes.

Te vaig preguntar si l'Arxiduch era á Mallorca, y si te assemblava que era cosa de enviarli un tom del *Romancer* y no crech que m'hages contestat. Cert que no estám en temps de cançons; l'espatech de la dinamita les augega totes.

253

Barña. Diada de sa Patrona Sta. Eulalia del 94

Que't diré del endiot de *Sant Thomás*, que te empenyes en ferme un cens irredimible, y axó me fa pareixer mes ingrát de lo que som. Encarrech a na Trina quen ten don les gracias.

Pens sovint ab lo teu treball filologic y si per ma part me anyor de veurel, per altre desitg que poses es peus ben plans. Aquests dies he vist dos inventaris de una matexa casa &c fets en cent anys de diferencia, mitjan seg. xvii el primer, y l'altre del seguent. El primer semble escrit per un catalá y en el segon hi comensen ó s'hi mostran les formes mallorquines actuals, que tendexen a fer de la llengua un *patois*. Si vaig a Mallorca, ques prou duptos, ja'n parlarem, que no tench el cap ni la ma per escriure.

Aquest any el President de Jochs Florals, ques en *Balari*, esper quens dira qualque cosa de bo de la llengua. Ten enviý el *cartell*. Has vist l'ex Pare Miquel Mir? Me parlá ab molt d'elogi de la obra d'un seu amich, *El Conde de la Viñaza*, titulada *Biblioteca Histórica de la Filología Castellana*, premiada por voto unánime de la R.^l *Academia Española*. Es un vol. de mes de mil y cent planes que vaig fullejar una estona y voldria que vesses mes despáy, pero sense comprarla, que obres extrangeres deu haverhi mes barato y que te serian mes convenientes. Tench fé que la filologia arribará, si ja no hi ha arribat, a una pila, pila de *seguritats*, algebraiques y sense réplica.

Vuy fa 21 any que'm feren la Creu del Sant Matrimoni, y que proclamaren la República...

254

Barña, 20 de Juny del 94

Estimadis.^m amich: Anyor tes cartes que me fan molt de be, pero no les te puch agrahir ab la pluma, sino ab el cor. Benaventurats els qui han mort en la pau de Deu...

Ma vida se acursa de pressa, mes en lloch de aprofitarme de la *llarga* agonia, inerent al meu mal; en lloch de prepararme pel darrer viatge y res pus, encara me distrech ab lo que ha estat la passió dominant de tota ma vida; encara pos noves paraules al inventari de la llengua estimada, encara copiy cançons populars, y... encara ahir vespre vaig llegir versos estantiços á en Joan Alcover. Passions ó vanitats humanes que en aquestes hores semblen molt mes ridicules...

255

Barña, 4 d'Oct.^e del 94

Tan sovint que pens en tu y ja no hi ha medis humans per ferme escriure. A Vichy y a Vilatorra m'ho proposava, pero ca! Ja ho veus, tots mos contemporans me dexan, y tant de temps que tench el peu al estrep per partir. Vaig saber la mort del meu estimat Lluís Pons... al

cap de un mes y dies. A casa me la amagaren y m'ho digué a Vich un desconegut. Aquí he trobat una carta del seu fill, que he de contestar, ¿viu á Soller? ¿Li han dedicat á Palma algun article digne d'ell? Diga-mho. *La Veu de Montserrat* n'ha duyt dos y me sab greu quel primer parl tant de mi. Ningú per aquí sab que haja publicat el tom de ses poesies catalanes... , quin desengan per una persona tan estimada com era y es. Pósam la direcció de sa viuda que supos que hauras visitat. Fins ahir no he sabut la mort de aquell *sant* metge mon benvolgut Miquel Llobera, á qui comencí a estimar tot duna quel vaig conixer, fa mes de mitx segle. Ditxós ell que meresqué y té l'epitafi ó elegia mes sublim que may haja llegit en la poesia de son nebot el gran Costa y Llobera. M'ha fet un efecte verament extraordinari. Donali el pésam de part meua, ja que me es tan dificil escriure; semblaria un adulator si digues d'un y de l'altre tot lo que sent...

Com está ta gramática?, quines ganes tench de véurela. En Balari tambe du'l front calent ab la seua. Rebí la teua carta felicitació mentres dinava a Vilatorra el dia del Nom de M.ª Els meus molts anys per ton fill y per ton germá arribarán tart. Lo'ls els don de tot cor. Ahir rebí una llarga visita den Bosch de la Trinxeria, que ab un peu a França, ahon quasi viu, escriu en catalá rossellonés que te mallorquinismes que no se esplican per la curta durada de la cort dels nostres Reys.

256

B., 18 Desembre del 94

Fa dies que estich sense veu y ab un fort costipat, que á estones me fa creure si sera'l darrer. Tenim na Trina al lit fa un parey de setmanes, d'una gran bronquitis, y per fer mes hospital, ahir *enguixaren* la cama á na Pepa, sense cap esperança per axó de curació.

Bona manera de darte les festes, començant per la del teu Sant Patró! Axó m'ha fet pendre la ploma ab l'encarrech de felicitarte en nom de la familia y he començat per no trobar paper. Sé que te vaig agrahir molt s'última carta y uns articles que me enviaves, que me feren respirar un poch l'ayre de Mallorca. El sentiment de patria es de lo poch quens acompanya fins á la tomba. He tengut verdadera pena al llegir y *conexer mort* la necrologia que del Canonge Barceló y Massuli ha escrit el nostre Costa y Llobera.

Sent que no m'enviasses els fulls impresos de la gramática, que tal volta no veuré acabada d'estampar. Dissapte en Balari me començá a llegir un extens estudi del *Superlatius catalans*, fet á la faysó alemanya, que per mi (que com deya en R.^m Lull *no som gramatichs*) te agradable novedat, y posa gran copia d'exemples antichs y moderns. Aquesta noticia t'ha de fer anar de pressa en lo que bonament pugues, be quels teus excellents estudis publicats en la *Revista Balear* (y aprofitats en gran per en Rubió y Lluch) diran la teua anticipació...

Un test nou en catalá encara me fa passar hores distret apuntant

una vegada mes les paraules un poch notables que me surtan el pas. Axi he vist els tres toms de diataris del seg. 15 que ha impres l'Ajuntament y los set fulls del *Curial* que en Rubionet imprimeix, per comte de la Academia.

257

29-XII-1894?

¿Que t'he de dir, estimat meu? Cada any passes ab la teua, com si's tractés de la pensió d'un violari, de que prest la mort ten farà quiti. Ditxos tu que penses en tot, jo ja no tinch esma per res, ni per tornar targetes á qui men envia. Axó no vol dir quel teu recort nons haja alegrat molt y que tots no ten donen les gracies. Supos que aquestes festes la oficina haurá vacat y el teu treball filologicich sen haurá aprofitat. En Balari me sol dir, per afalagarme, que deu el seu catalanisme á la *Biblioteca Catalana* &c. Ell fa molts anys que va al Arxiu y que veu les obres de filología ques publiquen. Com per un abatiment y oblit de malalt no he enviat cap Cançoner a França ni a Madrit, me ocorre que tu mateix es possible que no tengas alguns dels tests que vaig publicar. Digamo, que hi ha coses quem venen a mi mateix de nou. Quina ruina de la memoria, quina final tan distinta de la que havia somiat un temps. Prou que axo es fa molt enutjós y la lletra mes ininteligible; te abraça de tot cor, y saluda a ta familia y en Estanislau.

258

17 de Maig del 95

Som setantí, y ab la torna de la malaltia que me té aclaparat esperant l'hora. T'ho dich perque no estranyes les males passades que la memoria (y altres) me jagan. Quan rebí ta carta, que ara no se trobar, ab que'm demanaves noves de *l'urxella*, traguí la cartera corresponent del magatzem atapahit de paraules, y sa dislocació m'ha recordat el deute que tench ab tu.

Ja fa deu anys m'escrigué D. M.^l Bonet, demanantme datos de aquest liquen, á propòsit del mateix document. Segons les notes que trob li vaig contestar apuntant les papeletes quen tenia, que abraçan del seg. 13 al 18, ab los noms de *orcela-orcella-orxella-orxica-orxigua-urcella y urxella* &c.

Els tintorés sen han servit durant tans de segles, y no se ara com el substituexen. En noms molt parescuts, se troba per Castella, Galicia y Portugal. Els botanichs y farmacèutichs la conexen. Un catedratic (ara mort) ne deya en catalá *tull*, mot que posa el diccionari de Jacme March de 1371, pero que jo no he sabut trobar may y sí tantes literacions *d'urxella* de que'n tench una pila de papeletes.

En Balari me va prometre que te enviaria la seua Monografia sobre *ls Intensivos y Superlativos de la Lengua Catalana*, ¿te l'ha enviada?

No te parl de la meua germana y fiola, que no creya me passás devant en el camí del cementeri... Si no't trobasses ara en el fort de la feyna, en les acabayes del curs; si la tribulació... que tant te afligeix hagués passat, hauria acompanyat a na Trina, pero te necessit trobar d'espai... Si tu te sabesses cuydar y volguesses escoltarme ten vendries ab ton fill á passar el mes d'Agost á Vilatorta, ahont hi tenim casa llogada, y ja te assegur que no t'empenediries. No es una invitació egoista, si jo fos sa teua dona ti empenyaria. El teu treball filologic hi guanyaria. Ripoll y el Museu de Vich valen el camí, y el Bisbe, el Seminari y els companys que hi tench estich cert quiet farien respirar una atmosfera que te entonaria. Vaig a acompanyar na Trina, el cotxe espera.

259

20 Desb.^r del 95

Ja m'he declarat insolvent ab tu, te dech cartes de tant de temps, quen tench varies de comensades y s'han quedat perdudes entre'ls pappers de ma taula. Si sabes venjarme diria que tu'n tens la culpa per no haver vengut á Vich y Ripoll á descansar una mesada de ta feyna enutjosa.

No t'he parlat de ta gramática y ja pots pensar que no es per *tenir-la en poch*, acabala de estampar tan aviat com pugues, ja que crech que molts per aci hi treballan. ¿En Balari te enviá el seu treball, com me va dir? ¿Tel havia enviat jo abans? Si es axí, com tengues ocasió ja'l me remetrás.

N'Estanislao sen vá y jo ja he perdut tota esperança de venirte á veure y despedirme de la Roqueta. Ell te dará noticies meues... Jo sols he pres sa ploma per donarte'ls molts anys que te desitja de tot cor ton vellíssim amich. — MARIANO.

260

Barña, 27 Deb.^{re} 1895

Pecador impenitent, escrich per ma d'altri perque la meua voluntat vol fer lo que la meua resolució no'm dexa exacutar, vull escriure't sempre, pero no se dir: are, pero axo are'm valch de ploma de *ganso* per dirte que he rebut y no agra hit, el teu present, que te cara de molt bo, perque es pesat com a plom, ¿quant t'has de corretgir de ta ja invertejada falta? M'avergonyexes y no't se dar les gracies.

Voldria que haguesses passat les festes tan be com noltros, no hi ha com demanar poch per estar contents de lo que's rep, tot ab tot no hem tengut res de nou, fins mos animarem tota la familia á anar á Matines la nit de Nadal, veritat es que tenim la iglesia a cent passes de casa, pero axi y tot t'hauries pensat may que encara hagues fet aquesta calaverada?, per ara no ma duyt cap mal resultat, veurem. Voldria que aviat poguesses escriurem un poch mes alegre que en esta

darrera carta y que la teua cama estás bona. Darás de part nostra les bones festes á ta esposa, fills y germá capellá.

Ja tench escritenta sens haver de dictar. Te contestaré un altre dia. Mem.^s

261

Bar., 3 Gener del 96

Te escrivia el derrer dia del any, me cridaren á dinar, vengueren alguns després, y olvidat com sempre, trobí la mitja carta quan el vapor ja era á mitx camí de Mallorca. Tu't quexes en tes cartes y crech que tens raho, pero jo, ab prous motius, ni força'm queda per quexarme, gemech de baix en baix. Ahir á vespre me digueren quen Costa y Llobera havia escrit una codolada narrativa, que si se estampa voldria veure, ja hi xal per endevant. Creya que n'Estanislau sen havia duyt el sonet que te incloch, copiat per na Trina. Mira si encara arriba a temps pel llibret que volen fer y corregeslo en el teu gust.

Aquestes llargues vetlades ha vengut un literat vigatá, l'amich Ll. B. Nadal y ha tengut prou paciencia per llegir mes poesies amoroses tan estantices, y no hi ha posat la mala cara que se merexen. Voldria que s'estampessen, pero me sent massa vell &c per creurel... Me asseguraren quen Verdaguer havia tornat á en Costa una carta que aquest li va escriure. Tu crech que men deyas qualque cosa; sabs que sia cert?, ja m'ho dirás. Es asunto que me entristeix molt.

No he vist encara la gramática del P. Nonell. Acaba la teua que fou premiada molt abans. L'Angelich s'en torna á Madrit; aprofitará els materials que li deix? Empenyeulo en axó tu y el teu fill. Jo havia consentit en veurens á Vilatorra y acompanyarvos a Ripoll, jo ne haguera tengut gran alegria y voltros millor salut. Vuy fa 52 anys que vaig partir de Palma per venir a Barña. ¡Quina vida tan llarga y tan mal aprofitada! Pensant massa en redimir la llengua he pensat poch en mi, y en la mort que tench á la vora... Bon any sia de be per tu y tota ta familia. Saluda carinyosament an Costa, n'Alcover &c, y reb l'estreta abraçada de ton vell amich. — MARIANO.

262

I-1896

No't vuy parlar de mi, estich a les acabayes y no queden mes quels solatges... Ventura que pas estones distret sentint llegir, sobretot a les hores de menjar m'es un vertader turment...

Anyor infantilment (ab la impaciencia d'un infant) la continuació de la *Codolada*, den Costa y Llobera, no't se dir lo que'm va fer gosar. Vaig premiar la *Primera llágrima* a un mallorquí desconegut... y quant son autor me digué, per insidencia, que tenian *Formentor*, recort l'entusiasme ab que vaig parlarli de l'imatge inesborrable quen conservo. Deu al nexer li regalá una font de poesia que no podrá esgotar. Que la

aprofit y que me'n deix beure uns quants glops mes abans de morir. Donanhi la enhorabona de part meua; si encara pogués escriure li posaria quatre retxes.

No he agraht *Les Rondayes* del R.^t Alcover, ques un dels llibres benefichs que m'han fet recordar ma infantesa de una manera extraordinaria. Saludal carinyosament. Malamanera de agrahirte *l'anyal* endiot parlante del torment que'm dona la necessitat de *menjar*. El costipat o lo que sia dura, en mes o manco recrudescencies desde la Purissima, pero encara vaig fer els honors al *galdindi* tant be com vaig poder. No tench a má, com sempre, la carta que m'escrigueres abans de festes, pero me semble que en ella no hi fas cap alusió a una carta que te havia enviat en quet demanava noticies de ta *Gramática Mallorquina &c.* Se que la vaig haver de tirar al correu ab precipitacio extraordinaria y que hi vaig incloure una prova que no vaig corregir, d'uns versos a en Quadrado ó a la Seu de Barña. Versos quem vaig dexar arrencar per un capellá y de que no'm dexaren corregir les proves. ¿S'ha perdut?

Ara'm surt ta carta darrera. Te don la mes coral enhorabona pel diaconat del teu fill. Tant de bo quel meu (que ha sortit cap a Madrit y es probable que no'l vegam mes) tengué semblant vocació.

En Flos y Calcat es el qui demana versos als *Mestres &c* per fer un tomet de historia catalana pels noys. Es de l'escola Normal &c. Ha vengut tres vegades y malalt no he fet res.

Feya un any y mitx que no havia vist a Moss. Cinto, y ab ell el vespre de la Purissima vaig començar el costipat que encara dura. Me entríst molt... No he vist mes que un parell de núm.^s de la *Atlantida*. El darrer retrato que'm *feren á la força*, lo te n'Estanislaú; quant tots hajau el vostro llavors hi haurá cas.

22 Janer. Fa uns quants dies vaig escriure el full anterior y no se lo que'm destorbá que no lo acabás. Sobrevingué la grave malaltia de mon nebot Thomás, que ja sabs, y que me te molt afectat, y no he pogut sortir per anarlo a veure. Vuy no está pitjor, pero segueix la gravetat de la malaltia. Me oblidat d'alguna cosa quet volia dir.

263

B., 17 d'Abril del 96

Rebi ta carta *per en Placit*, y desde aquell dia no l'he vist mes. Ell anava rodolant un costipat fins que l'ha rendit, y jo per la mateixa causa no he sortit de casa del Dijous Sant ençá. La vida es trista y les acabes molt mes.

En Placit no ha pogut acompanyar al cementeri al seu estimat Viza, el mes antich y estimat dels seus amichs d'aci, mort, després de llarga malaltia, que jo també he sentit molt. En Placit ha dextat el llit. Vaig llegir la carta del teu fill pel meu, y ten don la mes coral enhorabona. Deu lo beneyesca y el fassa un altre angel de la guarda per l'Angelich, que be'ls necessita. Es a Madrit ab na Trina. Participará de les meues

aficions? Si ja les tengués ara me seria d'una gran ajuda per entregarli la papareda que he fet y recullit y per la perduda de la memoria sembla que me ve de nou. Quina llástima que tu estigas tan enfeynat y tan lluny. Acaba aviat ta gramática. Aquest any veig que se'n han presentat varies en els Jochs Florals. Pensava que'm parlaries dels treballs del P. Nonell y tens un silenci ab mi que me ha preocupat moltes vegades. Aquest treball te pot distreure dels *enuigs* que te amohinen massa. Feste superior per la teua religió y la teua filosofia.

Not vuy parlar de la meua malaltia, que sols serviria per entristirte. Que fa la teua cama? Una visita ben impensada m'ha entretingut fins ara que ja no hi ha temps per escriure á n'Estanislau, com me proposava. ¿No s'ha publicat res den Costa y Llobera? Greu me sab no saber res dels que no vull ni puch oblidar.

264

Vilatorta, diada de St. Bernat del 96

Gracies a Deu, amich estimadissim, que has tengut una setmanada de sossech y d'amistosa alegria ab les persones mes ben triades de la nostra terra, ara quen Quadrado ja es al cel. L'hereu de la fama de aquest, son princep d'Asturies, es segurament en Costa y Llobera y m'ho comprova mes y mes lo que'm dius de ses darreres produccions, que tench ansia de veure. Sa poesia á en Quadrado se estampá?

Aquí, fent alguna de les moltes voltes ó escursions que hi ha, te he anyorat. La naturalesa sempre es hermosa, y encara fas un passeig planer de un parell d'hores sense gran cansanci. Les pluges y tempestats ens tenen en ple hivern. Ara també plou y no veig lo que t'escrich, tan fosch está'l cel. La abundancia de l'aygua me fa pensar en la sequedat de Mallorca.

Esper alguna de tes ultimes poesies, no me la plangues. De teulades en avall, ja no arribaré á veure les den Costa. Feya comptes de dur aqui algunes de mes poesies roveyades y men vaig descuydar, de que don gracies á Deu. Pensa tu en coleccionar y publicar les teues, ja que jo no ho vaig fer com era á temps, ara es tart. La malaltia acaba el seu cami ab la pressa que acostuma. Per axó encara desde que som aqui hauré fet prop d'un milenar de papeletes de paraules de paraules pel meu etern magatzem, que Deu sap si se aprofitará.

Me demanen la carta per inclourela a la de ma cosina.

265

Vuy divendres, 4 D.º (1896)

Com te anyor!, y no obstant ni te escrich ni't vaig a veure. El viatge meu y'l de la Trina se quedaren en projecte; el meu ab rahó; ja no es hora de pensar en sortir mes que pel cementeri. Aquí vaig posar forqueta, fa una pi'a de setmanes y ara m'ha sortit entre'ls papers de la

taula. A mi me sembla impossible que no sàpia trobar una estoneta per escriure una carta.

Despres de tan llarch silenci, enguany he llegit versos teus; los que rebí a Vilatorca y los que has dedicat a en Quadrado, que al cel sia. Ta musa no envelleix. L'amor a la nostra llengua no está tan arrelada com voldria, tota vegada que t'han dextat dur tot sol la bandera mallorquina. Veritat es quen Quadrado era de raça castellana y que la nostra llengua no serveix per semblants casos. Temps ha vaig fer el caduch d'escriure'ls versos que te incloch. El pecat mes gros está en haverlos dextat copiar al impertinent quels ha estampat. Te envi y la prova sense corregir. Me sab molt de greu . . .

Diumenge feu 52 anys que ma mare morí y me llegiren uns quants aniversaris . . . Jo te hagues tengut á tu y al R.^t Costa y Llobera (que no es tant tolerant) per saber quins s'han de cremar. Molts n'hi ha d'impresos, pero no se ahont, y de la generalitat, no tench sino els borradors. El primer es indecifrible y diu que esta impres en el *Almanaque Balear* de l'any 79, p. 132. No es el que publicava en T. Aguiló, deu esser el den Gelabert y no'l trob. Sil tens mira si's corregible? Els assonants son en *u* y es massa llarch.

Que fas en la publicació de ta gramática?, dorm? No men has parlat pus y jo tench tan ben guardats els primers fulls (algun incomplet), que vuy la cercava y no la he poguda trobar. Nom dexes morir sense tenirla. No he trobat *brunent* que dius en ta poesia y no'l tench en el meu magatzem ni le trobat an en Figuera y recort que'n ma infancia m'era conegut. Fesnen papeleta.

266

16 d'Abril del 97

Estimadíssim T.^s Forteza:

Me trob malament y he fet el miracle d'escriure a en Costa acusant rebut del seu precios llibre.

Crech que no's deu perdre cap carta ab el seu nom — pero no sabent ahont está y probablement haurá anat a passar les festes a Pollença, te incloch sa carta en perill de que no arribi a temps. Te don les bones festes per tu y la familia. Volia parlarte del teu *article*, que me agrada moltíssim, pero ja no puch pensar en escriure una carta a poch a poch.

Mem.^s an Alcover, que deu fer via en el Seg.^a vol de ses *Rondalles*. Te abraça ton amich que molt t'estima. — MARIANO.